

Aliakbar Almaspour
Pakolainen tutkimusaiheena
– pakolaisten määrittely tutkimuksissa

Tampereen yliopisto
Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos
Sosiaalipsykologia
Pro gradu -tutkielma
Tammikuu 2005

Tampereen yliopisto

Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos

ALMASPOUR, ALIAKBAR: Pakolainen tutkimusaiheena – pakolaisten määrittely tutkimuksissa

Pro gradu -tutkielma, s.

Sosiaalipsykologia

Tammikuu 2005

Pro gradu -työni aihe on pakolainen tutkimusaiheena. Tämä on kvalitatiivinen tutkimus, joka perustuu pakolaisista kirjoitettuihin tutkimuksiin Suomessa. Tutkimus keskittyy pakolaisten asioihin. Ihmiset ovat liikkuneet paikasta toiseen aina ja asuinpaikan vaihtaminen on ihmisille normaalia. Ihmiset liikkuvat paikasta toiseen työn ja muiden elämänmuutosten vuoksi. Muutto on ihmisille yksi mahdollisuus löytää parempi työ, elämän mahdollisuudet tai turvapaikka. Tässä tutkimuksessa taustana on siirtolaisuus ja ihmisten liikkuminen paikasta toisen. Siirtolaisuus on erilaista kuin pakolaisuus ja niillä molemmilla on oma määrittely. Suomessa ja myös muualla Euroopassa on ollut siirtolaisuutta. Ihmiset ovat lähteneet Euroopasta ympäri maailmaa mm. Amerikan ja Australian mantereille. Ihmiset ovat matkustaneet tuhansia kilometrejä työn tai paremman elämän löytämiseksi.

Monet tutkijat ovat kiinnostuneet pakolaisten asioista ja tämän vuoksi he ovat tutkineet pakolaisia eri keinoin ja eri näkökulmista. Osa on tutkinut heidän elämäntapoja uudessa maassa, toiset heidän matkojaan ja aikaisempaa elämäänsä. Pakolaisista on tehty monenlaisia kirjoituksia ja määrittelyjä ja tämä tutkimus ottaa huomioon osan niistä tutkimuksista. Tässä ei ollut mahdollisuutta tarkastella kaikkia pakolaisista tehtyjä tutkimuksia. Myös pakolaiset ovat kirjoittaneet omasta elämästään melko paljon. Heidän yksi tavoitteensa on tuoda esiin omaa elämäänsä, elämäntilanteita ja esimerkiksi kielitaitoa. Pakolaisilla on paljon kertomuksia omasta elämästään, mutta osa heistä ei kykene kirjoittamaan tai kertomaan niitä kaikille. Kielen oppiminen vie paljon aikaa ja energiaa pakolaisilta. Sinä aikana kun heidän kielitaito paranee, heidän vanhat kertomukset unohtuvat tai vanhenevat. Nämä tärkeät kertomukset eivät saavuta muita ihmisiä.

Tässä tutkimuksessa on käsitelty kriittisesti monen tutkijan tutkimuksia. Ihmiset tutkivat pakolaisia joskus vain oman uteliaisuuden tai suorituksen vuoksi. Tämän tapaiset motivaatiot joskus voivat aiheuttaa ongelmia pakolaisille. Vaikka nämä kirjoittajat ovat kiinnostuneet pakolaisen elämästä, heidän päämääränään ei ole pakolaisten elämän parantaminen, vaan oman päämäärän saavuttaminen. Tässä pakolaiset, jotka ovat kokeneet paljon ongelmia ja kovaa elämää, joutuvat objekti rooliin. He eivät saa mitään hyötyä itse, mutta heidän tietojaan käytetään vain suorituskappaleina. On olemassa monia kirjoituksia ja tutkimuksia, joiden motivaationa on auttaa pakolaisia ja vähentää heidän tuskaa. Pakolaiset tarvitsevat tällaisia tutkimuksia. Tämän tutkimuksen yksi viesti on tämäntapaisten tutkimusten lisääminen.

Tässä tutkimuksessa on selvitetty myös rasismia ja rotukäsityksiä, jotka vaikuttavat yhteiskuntaan ja pakolaisten elämään. Rasismi ei nykypäivänä ole pelkkiä rotuasioita. Mitkä tahansa yritykset pakolaisia ja ulkomaalaisia vastaan kuten syrjintä jne. voidaan määrittellä rasismin käsityksen mukaan. Rasistinen toiminta on laajempi kuin pelkkä rotusyrjintä tai alistamisen. Rasismilla on muitakin haaroja kuten piilorasismi tai ennakkoluulo ulkomaalaisia kohtaan. Pakolaisten todellinen elämä on täynnä ongelmia. He kokevat elämässään monia ongelmia heidän oman elämäntilanteen takia. Heillä on myös uusi identiteetti, joka määrittää heidän elämäänsä laajasti. Identiteetin muutos ei ole pakolaisille helppo tai vaivaton asia. Siihen vaikuttaa uusi elämä, joka voi vaarantaa heidän terveytensä ja hyvinvointinsa. Tämän takia on tärkeää, että tutkijat kiinnittävät huomiota siihen, miten suhtautua pakolaisiin ja miten käsitellä heitä tutkimuksissa.

Sisällysluettelo

1. Johdanto ja tutkimuksen tausta	2
2. Tutkimuksen asetelma.....	7
2.1. Yhteiskunnallinen tutkimus	8
2.2. Tutkimuksen aineisto	10
2.3. Tutkimuksen menetelmät.....	12
2.4. Diskurssianalyysi	13
3. Aiempia pakolaisiin liittyvä tutkimuksia	18
3.1. Identiteetti-käsite.....	20
3.2. Siirtolainen	23
3.3. Liikkuva ihminen	26
4. Pakolaisten määrittely.....	30
4.1. Vanha ilmiö.....	33
4.2. Pakolaiset uusi aihe.....	35
4.3. Pakolaisen eri kasvot.....	38
5. Erilaiset kokemukset.....	42
5.1. Eräs paon syy	44
5.2. Pakoon uhan pelosta	46
5.3. Tuskallinen elämä	47
6. Rasismi.....	50
6.1. Rasismin kasvot	53
6.2. Piilorasismi	54
7. Etiikka	59
8. Pakolaiset tutkimuksessa	64
8.1. Tutkijan asenne	65
8.2. Pakolaisten ominaisuuksien tärkeys	74
9. Pakolaisten todellinen elämä.....	77
10. Johtopäätöksiä.....	80
Kirjallisuus.....	85

1. Johdanto ja tutkimuksen tausta

Melkein joka päivä uutisissa ja aikakauslehdissä on uutisia pakolaisista: mistä ihmiset ovat lähteneet ja mihin heidän matkansa on päättynyt, mitä pakolaisleirillä Afrikassa tai Asiassa on tapahtunut, kuinka heimot tappavat toisiaan, naisia ja miehiä, laivapakolaiset joutuivat merihätään Euroopan, USA:n tai Australian rannikolla jne. Lehdet haastattelevat pakolaisia ja julkaisevat heidän tuskallisia ja jännittäviä tarinoitaan.¹ Tutkijat tutkivat pakolaisten ympärillä tapahtuneita asioita ja kirjoittavat tutkimusartikkeleita tai kirjoja. Esimerkiksi Sara Ahmed kirjoittaa seuraavaksi:

”Uudet kansainväliset turvapaikkaa koskevat rajoitukset on säädetty samanaikaisesti uusien terroristilakien kanssa. Esimerkiksi Australiassa puolustusministeri kielsi Tampa-laivan (jonka lastina oli 433 turvapaikanhakijaa, josta monet tulivat Afganistanista) pääsyn Australian vesille, ja jälkeinpäin hän oikeutti kielonsa juuri sillä perusteella, että laivalla olijoilla olla yhteyksiä Osama Bin Ladeniin.”²

Joillakin alueilla pakolaiset ovat uusia asioita ja uteliaisuus herättää kiinnostusta. Toisaalla pakolaisuus on ongelma ja osa kansasta huomioi sen ja poliitikot käyttävät sitä oman menestyksensä vuoksi. Pakolaisia puolustetaan ja vihataan. He ovat kuin kutsumattomia vieraita, jotka eivät ole tervetulleita. Heidän ympärillään käydään peliä, jota he eivät itse ole aiheuttaneet, vaan se on heille aiheutettu. Ulkomamisviha ja rasismi erilaisissa muodossa häiritsevät heitä.

Ihmiselle, joka on joutunut pakolaiseksi, avautuu uusi elämä. Hän on uudessa ympäristössä, jossa hän on aina esillä ja hän on asioiden objekti. Hänen roolinsa muuttuu objektiksi ja se haittaa välillä hänen elämäänsä. Hänelle annetaan rooli, jota hän ei itse halua, mutta jonka hänen on pakko hyväksyä ja jota noudattaa. Tämä rooli on objekti. Hänen on alistuttava kaikkeen, mitä hänelle

---

¹ Ks. esim. Joku raja! 2004–2005, 5.

² Ahmed 2003, 210.

halutaan tehdä ja häntä varten suunnitellaan. Vaikka hän ei itse haluisi, hänen on oltava pakolainen, vieras ja ulkomaalainen.

Ihminen, joka on pakolainen, on kuin lapsi omien vanhempiensa käsissä ja hänen vanhempansa määräävät hänen elämäänsä. Tässä pakolaisten vanhempien roolissa ovat eri viranomaiset, mediat ja kansalaiset ja ne määräävät, miten pakolainen voi elää ja käyttäytyä. Niin kauan kun lapsi on lapsi, hänelle ei anneta itsenäistä elämää. Pakolainen ei voi päästä pois näistä ympyröistä helposti ja hän vanki tässä uudessa identiteetissään. Uusi identiteetti on kuin uusi ja todellinen ja jonka ihmisen pitäisi hyväksyä itsekin.³

Ympäristö, johon pakolaiset joutuvat, määrää paljon pakolaisten elämää. Heidän elämänsä ei ole niin itsenäistä kuin muiden yhteiskunnan asukkaiden ja hänen pitäisi aina olla riippuvainen yhteiskunnan antamista mahdollisuuksista. Hän ei voi vapaasti rakentaa omaa elämäänsä niin kuin muut yhteiskunnan asukkaat. Pakolainen aloittaa elämänsä uudelleen nollassa ja perusasioista. Tämä ei ole helppoa aikuisille ihmisille, joiden entinen elämä ja entiset tavat ovat koko ajan hänen mukanaan.⁴ Pakolainen, joka on joutunut odottamaan tai matkustaman monissa maissa, on aina rakentanut oman elämänsä nollassa. Hänen on yhä uudelleen jättänyt elämänsä ja taas hän on rakentanut sen uudestaan uudessa paikassa.

Pakolaisten identiteetti myös muuttuu ja uudistuu joka paikassa eli hänen koko olemassa olonsa joutuu muutoksen partaalle. Hän ei ole enää tietyn maan kansalainen, vaan hänelle on annettu uusi nimi ”pakolainen”. Tämä uusi identiteetti syrjäyttää hänen vanhan kansalaisen identiteettinsä. Vanhat identiteetit muuttuvat uuden ympäristön ja yhteiskunnan mukana. Nämä muutokset eivät ole ihmisten omia vapaaehtoisia valintoja, vaan ne ovat pakollisia.⁵ Ihminen ei voi helposti itse päättää, ollako pakolaisen identiteetissä vai ollako tavallinen maan kansalainen. Hänen asemansa määrää hänen identiteettinsäkin. Työväen luokkaan kuuluva työläinen ei voi olla vapaaehtoisesti taloudellisen yläluokan asemassa. Stuart Hall kirjoittaa identiteetistä:

”’Identiteetistä’ käydään vilkasta väittelyä yhteiskuntateorian piirissä. Tiivistetysti sanoen puhe on siitä, että vanhat identiteetit, jotka varsinkin kauan vaikuttivat sosiaalista

---

³ Hall 2002, 12.

⁴ MeNaiset 30.9.2004, 25.

⁵ Turtiainen 1998, 19.

todellisuutta, ovat rappeutumassa. Ne antavat tietä uusille identiteetille ja sirpaloittavat modernia yksilöä yhtenäisenä subjektina. Tämä niin kutsuttu 'identiteettikriisi' nähdään osaksi laajempaa muutosprosessia, joka siirtää paikaltaan modernien yhteiskuntien keskeisiä rakenteita ja prosesseja sekä horjuttaa niitä kehikkoja, jotka antoivat yksilöille vakaita tukipisteitä sosiaalisessa maailmassa.”⁶

Pakolainen ei ole heti uuden asuinmaansa kansalainen, eikä hän suoraan voi osallistua kaikkiin yhteiskunnan päätöksiin ja asioihin. Vaikka nämä päätökset liittyisivät hänen omaan ja perheensä kohtaloon, hänellä ei ole paljon mahdollisuuksia vaikuttaa niihin päätöksiin, sillä pakolaisilla ei ole vakaata ja vahvaa asemaa uudessa yhteiskunnassa. Hänen pitäisi kulkea tietyn prosessin läpi ajan kuluessa. Tämän yhteiskunnan prosessin jälkeen yhteiskunta ehkä antaa hänelle mahdollisuuden olla kuin kansalainen. Osasta pakolaisista kuten lapsista sanotaan näin:

”Kun kolmannen kulttuurin lapset saapuvat Suomeen, useimmilla on takanaan pitkä historia muuttoja, jäähyväisiä, hylkäämisiä, liittymisiä ja jälleen uusia jäähyväisiä. He ovat hyvin tietoisia siitä, että he ovat erilaisia kuin muut. He tiedostavat myös sen, että ovat kokeneet sellaista, mistä heidän ikätoverinsa eivät voi uneksiakaan.”⁷

Tätä eroa ei uudessa maassa aina tulkita positiivisesti ja joskus se on käännetty uusia maahan tulevia vastaan. Kun pakolainen on kärsinyt omassa maassaan, myös uusissa paikoissa häntä odottaa monia haasteita ja taisteluja. Nämä kaikki rasittavat väsynttä pakolaista. Hänen voimansa ei riitä hyväksymään tätä kaikkea ja joskus hänen psyykinen terveytensä romahtaa jyrkästi. Esimerkiksi pakolaisiksi joutuvista lapsista kirjoitetaan näin:

”Lapsia sotatilanteessa tutkineet tukijat sanovat, että ero perheestä on traumaattisinta, mitä lapsi voi kokea. Haastattelemamme ilman huoltajaa tulleet lapset ja nuoret kokevat eron perheestä kaikkien vaikeimmaksi asiaksi elämässään. Ikävä ja huoli vanhemmista

---

⁶ Hall 2002, 19.

⁷ Marttinen 1992, 97.

sekä selviytyminen uudessa, vieraassa ympäristössä aiheuttavat monenlaisia oireita lapsissa kuten unettomuutta, painajaisia, syömishäiriöitä, masennusta ja aggressiivisuutta. Monilla lapsilla on jatkuvaa päänsärkyä ja vatsakipua. He itkevät ja ovat peloissaan öisin. Oireet pahentuvat erityisesti, jos lapsi on saanut huonoja uutisia kotimaastaan tai hän ei ole saanut yhteyttä perheeseensä pitkään aikaan.”⁸

Pakolaisiin liittyvä tutkimusaihe ei ole helppo. Aihe on hyvin arka, sillä se liittyy moniin ihmisiin, jotka ovat menettäneet paljon elämässä. Tässä asiassa pitäisi olla tarkka, että ei tulisi väärinkäsityksiä. Kaikki termit ja sanat eivät kelpaa käyttöön. Jotkut käsitteet tai termit voivat loukata tai tuhota monien näiden ihmisten tunteita. Jokaisella tiettyyn ihmisryhmään liittyvällä tutkimuksella on omia sääntöjä.

Nämä säännöt ovat suojana valitun tutkimuskohderyhmän puolesta. Tieteellisessä tutkimuksessa ei voi käyttää termejä tai menetelmiä, jotka vaarantavat tai loukkaavat tietyn ryhmän asemaa. Myös tutkimuksen sanoilla on oma tärkeä rooli ja viesti. Sanat ovat kuin puhuva ihminen, jolla on suora ja tärkeä päämäärä. Poliitiikan puolella kielellä ja sanoilla on hyvin tärkeä rooli. Siitä kirjoitetaan näin:

”Poliitiikan kieli ja symboliikka tuovat esillä lisänäkökulmia myös politiikan ja poliittisen vallan tarkasteluun [...]. *Politiikka puheena* – näkökulmasta katsottuna politiikkaa tehdään julkisuudessa huomattavassa määrin puhutun ja kirjoitetun sana avulla.”⁹

Tässä tulee ilmi se, kuinka tutkimuksessakin sanoilla on oma tärkeä viestinsä ja roolinsa. Pakolaisista on käytetty monia sellaisia termejä ja sanoja, jotka eivät sovi tähän ryhmään. Nämä termit heikentävät heidän herkkää asemaansa. Vaikka tietyillä tutkijoilla ja kirjoittajilla ei ole tarkoitus vahingoittaa tätä ryhmää ja asemaa, heidän menetelmänsä ja terminologiansa eivät palvele pakolaisia.

---

⁸ Helander & Mikkonen 2002, 12.

⁹ Noponen 1992, 219.

2. Tutkimuksen asetelma

Tutkimuksen kysymys on se asia, joka tutkija haluaa saada vastauksen. Toisin sanottuna se on tutkimuksen pääongelma. Tutkimuksessa on monenlaisia ongelmia. Osa liittyy koko tutkimuksen tarkoitukseen ja sen ratkaisuihin ja tutkimuksen päämäärään. Tämä on tutkimuksen primääri-ongelma ja se on ensimmäisellä sijalla. Toinen ongelma liittyy tutkimuksen rakenteeseen ja tekniseen osaan.

Tämä tutkimus liittyy yhteiskunnallisiin asioihin. Tämän tutkimuksen aiheena on pakolainen ja häntä koskevat asiat. Pakolaista, joka lähtee pakoon sotia ja luonnonkatastrofeja, ei ole aina otettu vastaan avoimin sylin toisissa paikoissa. Heidä on ollut joskus vaikea hyväksyä eivätkä he aina ole tervetulleita vieraisiin maihin. Helpoin tapa on ollut torjua heidät eri tavoin ja pakkokeino on yksi tapa pakottaa pakolaiset pois tieltä. Vaikea elämä on pakottanut pakolaiset lähtemään omasta kotimaastaan. Heillä on kuitenkin rakkaita omaisia, jotka he ovat joutuneet jättämään kauas ja usein he ovat kokeneet kovaa elämää. Hankalat ja vaaralliset matkat ovat vieneet heiltä paljon energiaa. Näistä rastaista matkoista kärsivät eniten naiset, lapset ja vanhukset.¹⁰

Sodat ovat vieneet monia ihmishenkkiä. Ne ovat raunioittaneet kaupunkeja, kyliä, sairaaloita ja kouluja, kaikkia paikkoja, joissa ihmiset elävät. Sodat tuhoavat, eivätkä ne armahda myöskään siviilejä. Sodan uhreja voivat olla niin sairaat kuin päiväkodin lapset.¹¹ Sotaa pakeneva henkilö on haavoittunut henkisesti tai fyysisesti. Sota on ihmisen aiheuttama katastrofi, silloin kun ihmiskunta ei osaa ratkaista omia ongelmiansa rauhanomaisesti. Sotimista tapahtuu eri maiden välillä tai maiden sisällä ja yleensä siviiliasukkaat pakenevat sota-alueilta.

Iranin ja Irakin välillä alkoi sota 1980-luvun alussa ja se kesti 8 vuotta. Tässä sodassa tapahtui hirveää ihmisten ja luonnon tuhoamista. Monet kaupungit kuten Iranin Khoramshar ja Qhasre shirin tuhoutuivat ja niiden asukkaat lähtivät pakoon muihin Iranin kaupunkeihin. Myös Iranissa, Irakissa, Turkissa ja Syyriassa asuva suuri kurdikansa, joka taistelee omien oikeuksien puolesta, kärsii.

---

¹⁰ Rätty 2002, 18.

¹¹ Kiljunen 1991, 87.

Näissä maissa on käytännössä sota kurditaistelijoita vastaan. Heidän kyliä tuhotaan ja asukkaat pakotetaan pois kylistä.¹²

Sota on kutsumaton vieras, joka tunkeutuu ihmisten ympäristöön ja arkeen. Se on kuin tuli, joka polttaa ja tuhoaa vihreän ja kauniin metsän aurinkoisena päivänä. Metsäpalossa kaikki tuhoutuu äkillisesti, eikä jää mitään paitsi tuhka. Ihmisten elämässäkin sodat toimivat samoin. Kodit, omaiset, muistot ja rakkaat häviävät sodan tulien mukana. Sota rajoittaa ja lamauttaa totaalisesti ihmisten arjen. Laura Huttunen kirjoittaa sodan seurauksista:

”Sota ja poikkeustila alkavat näkyä monin tavoin arjessa. Ne tunkeutuvat kodin tilaan puutteena, ja alkavat säännellä elämää myös aiemmin omaksi koetussa julkisessa tilassa ulkonaliikkumiskiellon ja kasvavan pelon kautta.”¹³

Sodan aiheuttamat ongelmat vaikuttavat pitkän aikaa. Sodan pelot ja rumuus jäävät monien ihmisten mieliin, vaikka he ovat turvallisissa paikoissa. Nämä muistot ovat kuin pahaa unta, jotka sekoittavat ja väsyttävät ihmisten mielen.¹⁴ Nämä pahat muistot eivät häviä ihmisten mielestä niin helposti. Jos nämä kokemukset ja sodan muistot eivät lamauta kokonaan ihmisten mieltä, ne vahingoittavat siitä. Ihmisten mieleen palautuvat aiemmat kokemukset usein, varsinkin kun ihminen on kokenut tragediata. Ihmisen mielen kannalta traagiset muistot toistavat hänen tuskaansa.

2.1. Yhteiskunnallinen tutkimus

Niin kuin jo on aikaisemmin todettu, tämä tutkimus on yhteiskunnallinen tutkimus. Yhteiskunnalliset tutkimukset liittyvät ihmisten elämään ja yhteiskunnan muutoksiin ja vaikutuksiin. Mikä on yhteiskunta ja ketkä muodostavat yhteiskunnan? Ihmiset muodostavat yhdessä yhteiskunta, eikä ilman ihmisiä ole yhteiskunta. Kun ihmiset ovat kerääntyneet yhteen

---

¹² Dersim 2003, 19.

¹³ Huttunen 2002, 204

paikkaan ja alkavat asua samassa paikassa, he muodostavat yhden yhteiskunnat. Yksi ihminen ei itse voi olla yhteiskunta, vaan osa sitä. Yhteiskunnan perustamiseen tarvitaan monen henkilön ryhmä. Yhteiskunta voidaan määritellä näin:

” Yhteiskunta muodostuu ihmisistä, heidän elinympäristöstään ja ihmisten tekemästä työstä. Yhteiskunnan taso näkyy sen asukkaiden kehittyneisyydestä: millainen koulutus heillä on, mitä menetelmiä he käyttävät työssä ja millaiseksi he ovat muovanneet elinympäristönsä.”¹⁵

Tässä määritelmässä yhteiskunta kostuu ihmisistä ja heidän toiminnastaan. Ihmisten pitäisi tehdä jotain toiminta, joka luo tai muuttaa tiettyjä asioita. Tässä tapauksessa ilman aktiivisuutta ei ole yhteiskuntaa olemassa eikä myöskään ilman ihmisiä ole yhteiskuntaa. Kolmas tekijä on elinympäristö. Voidaan sanoa, että ilman ihmisiä ei elinympäristöä ja työtä synny.

Yhteiskunta ja ihmiset ovat vuorovaikutuksessa. Ihminen on osa yhteiskuntaa ja yhteiskunta on taas osa hänen ympäristöään. Ihminen rakentaa yhteiskuntaa toisten ihmisten kanssa ja ihminen on yksi tekijä tässä joukossa. Hän ei yksin voi luoda omaa yhteiskunta ilman muita ihmisiä, jotka ovat samanlaisia kuin hän. Ihminen on yksilö joukossa. Ilman häntä joukkuettakaan ei synny eikä koko ryhmää olisi olemassa. Ilman ryhmää ihminen ei voi olla yhteiskunnassa, koska silloin ei olisi mitään yhteiskuntaa. Ihminen on ryhmän ja yhteiskunnan jäsen, joilla on samanlaisia etuja. Yhteiskuntaa voidaan vertailla suureen ihmisryhmään. Karmela Liebkind kertoo ihmisistä niin:

”Kaikki ihmiset kuuluvat ryhmiin, ja joskus he käyttäytyvät enemmän ryhmässä (tai ryhmiensä) jäsenenä kuin yksilönä. Ryhmien väliset suhteet ja ryhmien jäsenten väliset suhteet nivoutuvatkin kiinteästi toisiinsa.”¹⁶

---

¹⁴ Dersim 2003, 17.

¹⁵ Laurila & Saija 1986, 7.

¹⁶ Liebkind 1988, 5.

Ihmiset kuuluessaan yhteiskuntaan ovat myös sen vaikuttajana. Myös yhteiskunta vaikuttaa ihmisiin aika laajasti, niin kun ihminen ja yhteiskunta olisivat yhteistyössä. Ilman vuorovaikutusta ei yhteiskuntaa olisi olemassa. Jos ihminen ei olisi yhteiskunnan sisällä ja sen jäsenenä, koko yhteiskuntaa ei muodostuisikaan. Yhteiskunnan materiaali ovat sen jäsenet, ihmiset. Martti Grönfors tuo esiin yhteiskunnan ja yksilön suhteet näin: ”Yhteiskunta on olemassa silloin, kun useat yksilöt ovat keskinäisessä vuorovaikutuksessa.”¹⁷

Pakolaisia on paljon haastateltu, seurattu ja tilastoitu. He ovat näkyvä ryhmä yhteiskunnassa, koska he ovat erilaisia ja heidän taustansakin on erilainen kuin tavallisilla asukkailla. Tämä erilaisuus vaihtelee pakolaisten erilaisista tilanteista kuten ihmisten välisistä suhteista jne.¹⁸ Pakolaiset ovat se ryhmä yhteiskunnassa, joille ei ole alun perin varattu paikkaa yhteiskunnassa. He tulevat aikana, jolloin kukaan ei odota, eivätkä yhteiskunnat yleensä ole valmistautuneita heidän vuokseen. Sen takia pakolaisten saapuessa johonkin maahan, heitä varten järjestetään hätätilatoimenpiteitä yhteiskunnassa. Hätätila ei tässä vain tarkoita majoitusta, vaan myös esimerkiksi tiedotusvälineiden toimintaa ja Punaisen ristin järjestämiä pakolaisten tukihenkilökursseja. Myös kirkot ja kaupungit järjestävät omille asukkaalleen erilaisia kursseja pakolaisten tutustumista ja auttamista varten.

Pakolaiset ovat olleet tilastojen numerojen kohteena ja he ovat olleet myös antropologien suurennuslasien alla. Monet ovat tutkineet pakolaisaiheita eri suunnista esimerkiksi politiikan, sosiologian tai sosiaalipsykologian piirissä. Aihe ei ole uusi, vaan se on ollut vuosia tutkimuksen aiheena, minkä vuoksi materiaalia on runsaasti. Aiheen materiaalin laajuus pakottaa rajaamaan tutkimusta. Tutkimuksen primääriaineisto koostuu kirjallisuudesta, joka käsittelee pakolaisuutta ja pakolaisia. Sekundääristä aineistoa ovat ne aineiston osat, jotka tukevat tutkimuksen ongelmin vastauksien löytämistä.

2.2. Tutkimuksen aineisto

---

¹⁷ Grönfors 1982, 23.

¹⁸ Rätty 2002, 72.

Tutkimuksen aineistoa tässä tutkimuksessa ovat ne kirjoitukset ja tutkimukset, jotka perehtyvät pakolaisiin ja heidän ongelmiinsa. Nämä kirjoitukset ovat käsitelleet pakolaisia ja heidän vuorovaikutustaan uuden yhteiskunnan keskellä. Näitä ovat toiminta pakolaisia kohtaan, pakolaisten oma toiminta ja vaikuttaminen, pakolaisten suhde viranomaisiin, pakolaiset työelämässä jne. On myös tutkittu pakolaisuutta globaalisti. Monien tutkijoiden kuten Harto Hakavirran mukaan pakolaisuudesta on tullut yksi maailmanlaajuinen ongelma.¹⁹

Pakolaisesta on tehty paljon tutkimuksia. Asia on hyvin tärkeä siinä suhteessa, että kansalaisia ja viranomaisia kiinnostaa tämä aihe. Kansalaisia kiinnostaa pakolaisuusaihe, koska uudet asukkaat tulevat asumaan heidän rinnallaan, naapureina, asiakkaina, työtovereina ja jopa kilpailijoina työelämässä. Pakolaiset ovat maahanmuuttajia, jotka voivat osallistua uudessa maassa työelämään. Tämän osallistuminen työelämään uudessa maassa ei miellytä kaikkia maan asukkaita, sillä monet heistä vastustavat alusta asti pakolaisten pääsyä maahan. Tämän takia heidän on tärkeää tietää, mitä pakolaiset tekevät. Osa kansalaisista haluaa tietää enemmän pakolaisista, koska he tarvitsevat heitä oman työnsä ja tarpeidensa takia. Osa kansalaisista haluaa tietää pakolaisesta omien tehtäviensä vuoksi kuten opiskelijat ja tutkijat. On myös ihmisiä, jotka haluavat tietää pakolaisista, koska haluavat auttaa tätä maahanmuuttajaryhmää.

Valtakoneisto ja viranomaiset tutkivat pakolaisia omaa työtä varten. He rahoittavat monia pakolaisia koskevia projekteja. Eri valtion ministeriöt kuten sosiaali- ja terveysministeriö, työministeriö sekä opetusministeriö ovat rahoittaneet tutkimuksia pakolaisista ja heidän taustoistaan sekä elämästä uudessa paikassa. *Iran eilen ja tänään* on kirja, joka kirjoittaneet Hooshang Issabegloo ja Heli Rauha. Kirja on julkaissut Suomen Sosiaalhallitus. Kirjassa Iranin pakolaisesta kirjoitetaan näin:

”Viime vuosien aikana osa Turkissa olevista pakolaisista on tullut pohjoismaihinkin, joista he ovat hakeneet turvapaikkaa. Iranilaisten pakolaisten määrät ovat kaikkialla lisääntyneet. Esim. vuonna 1978 oli Ruotsissa noin 2 200 iranilaista, joista suurin osa oli opiskelijoita. Vuonna 1983–84 saapui Ruotsiin 4 167, 1986 5 300 ja vuonna 1987 7 000 iranilaista. Nyt iranilaisten kokonaismäärä Ruotsissa on noin 37 000 henkilöä.

---

¹⁹ Hakovirta 1989, 1.

Pohjoismaat aloittivat yhteistyössä vuonna 1988 Turkissa oleskelevien iranilaisten avustamisen. Tällä hetkellä Suomessa asuu n. 250 iranilaista.”²⁰

Vastaavan kirjan on kirjoittanut Faik Nerweyi ja se on nimeltään *Kurdit*. Tämä kirja käsittelee lyhyesti kurdien historiaa ja tilanteita eri maissa, joissa kurdit asuvat. Kirja on kirjoitettu suomalaisille lukijoille. Kirja ei ole suuri, vaan se tuo esiin kurdien asiat lyhyesti. Faik Nerweyi kirjoittaa kurdipakolaisista kirjassa, jonka on julkaissut Suomen sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus:

”Lukuisten historian käännekohtien seurauksena kurdit joutuneet jättämään kotinsa ja lähtemään vieraille maille. Nykyään kurdeja elää mm. Kaspianmeren ympäristössä, Iranin koillisosissa, Turkin turkkilaisilla alueilla sekä Libanonissa. Edellä kuvatun poliittisen historian valossa tämä kurdien maantieteellinen hajaannus on hyvinkin ymmärrettävää. Kurdialueen sisäpuolella kurdeja siirretään pakkokeinoin alueelta toiselle.”²¹

Myös työministeriö on tehnyt erilaisia tutkimuksia tai kirjoituksia ulkomaalaisia, pakolaisia ja suomalaisia varten. Esimerkiksi *Suomi, opas ulkomaalaiselle* on kirjoitettu ulkomaalaisille näin: ”’Suomi - opas ulkomaalaisille’ on kirjoitettu sinulle, joka olet juuri saanut oleskelu- ja työluvan Suomeen tai olet muutamassa pysyvästi Suomeen.”²² Vaikka tämä kirja on tehty kaikille ulkomaalaisille, vain osa ulkomaalaisista on pakolaisia. Työministeriön opas tehty ulkomaalaisille, joiden päämäärä on asua Suomessa. Pakolaisetkin tulevat asumaan Suomessa, mutta heidän tilanteensa poikkeaa tavallisesta siirtolaisesta tai opiskelijasta, jotka omasta tahdostaan perheen, opiskelun ja työn vuoksi muuttavat Suomeen.

2.3. Tutkimuksen menetelmät

---

²⁰ Issabeigloo & Rauha 1991, 45.

²¹ Nerweyi 1991, 69.

Tutkimuksen aineiston keräämiseen liittyy pakolaisaiheisen kirjallisuuden tarkastaminen. Pakolaiset ovat tutkimuksen primaariaihe. Erilaiset pakolaisia käsittelevät kirjat, tutkimukset ja kirjoitukset ovat tämän tutkimuksen pääaineistoa. Tässä tutkimuksessa ei käytetä haastatteluja tai muita käytännön menetelmiä tutkimusaineiston keräämisessä. On luonnollisesti selvä asia, että kirjoittajalla itsekin pakolaisena on myös omia kokemuksiansa. Tutkimuksessa tarkastellaan kirjallisuutta ja käytetään tekstianalyysimenetelmää, joiden avulla kirjoittaja selvittää pakolaisten asemaa tutkimuksen kohteena.

Tämä tutkimus on laadullinen tutkimus eli tässä ei pääsääntöisesti oteta mukaan tilastoja. Tutkimus käsittelee pakolaisia ja heitä käsitteleviä tutkimuksia. Tutkimus on empiirinen tutkimus, joka ottaa huomioon enemmän käytännöllisiä asioita. Tutkimus tuo esiin aihetta ja analysoi niitä diskurssianalyysin avulla. Kohteena ovat pakolaiset ja tutkijat. Pakolaiset ovat tutkimuksen aiheita ja objekteja ja tutkijat ovat subjektin roolissa. Tämä on kaksisuuntainen peili kuten Pertti Suhonen esittää.²³

Myös tutkijan omat havainnot ovat hyvin tärkeitä laadullisessa tutkimuksessa. Olen itse pakolainen ja minulla on siitä siis omia kokemuksia ja havaintoja. Pertti Alasuutari määrittelee havaintojen ja johtolankojen eroja ja suhteita.²⁴ Tässä havaintoni pakolaisten elämästä ja omat kokemukseni ovat johtolankoja. Johtolangat ja havainnot auttavat löytämään kysymyksiin vastauksia ja ratkaisuja.

Kuten mainitsin, en ota huomioon tilastoja laajasti, mutta tarvittaessa käytän joitakin tilastollisia huomioita. Näitä käytän sen vuoksi, koska ne voivat täsmentää monia käsityksiä ja auttavat asioiden laajempaa ymmärtämistä. Myös esiin tuodut haastattelut on otettava huomioon siltä kannalta, että tutkijoiden ja tutkittujen väliset vuorovaikutukset tulisivat paremmin esiin.

2.4. Diskurssianalyysi

---

²² Työministeriö 1991, 8.

²³ Suhonen 1991, 7.

Tämä tutkimus käsittelee kahta osaa ja heidän suhdettaan, tutkijoita ja pakolaisia. Pakolaisten ja tutkijoiden välillä tapahtuu vuorovaikutusta. Pakolaiset ovat tutkimuksessa se ryhmä, jota tutkitaan erilaisissa tutkimuksissa. Pakolaiset ovat tutkimuskohteena ja he saavat kysymykset vastattavakseen. Nämä heidän vastaukset ja heidän käyttäytymisensä antavat tutkijalle mahdollisuuden tutustua pakolaisiin. Tutkija myös tutkimuksen kautta kirjoittaa, esittää ja tulkitsee pakolaisiin liittyviä asioita muille ihmisille.

Pakolaisia koskeva tutkimusanalyysi liittyy niihin teksteihin, jotka antavat tietoa pakolaisista ja pakolaisuudesta. Nämä tutkimukset ja tekstit keskittyvät pakolaisiin ja niihin sisältyy asioita pakolaisista ja heidän ympärillään olevista asioista. Pakolaiset ovat yhteiskunnan jäseniä. Yhteiskuntatieteiden tehtävänä on perehtyä ihmisiin, joka asuvat yhteiskunnassa. Tutkimuksessa on monia tekstejä, jotka kertovat tutkimuksen tarkoituksesta. Esimerkiksi Tommi Hoikkala kirjoittaa diskurssianalyysistä seuraavasti:

”Diskurssianalyysillä tarkoitetaan monia asioita. Tässä esityksessä se viittaa monitieteiseen tutkimussuuntaukseen tai tieteenalaan, joka tutkii tekstiä ja puhetta tai kielen käyttöä kaikista mahdollisista näkökulmista [...]”²⁵

Tutkimuksessa tutkija on vuorovaikutuksessa tutkimuksen aiheen kanssa. Pakolaisasiat ja tutkijan työ ovat kollektiivisia. Ne ovat yhteisiä asioita, jotka tutkimuksessa vaikuttavat toisiinsa. Myös pakolainen ja tutkijat ovat molemmat ihmisiä. Pakolaistutkimus koostuu pakolaisista itsestään sekä tutkijasta. Näiden kahden välillä on vuorovaikutusta, koska he tutkimuksen aikana ovat tekemistä toistensa kanssa. Pentti Aarnio ja Riita Vuorinen esimerkiksi kirjoittavat inhimillisestä vuorovaikutuksesta seuraavasti:

”Kaiken inhimillisen vuorovaikutuksen ja yhteistyön selvittelyn tulisi lähteä liikkeelle käytännön ihmiskuvasta. Mikä on meidän käsityksemme itsestämme ja toisista ihmisistä? Minkälainen ihmiskuva on taustana pyrkimyksissä, joiden mukaan tänään

---

²⁴ Alasuutari 2001, 34.

²⁵ Heikkala

uudistamme perhe ja työelämää, koulua, kasvatusta ja kirkkoa? Vastausta on etsitty erilaisista ”ihmiskäsityksistä”, jotka rakentuvat biologian, filosofian, kristinuskon, marxilaisuuden, psykologian jne. maailmakuvien pohjalle. Emme voi puhua mistään yhtenäisistä nykyajan ihmiskuvasta. Historiallinen kehitys antaa kuitenkin mahdollisuuden jonkinlaisen pelkistetyn yleiskuvan hahmottamiseen.”²⁶

Pakolaiset tutkimuskohteena on se seikka, jossa tutkija menee vieraaseen maailmaan. Tässä maailmassa hän katsoo vieraita. Hänen vierailunsa aikana hänelle kertyy raakamateriaalia, jota hän tarvitsee tutkimuksensa vuoksi. Tutkija on vieras ja myös osa sitä maailmaa, johon hän astuu. Hän tarvitsee materiaalia ja tutkimuksen kohde tarjoaa sitä hänelle. Hän määrittelee, mikä siitä on hyödyllistä. Tutkijan ja pakolaisten välillä on vuorovaikutusta niin kuin yksilön ja toisen ryhmän välillä tapahtuu. Esimerkiksi Antti Eskola kirjoittaa näin:

”Sosiaalipsykologian omimpana osuutena tuossa teittenalojen yhteistyössä on sellaisten vuorovaikutusprosessien erittely, jotka näyttävät yksilöiden välisiltä suhteilta, mutta joissa yksilöt tosiasiallisesti suhtautuvat toisiinsa ryhmien jäseninä. Prosessin jokainen episodi sisältää elementtejä tai elementaarisia prosesseja, jotka vain harvoin näkyvät suoraan ja selvästi kun vuorovaikutusta tarkkaillaan ulkoapäin.”²⁷

Pakolaistutkimuksen analyysin päämääränä tutkijalla on analysoida tutkimuksen aineistoa. Pakolaiset ja tutkija ovat kaksi erilaista ryhmää, joiden välillä on vuorovaikutus. Tutkija kyselee ja ohjaa pakolaisia. Hän antaa heille ohjattuja kysymyksiä. Niiden kysymysten päämääränä on selvittää vastauksia tutkimusongelmiin. Pakolaisten rooli tutkimuksessa on tutkimuksen materiaalin luojana. Heidän vastauksensa antavat mahdollisuuden kysymysten ratkaisuihin. Ilman tutkijan kysymyksiä ja pakolaisten vastauksia ei syntyisi tutkimuksia ja tutkimus jäisi vain suunniteluksi. Tutkijan ja pakolaisten välillä on vuorovaikutusta, joka vie heidän yhteistyötään eteenpäin.

---

²⁶ Aarnio & Vuorinen 1991.

²⁷ Ks. esim. Eskola 1982, 110–111.

”Diskurssin elementtien väliset sidokset ovat suhteellisia. Suhteellisuus tarkoittaa ensiksikin sitä, että kunkin elementin identiteetti on aina riippuvainen olemassa olevien suhteiden kokonaisuudesta, totaliteetista. Osat ovat siten aina ymmärrettävissä vain suhteessa kokonaisuuteen mutta myös toisinpäin: osat määrittävät kokonaisuuden. Toiseksi suhteellisuudella viitataan elementtien välisiin suhteisiin, joilla leima-antava piirre on erottuminen. Kunkin elementin identiteetti rakentuu erotuksena muista systeemin osista.”²⁸

Monet tutkijat tutkivat asioita, jotka heille ovat tärkeitä tai heillä on jotain ennakkokäsityksistä aiheista. Naisten asioita tutkivat monet feministisesti suuntautuneet tutkijat ja he tutkimuksen kautta ajavat naisten asiaa. Näin he selvittävät tiettyjä asioita tai ongelmia. Lääketieteen alalla tutkijat tutkivat ihmisten asioita, jotka voivat olla vaikkapa heidän tai lähiomaisten ongelmia. Naisten asioiden tutkimuksessa nainen ei voi olla täysin puolueeton, koska hän on nainen. Eli tutkijakin voi suhteellisesti osallistua tutkimuksen aiheeseen ja sen ratkaisuun oman ideologian mukaisesti. Veronica Stolte-Heiskanen kirjoittaa:

”Yhteiskunnallisissa diskursseissa tieteen ideologia voi toimia milloin tieteen auktoriteetin laajentamiseksi alueilla, joita muut maailman jäsennystavat hallitsevat, milloin autonomian suojaamiseksi tai ammatillisen arvovallan ja resurssien monopolisoimiseksi [...]”²⁹

Pakolaistutkimuksessa ei katsota vain kahden ihmisten välillä olevaa diskurssia. Tämä diskurssi voi olla tutkijan ja tutkimuksen välistä vuorovaikutusta. Tutkija voi omilla menetelmillä tai ajatuksilla vaikuttaa tutkittavan antamiin vastauksiin. Kysymykset voivat olla riippuvaisia tutkijan aiemmista ajatuksista, jotka hän on saanut ympäristöstään. Myös tutkittava voi vaikuttaa oman käyttäytymisensä tai taitojensa mukaan tutkijan tutkimukseen. Tutkimuksessa on tärkeä tietää, kuinka paljon nämä kaksi osaa vaikuttavat toisiinsa. Arja Jokinen ja Kirsi Juhila kirjoittavat diskurssin suhteellisuudesta seuraavasti:

---

²⁸ Jokinen & Juhila 1991, 16.

²⁹ Stolte-Heiskanen 1987, 51.

”Diskurssien avoimuuden ja muuntuvuuden problematiikan selventämiseksi näemme tarpeelliseksi erottaa elementtien välisten diskurssin suhteiden (suhteellisuuteen ja välttämättömyyteen liittyvän) sisäisyyden sisäsyntyisyyden käsitteestä. Suhteiden sisäisyydellä viitataan edellä esittämäämme näkemykseen elementtien välisistä keskinäisistä sidoksista.”³⁰

Pakolaistutkimuksessa tutkijalla ja tutkittavalla voi olla hyvin erilaiset maailmat. Heidän suhteensa ei voi olla samanlaista kuin potilaan ja lääkärin välinen diskurssi, koska pakolainen ei ole mikään sairas potilas eikä tutkija mikään parantava lääkäri. Pakolainen ja tutkijat ovat erilaisissa rooleissa kuin tunnetut diskurssit. Pakolaisilla voi olla hyvin erilainen kulttuuri kuin tutkijalla. Tutkijan rooli on tunnistaa ja tutkia esimerkiksi näitä eroja. Tutkijan tehtävä ei ole auttaa tai vaikuttaa pakolaista vaihtamaan elämänsä suuntaa. Lääkärin rooli on vaikuttaa potilaaseen niin, että hänen vaivansa paranisivat pian, mutta tutkijan tehtävä on tutkia ja tunnistaa pakolaisiin liittyviä asioita. Tutkija on tässä asiassa puolueeton kun taas lääkäri on yleensä sairautta vastaan ja potilaan puolesta. Pakolaistutkimuksessa tutkija puhuu tekstillä. Eli hän vaikuttaa pakolaisten asioihin omien tekstien avulla.³¹

---

³⁰ Jokinen & Juhlia 1991, 29.

³¹ Vrt. esim. Pulkkinen 1997, 186.

3. Aiempia pakolaisiin liittyvä tutkimuksia

Pakolaisista ja pakolaisuudesta on tehty monia tutkimuksia eri aloilla. Sosiologia, sosiaaliantropologia, sosiaalipsykologia, sosiaalipolitiikka ja politiikka ovat ne alat, jotka ovat esimerkiksi perehtyneet pakolaisiin ja heitä koskeviin asioihin. Nämä alat kuuluvat yhteiskuntatieteisiin. Pakolaisetkin ovat yksi yhteiskuntaan liittyvä asia, joihin perehdytään yhteiskuntatieteiden alueilla.

Pakolaiset vaikuttavat uuden asuinmaansa yhteiskunnan kulttuuriin ja talouteen. Pakolaisten olemassaolo yhteiskunnassa synnyttää monia uusia asioita kuten uusia ammatteja. Samoin eri kulttuurien välillä syntyy sekä yhteistyötä että konflikteja siinä yhteiskunnassa, johon pakolaiset saapuvat. Nämä ja monet muut asiat tarvitsevat paljon tutkimusta ja selvittämistä. Osan näistä tutkimuksista organisoivat erilaiset viranomaiset kuten sosiaaliviranomaiset ja työhallinto, toisen osan tutkimuksista tekevät opiskelijat ja tutkijat suorittaakseen omia opintojaan ja tieteellistä työtänsä.

Pakolaisuus on yksi tärkeä ilmiö maailmassa. Ihmiset lähtevät pakoon sotia ja maansa poliittista tilannetta. Ihmisten kohtaloa ovat määrittäneet monet konfliktit ja valtaapitävät hallinnot tai henkilöt. Ihmiset eivät ole välipitämättömiä toisen ihmisten kohtaloista. Maailmassa on konflikteja ja sotia, joiden uhrina ovat ihmiset. He kärsivät pahasti näistä traagisista tapahtumista. Muut ihmiset, jotka asuvat rauhassa, näkevät näistä tapahtumista aiheutuvien seurauksien kasvot. He eivät voi olla välipitämättömiä. Pakolaisten kohtalot koskevat melkein jokaisen ihmisen sydäntä. Ihmiset ottavat omille hartioilleen myös muiden kärsimyksiä.

Pakolaiset ovat hyvinkin tärkeitä rikkaille maille ja nämä maat ottavat huomioon pakolaisia ja heitä koskevia asioita. Pakolaiset ovat näille maille tärkeitä, sillä monet pakolaiset tarvitsevat ja hakevat näiden maiden apua. Nämä maat, joilla on parempi ja vakaampi systeemi, voisivat auttaa pakolaisia enemmän kuin muut maat, joilla on paljon omia sisäisiä ja taloudellisia ongelmia sekä epävakautta, eivätkä pysty taloudellisesti auttamaan pakolaisia paljon. Pakolaisetkin itse pyrkivät pääsemään rikkaisiin maihin.

Rikkaiden maat asukkaat asuvat yleensä rauhassa ja heidän taloudelliset asiansa ovat kunnossa. Taloudellisesti heikommat maat eivät pysty hoitamaan pakolaisia niin hyvin, vaikkakin juuri toisissa köyhissä maissa on eniten pakolaisia määrällisesti. Nämä maat usein itsekin ovat pakolaisten tuottajia ja niillä on itse omat poliittiset ja taloudelliset ongelmansa. Taloudellisesti heikko maa ei voi hoitaa edes omaa kansaansa kunnolla.

Länsimaat ovat yleensä taloudellisesti vakaita ja myös niiden poliittiset järjestelmät demokraattisia. Ihmiset ovat näissä maissa paremmassa asemassa taloudellisesti ja yhteiskunnallisesti. Joillakin mailla kuten Espanjalla ja Englannilla on omat sisäiset konfliktinsa, mutta silti nämä maat ovat demokraattisia ja ihmiset elävät paremmissa oloissa. Näiden maiden konflikteja ei voi vertailla esimerkiksi Afrikan maiden sisäisiin konflikteihin.

Euroopassa on käyty monia pahoja sotia, joista 1990-luvun Balkanin sota on viimeisin. Nämä sodat ovat synnyttäneet Euroopassa paljon sotapakolaisia. Kylmä sota Euroopassa toisen maailmansodan jälkeen oli poliittinen sota eikä niinkään sotilaallinen. Kylmä sota päättyi itäblokin romahdettua, mutta sen seurauksena syntyi monia sotia itäblokin maissa kuten entisen Neuvostoliiton alueella ja Jugoslaviassa. Mary Kaldor kirjoittaa uusista sodista seuraavaksi näin:

”Uusia sotia pidetään yleisesti kylmän sodan päättymisen seurauksena; ne heijastelevat siirtymävaiheille tyypillistä vallan tyhjiötä. Kylmän sodan loppuminen ja sen seuraukset ovatkin vaikuttaneet merkittävästi uusiin sontiin: ylijäämäseiden saatavuus helpotti, sosialistinen aate menetti uskottavuutensa, totalitaariset valtiot hajoisivat ja suurvallat lopettivat vasallivaltioidensa tukemisen. Toisaalta kylmän sodan päättyttyä itäblokin maat joutuivat antamaan periksi väistämättömästi etenevälle globalisaatiolle. Alueellisen riippumattomuuden viimeiset linnakkeet murtuivat, kun Itä-Eurooppa avautui muulle maailmalle.”³²

Vaikka kylmä sodan päätyminen aiheutti itäblokin valtatyhjiötä, epävakaita olosuhteita ja sotia, länsimaissa ei tapahtunut sotia ja konfliktia. Sen sijaan länsimaat ottivat vuodesta 1990 lähtien vastaan paljon itäblokin maista ja lähinnä Balkanin alueelta lähteneitä pakolaisia kuten Balkanista.

---

³² Kaldor 2001, 15.

Kun ennen sosialististen maiden hajoamista näistä maista lähti poliittisia pakolaisia, 1990-luvun pakolaiset olivat yleensä sotapakolaisia.

Länsimaat ovat oman taloudellisen ja vakaan yhteiskunnallisen tilanteen vuoksi pakolaisten suosikkipaikkoja. Tämän takia länsimaissakin on syntynyt tarvetta tietää pakolaisista paljon. Nämä maat tarvitsevat tutkimuksia selvittämään pakolaisuutta esimerkiksi pakolaispolitiikan pohjaksi.

Pakolaisista on tehty monia tutkimuksia kuten Marja Tiilikaisen tutkimus somalinaisten elämästä Suomessa. Hän on käyttänyt diasporan teoriaa, jota on hänen mukaansa yhdistetty aiemmin juutalaisten kokemuksiin.³³ Myös Kati Turtiainen on tutkinut ja haastatellut iranilaisia pakolaisia ja hän ottaa huomioon elämäntavat elämänpolitiikan teorian taustana.³⁴ Minttu Rätty on kirjoittanut maahanmuuttajista asiakkaana ja hän käsittelee pakolaisten ominaisuuksia.³⁵

Tutkimuksen teoriassa otetaan huomioon kahden erilaisuuden välillä olevat elementit. Kahden ryhmän suhteessa pakolaiset ovat objekteina ja tutkijat ja kirjoittajat puolestaan subjekteina. Eri ryhmiin kuuluvat ihmiset käyttäytyvät eri tavalla.³⁶ Tutkijat kuuluvat akateemiseen maailmaan ja heidän keskuudessaan vallitsee akateeminen kulttuuri. Heidän päämääränään on palvella tiedettä ja sen kehitystä. Tämän pitäisi johtaa loppujen lopuksi ihmisten palvelemiseen, mutta tieteen historiassa on havaittu, että se ei ole aina onnistunut.

Tutkimuksessa voidaan käyttää moraaliteoriaa, sillä tutkimuksen yksi pääpiirre on tutkimuksen moraalien tarkastelu. Tutkijalla tai kirjoittajalla on aina inhimillisissä tutkimuksissa velvollisuus ottaa mukaan moraalit. Yleensä inhimilliset ongelmat ovat hyvin herkkiä asioita, joiden kanssa pitäisi tutkimuksissa olla varovaisia. Näitä ovat mm. termit ja käsitteet, jotka käsittelevät tiettyjä ryhmiä yhteiskunnassa.

3.1. Identiteetti-käsite

---

³³ Tiilikainen 2003, 58.

³⁴ Turtiainen 1998, 12.

³⁵ Rätty 2002, 16.

³⁶ Liebkind 1988, 14.

Jokaisella ihmisellä on omat ominaisuutensa. Hänellä on paikka, jossa hän asuu ja ryhmä, johon hän kuuluu. Monien ihmisten ei ole mahdollista säilyttää omaa paikkaansa ja välillä hänelle tulee pakkotilanne, jossa hänen on vaihdettava omaa olinpaikkaansa. Ihmisen vaihtaessa asuinpaikka hän saa uuden tittelin ja häntä kutsutaan siirtolaiseksi, pakolaiseksi, maahanmuuttajaksi tai/ja jopa muukalaiseksi. Jopa ihmisten syvemmät ominaisuudet kuten identiteetti muuttuu. Identiteetin käsityksiä ja tarkoituksia on monenlaisia. Tämä yhteiskunnallinen asia on monimutkainen monelle tutkijalle. Sosiologiassa tarkoitetaan ja kuvataan identiteettiä henkilön ja yhteiskunnan väliseksi suhteeksi.³⁷

Tämä identiteetti ei ole kaikille ihmisille ongelmatonta, koska kaikki heistä eivät ole jättäneet omaa vanhaa paikkaansa. Näitä ihmisiä kutsutaan pakolaisiksi ja heillä on uusi identiteetti, joka liittyy heidän titteliinsä eli pakolaisuuteen. Identiteettimuutokset eivät ole helppoa kaikille pakolais- ja siirtolaisryhmille. Reetta Helander ja Anna Mikkonen kirjoittavat Suomessa asuvista nuoriso- ja lapsipakolaista seuraavasti:

”Nuoreten on vaikeaa tasapainotella uuden ja oman kulttuurin välillä, yrittää samanaikaisesti sopeutua uuteen kulttuuriin sekä löytää identiteettinsä ja paikkansa elämässä. Pakolaisnuoret ovatkin tavallaan kaksinkertaisessa väli- eli liminaalitulassa: he ovat maahanmuuttajia j nuoria.”³⁸

Tässä tulee esiin se, miten maahanmuuttajien pitää kamppailla uuden identiteetin kanssa. Monet pakolaiset ja siirtolaiset eivät kestä näitä muutoksia, vaan joutuvat identiteettikriisiin. Monet pakolaiset ovat vaikeuksissa identiteettinsä kanssa. Esimerkiksi nuoret pakolaiset ovat kokeneet Suomessa olevansa kahden kulttuurin välissä. On heidän vanhempinsa kulttuuri ja sen maan kulttuuri, jossa he asuvat. Nuorilla on kaksi paikkaa, jossa he saavat vaikutuksia, koti ja sen ulkopuoli. Kotona vanhemmat opettavat lapsille ja nuorille heidän omaa kulttuuria, joka on kasvatuksen pohjana ja taas koulussa ja muualla yhteiskunnassa nuoret oppivat asuinmaan tavat ja kulttuuria. Näille nuorille on hyvin haasteellista päättää, mihin he kuuluvat.

---

³⁷ Turtiainen 1998, 15.

³⁸ Helander & Mikkonen 2002, 114.

”Mietiskelin ja pohdiskelin paljon, Minusta oli kasvanut erittäin vahva, tiedostava, rakastava, humaani nainen. En enää hävennyt yhtään mitään. Uskalsin puhua mitä kieleni kertoi ja olla juuri sitä mitä olin!!! Huomasin, että tittelini PAKOLAINEN on kaikkea muuta kuin ruma tai hävettävä asia.”³⁹

Pakolaiset saavat uuden nimen, joka kertoo heidän asemastaan ja roolistaan yhteiskunnassa. Vaikka he eivät hyväksyisikään tätä nimeä, yhteiskunta on hyväksynyt etukäteen tämän nimen ja antanut sen tietyin keinoin maahan saapuville ihmisille. Näillä ihmisillä on valmis paikka ja asema, jonka luomisessa heillä ei itsellä ole roolia. Kun he ovat lähteneet omasta maastaan, heille ovat jotkut muut valmistaneet paikan. Nämä paikat ovat vain tietyille ihmisille, eivätkä muut voi astua niihin helposti. Kati Turtiainen Ihmisten identiteettistä kirjoittaa seuraavaksi:

”Ihmisten identiteetti koostuu kaikista siitä, miten ihminen itsensä määrittelee. Identiteetti sisällöllä tarkoitetaan kaikkia niitä käsitteitä, jota voidaan liittää ”objektiminään” eli jolla identiteettiä voidaan kuvata. Identiteettiin kuuluu ensinnäkin annettuja, ei-vapaaehtoisia, syntymästä saatuja ominaisuuksia kuten sukupuoli, ikä ja ihonväri. Saavutettu identiteettisisältö perustuu vapaaehtoiisiin valintoihin tai ryhmiin, joihin ihminen liittyy myöhemmin elämässään. Omaksuttu sisältö puolestaan liittyy melko pysyviin vuorovaikutustyyliihin, joita ihminen on omaksunut tilanteesta riippumatta suhteessa muihin ihmisiin (esim. alistuvuus, riippuvuus, hallitsevuus jne.).”⁴⁰

Pakolaisten ja muukalaisten identiteetti on heidän mukanaan aina. Niin kauan kun he ovat tässä asemassa, yhteiskunta ei anna heille muuta nimeä ja ominaisuuksia. Vaikka pakolainen on automaattisesti saanut tämän ominaisuuden, yhteiskunta on luonut siihen merkit ja nimen, joiden

---

³⁹ Keijukainen 2003, 71.

⁴⁰ Turtiainen 1998, 16–17.

avulla pakolaisen tunnistaa. Pakolaiset ovat myös ulkopuolisia ja muukalaisia. Ensin hän on pakolainen ja sitten hän saa muukalaisen tai maahanmuuttajan nimen. Stuart Hall kirjoittaa:

”Muuttoliikkeet asemoivat ihmiset ja heidän kulttuurinsa uudella tavalla sekä suhteessa muihin ihmisiin että suhteessa asuinpaikkoihin. [...]. Kulttuurilla tarkoitamme yhteisten merkityksen järjestelmiä, joita samaan yhteisöön, ryhmään tai kansakuntaan kuuluvat ihmiset käyttävät saadakseen tolkkua maailmasta.”⁴¹

Ihmiset, jotka asuvat omassa kotipaikassaan ja oman kulttuurinsa keskellä, ovat tekemisissä vain oman maan ongelmien kanssa vain. Ihmisille, jotka jättävät oman kotipaikkansa, syntyy myös muita ongelmia ja asioita, jotka ovat hänelle uusia ja outoa. He eivät tiedä niistä, muuta ne odottavat heitä ja kun he saapuvat uuteen paikkaan, ne hyökkäävät heidän kimppuunsa.

3.2. Siirtolainen

Siirtolaisuus ei ole uusia asia, vaan sitä on tapahtunut ihmisten keskuudessa niin kauan, että se on kaikille tuttu ilmiö.⁴² Ihmiset voivat lähteä toiseen maahan mistä tahansa syystä vapaaehtoisesti lyhyeksi tai pitkäksi ajaksi. Esimerkiksi tänä päivänä työtehtäviä suorittava ihminen voi muuttaa maata.⁴³ Näin on ollut koko ajan ja kaikkialla. Siirtolaisuus ei ole vain tiettyjen köyhien maiden asia. Köyhistä maista ihmiset ovat muuttaneet rikkaisiin maihin työn perässä, mutta myös rikkaista maista ihmiset ovat muuttaneet köyhimpiin maihin esimerkiksi rakentamaan kolonialismia tai perustamaan utopiyhteiskuntia.

”Aasiaan ja Afrikkaan passinottaneita oli vuosisadan vaihteen ja toisen maailmansodan välillä noin 650. Eniten heitä oli vuosia 1903–05, yhteensä noin 200 henkilöä. he olivat

---

⁴¹ Hall 2003, 85.

⁴² Korkiasaari 1989, 7.

ilmeisesti pääosin Etelä-Afrikan kaivoksille ja Kongoon jokilaivojen konemiehiksi menneitä miehiä. Joukossa lienee ollut myös lähetysaarnajia. Aasiassa suomalaisia tiedetään asuneen mm. Amurin niemimaalla ja Siperiassa.”⁴⁴

Siirtolaisuus pois Suomestakaan ei ole uusi asia. Maailmassa ei ole yhtään maata, josta ei ole lähtenyt ihmisiä toisiin maihin siirtolaisena. Joka maassa voi törmätä ihmisiin, jotka ovat tulleet tähän maahan tietyn asian takia. Ihmiset eivät voi aina pysyä samassa paikassa, vaikka se olisi hänen syntymämaansa. Ihmisten elämässä voi tulla tilanne, että syntymämaa jää taakse. Vaikka monet ihmiset ovat rakastaneet omaa maata paljon, heille on tullut tilaisuus, joka on vienyt heidät asumaan toiseen maahan. Toiseen maahan matkustaminen ja jääminen sinne pitemmäksi aikaa vapaaehtoisesti eivät ole outoa ihmisille nykyajassamme. Ihmiset voivat olla siirtolaisia monta kertaa ja asua monessa eri maassa eri ajankohtina.⁴⁵ Suomalaiset, jotka tänään ottavat mahanmuuttajia vastaan omassa maassa, ovat myös itse lähteneet muihin maihin aktiivisesti. Suomalaiset ovat muuttaneet muihin maihin laajasti, kuten Jouni Korkiasaari kirjoittaa:

”Suomalaisia on aikojen kuluessa siirtynyt maailman kaikkiin kolkkiin. Ajoittain siirtolaisuus on muodostunut suoranaiseksi massailmiöksi, jopa niin, että maan väkiluku on sen seurauksena alentunut.”⁴⁶

Maailmassa monet ihmiset vaihtavat omaa kotipaikkaansa vapaaehtoisesti. Esimerkiksi elämänmuutokset ovat syitä ihmisten siirtymiseen paikasta toiseen. Monet muuttavat maasta toiseen työn tai puolison asuinmaan vuoksi. Esimerkiksi Kirsi Tanner kirjoittaa seuraavasti:

” Muutto uuteen maahan, vain vähän tai kenties hyvinkin erilaisiin olosuhteisiin, tuntuu monesta kiehtovalta ja jännittävältä. Jollekin ulkomaille muuttaminen on vuosien toiveiden täyttymys. Jonkun toisen suunnitelmiin se ei ehkä ole koskaan kuulunut. [...].

---

⁴³ Ks. esim. Tanner 2002, 17–19.

⁴⁴ Korkiasaari 1989, 9.

⁴⁵ Ks. Tanner 2002, 9.

⁴⁶ Korkiasaari 1989, 1.

Kun kokonainen perhe alkaa suunnitella muuttoa ulkomaille, esimerkiksi toisen vanhemman työkomennuksen tai opiskelun vuoksi, se kohtaa ennen kokemattomia haasteita.”⁴⁷

Tässä muutos on vapaaehtoista ja myös ihmiset nauttivat tästä muutoksesta. Se on heille hyvälaatuinen ja jännittävä elämäkokemus. Ihmiset muuttavat ulkomaille työn perässä ja myös etukäteen suunnittelevat omaa muuttoaan. Hänellä voi olla aikaisempia haaveita matkustaa ulkomaille ja jäädä sinne pidemmäksi ajaksi.

Monet ihmiset jättävät oman synnyinmaansa elämänmuodon muuton takia. Globalisoituneessa maailmassa ihmiset ovat tekemisessä toisensa kanssa enemmän ja helpommin, jolloin myös heidän lähestyminen helpottuu. Ihmiset oppivat toisen kieliä ja kulttuureja. Osalle ihmisistä matkustaminen ei ole vaikea ja he voivat liikkua helposti ja tutustua toisiinsa paremmin ja läheisemmin. Näin ihmisten elämänpiiri laajentuu ja ihmiset tutustuvat muiden maiden ihmisiin ja jopa avioituvat toista kansallisuutta olevien kanssa. Kati Turtiainen kirjoittaa vuonna 1998 valmistuneessa tutkimuksessaan näin siirtolaisten määrästä:

”EU-maissa arvioidaan olevan kahdestatoista viiteentoista miljoonaa siirtolaista, joista arviolta puolet naisia. Monet naisista ovat tulleet siirtolaisten puolisoina, mutta useille oikeudet on annettu omana itsenään.”⁴⁸

Monien siirtolaisten päämääränä on saada työtä ja sitä kautta omalle elämälle parempi suunta. Liikkumatta paikasta toiseen ei voi aina saada työtä. Työtä ei ole kaikkialla tarjolla ja monien on pakko etsiä sitä vaikka siirtymällä omasta maasta kauaksikin toiseen maahan. Suomesta monet ovat lähteneet työn perässä muualle kuten Kanadaan, Yhdysvaltoihin ja Ruotsiin. Anja Laurikainen ja Olavi Saija kirjoittavat seuraavaksi:

---

⁴⁷ Tanner 2002, 12–13.

⁴⁸ Turtiainen 1998, 5.

”Suomesta – etupäässä Ruotsiin – oli 1960-luvun lopulla lähes 40 000 henkeä vuodessa. Suurin osa lähtijöistä oli nuoria, joten muuttoliikkeen kerrannaisvaikutukset näkyvät väestömäärissä pitkään. Siirtolaisvirta on kuitenkin kääntynyt 1980-luvulla paluumuutoksi. Monet siirtolaisperheet palaavat kotimaahan, kun lapset tulevat kouluikään.”⁴⁹

Nykyajan siirtolaisten matkat ovat vapaaehtoisia ja vaivattomia. Aikaisemmin siirtolaiset matkat eivät olleet niin helppoja ja monet siirtolaiset joutuivat kohtaamaan erilaisia ongelmia. Monia matkakatastrofeja tapahtui, kun ihmiset matkustivat massiivisesti ja turvattomilla matkustusvälineillä kuten veneillä tai jalkaisin. Matkoilla siirtolaisia ovat uhanneet monet sairaudet ja matkan varrella olevat uhkat kuten rosvot ja rikollisten hyökkäykset.

3.3. Liikkuva ihminen

Ihminen on osa luontoa, eikä hän voi olla erossa siitä.⁵⁰ Ihminen elää luonnon lakien alaisena. Luonnossa lähes kaikki elävät oliot liikkuvat ja muuttuvat ja ihminenkin on luonnollinen olio. Liikkuminen on osa ihmisten luonnetta. Ihmiset ovat aina liikkuneet ja muuttaneet kylistä, kaupungeista ja maista toisiin. He ovat olleet liikkeellä erilaisista syistä ja vaihtaneet elinpaikkaa elämäntilanteidensa mukaan. Ihmiset ovat jättäneet oman kotinsa ja rakentaneet sen taas uuteen paikkaan, sillä ihminen ei voi aina pysyä samassa paikassa. Elämä on sidoksissa liikkumiseen ja liikkuminen paikasta toiseen antaa ihmisille laajemmat elinmahdollisuudet. Jos hän pysyy aina samassa paikassa, ruoka ja tila eivät riitä kaikille, hänelle itselleen ja muille lajikumppaneille. Esimerkiksi Hans Magnus Enzensberger kirjoittaa näin nykyajan ihmisten liikkumisvauhdista:

”Nykyinen muuttoliike eroaa aiemmasta muuttoliikehännästä useammassa kuin yhdessä suhteessa. Ensinnäkin liikkuvuus on viimeisen kahdensadan vuoden aikana

---

⁴⁹ Laurila & Saija 1986, 10.

⁵⁰ Kiljunen 1991, 33.

lisääntynyt valtavasti. Vasta Euroopan valtamerikauppa loi kulkuneuvokapasiteetin, joka teki mahdolliseksi miljoonien ihmisten siirtymisen pitkien välimatkojen päähän.”⁵¹

Toinen liikkuminen liittyy ruoan etsimiseen. Ihminen voi asua yhdessä paikassa, mutta liikkuu toiseen paikkaan ruuan perässä. Ruoan hankkimisen jälkeen hän voi palata takaisin lähtöpaikkaansa. Liikkuminen turvaa ihmisille oman elämän jatkumisen. Ilman liikkumista paikasta toiseen ihmistä ei olisi olemassa. Hän ei saisi ruokaa, asuntoa ja turvaa. Ruokaa ei ole aina samassa paikassa, vaan sitä täytyy etsiä. Ihmiset lähtevät metsään keräämään tai metsästäämään ruokaa. Eläimet ovat yksi ihmisten ruoan lähde, eivätkä ne ole aina samassa paikassa, vaan liikkuvat paikasta toiseen. Eläimetkin liikkuvat omien tarpeidensa mukaan ja ihmisten on ollut pakko seurata niitä omien tarpeidensa vuoksi ja se muuttanut ihmisten liikkumista. Elämän tarpeet ovat yksi syy ihmisen liikkumisen.

Toinen syy ihmisten liikkumiseen on elämän laatu ja sen parantaminen. Ihmisille ei riitä vain ruoka, asuntoa ja muut primääriset tarpeet, vaan myös niiden laatu on tärkeää. Ihminen on aina kehittänyt erilaisia omaan elämäänsä liittyviä asioita kuten työkaluja, asuntoja jne. Ihminen on ensin asunut luolassa ja myöhemmin oppinut rakentamaan muita asuntoja. Hän on syönyt ensin raakaa ruokaa, mutta keksinyt tulen käytön ja sen avulla valmistanut ruokansa. Ihminen on keksinyt maanviljelyn ja eläinten kesyttämisen ja kehittänyt tai luonut paljon uusia asioita. Hän on muokannut omien tarpeidensa mukaan luontoa. Elämän parantaminen on yksi muutosten syy.

Elämän laatu ja helppous vaihtelevat eri paikoissa. Jossain on helpompi elämä ja toisaalla taas on vaikeaa tai mahdotonta. Ihmisen luonne vaatii hänet etsimään sopivampia paikkoja. Työ, elämän laatu ja tilanne eivät ole samanlaisia joka paikassa, vaan ne vaihtelevat erilaisissa paikoissa eri tasolla. Jossain paikoissa ihmiset saavat oman elämänsä tarpeet helpommin kuin toisissa paikoissa. Toisaalla taas eläminen on mahdotonta ja ihmiset eivät edes saa edes normaaleja elämän perustarpeita täytettyä.

Nälkään kuoleminen ei ole kaikille ihmisille vierasta. Lapset, vanhukset ja sairaat kuolevat nopeammin, koska heidän liikkumismahdollisuudet ovat heikkoja. Työn tekeminen on ollut

---

⁵¹ Enzensberger 2003, 26.

ihmisille hyvin tärkeää ja hän on työn kautta muuttanut ympäristönsä. Ilman työtä hän ei ole voinut rakentaa taloa, eikä viljellä maata tai metsästä eläimiä.

Työn avulla ihminen saa tyydytettyä oman elämänsä tarpeet kuten vaatteet, ruuan ja asunnon. Työ ei ole aina ja kaikille mahdollista ja ihminen on keksinyt erilaisia töitä itselle ja muille. Kun hän tekee työtä muille ihmisille, hän saa siitä palkkaa. Tämä johtuu ihmisten välisestä työnjaosta. Erilaiset ihmiset ovat saaneet hoitaa eri tehtäviä ja tyydyttää yhteiskunnan tarpeita. Ihmiset vaihtavat keskenään erilaisia tuotteita ja he ovat rakentaneet talouselämää. Samassa paikassa ei aina riitä kaikille työtä ja tämän takia osa ihmisistä jää ilman työtä. Kun ei ole työtä, ei palkkaakaan tule. Tämä aiheuttaa ihmisille ja yhteiskunnalle monia ongelmia, kuten työttömyyttä ja ihmisten tarpeiden tyydyttäminen heikkenee. Suomen työttömyydestä sanotaan niin:

”Työttömyys on vaikea yhteiskunnallinen ongelma, joka vähentää julkisen vallan verotuloja ja lisää sen menoja. Kansantaloudellisesti katsoen se on työvoiman tuhlausta. Työttömyys on aiheuttanut runsasta siirtolaisuutta Ruotsiin.”⁵²

Ihmiset ovat matkustaneet kauas työn ja paremman elintason perässä aina mantereelta toiselle. Mainitun sitaatin mukaan työttömyys on aiheuttanut paljon vahinkoa Suomelle. Osan työttömistä on ollut pakko lähteä työn perään Ruotsiin. Näin ei ole tapahtunut ainoastaan Suomessa, vaan samaa voidaan kuulla tai havaita joka puolella maailmaa. Monissa maissa, jotka ovat taloudellisesti köyhempiä, katastrofi on vielä suurempi.

Köyhissä maissa työtä on hyvin vähän, eikä ihmisillä ole kykyä tai mahdollisuutta kouluttautua. Niissä maissa ei kehittynyt systeemiä, joka auttaisi työttömiä ja varattomia ihmisiä ja monet kuolevat aliravitsemukseen tai sairauksiin. Näissä maissa työ on kuin hengitysilma; jos ihminen ei saa happea, hän tukehtuu. Ihmisten on pakko saada työtä, vaikka kaukaa kotoaan.

Ihmiset ovat liikkuneet sekä vapaaehtoisesti että pakon edessä. Vapaaehtoinen liikkuminen on yleensä ihmisten omasta tahdosta tapahtuvaa, eikä hän matkusta pakon vuoksi. Jotkut ihmiset voivat lähteä omasta kotipaikastaan vaihtelun vuoksi niin kuin eläkeläinen, joka vaihtaa

---

⁵² Laurila & Saija 1986, 177–178.

asuinpaikkaansa mukavamman ilmaston takia. Aina liikkuminen ei riipu ihmisten omasta tahdosta. Hänen on pakko jättää oman maansa tai kotikuntansa ja lähteä toiseen paikkaan. Poliittisen vainon ja konfliktien vuoksi myös esimerkiksi monet ihmiset ovat joutuneet jättämään kotipaikkansa luonnonympäristön äkillisen muutoksen vuoksi. Nälänhädät, kuivuudet, tulvat, maanjäristykset ovat esimerkkejä luonnon aiheuttamista katastrofeista. Nämä katastrofit ovat usein pakottaneet ihmiset pakenemaan ja se on synnyttänyt pakolaisuutta. Lisäksi ihminen on itse rakentanut suuria tekoaltaita ja patoja, joiden vuoksi alueiden asukkaat ovat joutuneet muuttamaan muualle.

4. Pakolaisten määrittely

Ihmisiä ei voi määrittellä kuin esineitä ja tapahtumia. Ihmisillä on tietyt piirteet, joista ei ihmiskunnassa voi kiistellä. On ollut aikoja, jolloin ihmiset eivät ole arvostaneet toisia ihmisiä heidän ulkonäkönsä ja ihonvärinsä takia. Nämä ihmiset on luettu eläinten joukkoon niin kuin tapahtui Australiassa. Myöhemmin ihmiset ovat yrittäneet korvata omia virheitään ja pyytäneet anteeksi näiltä kansoilta kuten Australian aboriginaaleilta.

Orjakauppa ja toisten kansojen huono kohtelu voidaan lisätä tähän joukkoon. Ihmiset eivät tunnustaneet orjia ihmisiksi, vaan esineiksi, jotka ihmiset omistavat. Heitä ostettiin ja myytiin niin kuin tavaraa. Miten ihmiset ovat voineet tehdä tämän teon toisille ihmisille? Siihen on hyvin vaikea vastata. Tämä teko voidaan selittää vain rasismilla ja toisten ihmisten hyväksikäyttämistä selittämällä. Nämä ihmiset määrittelivät ihmiset eri tavalla ja sen takia toimivat näin. Heidän mukaansa orjat eivät olleet ihmisiä, vaan he olivat jotain muita kuin ihmisiä ja ihmislajiin kuuluvia. Pakolaisetkin ovat ihmisiä, joita kohdellaan eri tavalla kuin tavallisia asukkaita. Tässä on tärkeää ensin tutustua pakolaisiin ja selvittää heidän taustaansa ja pakenemisen tarkoitusta. Ilman niiden selvitystä pakolaisia ei voida kohdella tutkimuksessa tärkeinä.

Kuka on pakolainen? Tämä on kysymys, johon monet ovat yrittäneet vastata. Minttu Rätty tuo esiin pakolaisten määrittelyn näin:

”Pakolaisuus on määritelty Yhdistyneiden kansakuntien Geneven pakolaissopimuksessa vuonna 1951. Sopimuksessa Pakolainen määritellään seuraavasti: *Pakolainen on henkilö – jolla on perusteltua aihetta pelätä joutuvansa vainotuksi rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskuntaluokkaan kuulumisen tai poliittisen mielipiteen johdosta, eikä voi saada suojelua omassa maassaan tai hän oleskelee kotimaansa ulkopuolella sekä mainitun pelkonsa tähden on haluton tai kykenemätön turvautumaan kotimaansa suojeluun ja tarvitsee siksi sopimuksen mukaista kansainvälistä suojelua.*”⁵³

---

⁵³ Rätty 2002, 16.

Kansainväliset järjestöt ovat määritelleet pakolaisuuden, jota noudattavat mukana olevat maat. Pakolaissopimus määrää maita, jotka ovat allekirjoittaneet tämän sopimuksen. Anna-Kaarina Kilppola kirjoittaa pakolaisten määrittelystä Geneven sopimuksessa.⁵⁴ Sopimukset pakottavat allekirjoittajamaita noudattamaan sopimuksen sisällä oleva asioita.

Olisi hyvin hankalaa, jos ei olisi mitään selkeää määrittelyä pakolaisuudesta. Määrittelyn puute voisi aiheuttaa sen, että ei annettaisi riittävää turvaa ihmiselle, jotka pakenevat oman hengen pelastamiseksi. Vaikka määritelmä onkin olemassa, sitä on silti vaikea sataprosenttisesti soveltaa jokaiseen pakolaiseen.⁵⁵ Aina jää jotain tulkinnanvaraa. Pakolaisia voi olla kuka tahansa. Monet heistä eivät koskaan voineet kuvitella tulevansa pakolaiseksi.

Yhteiskuntien tilanteiden muutos ja epävakaus aiheuttavat kenelle tahansa pakolaisuutta. Tämän takia on hyvä olla jotain sääntöjä, jotka suojelevat ihmisiä. Ihmiset tarvitsevat niitä sääntöjä. Ihmiset eivät ole esineitä, joilla pelataan, vaan heillä on tunne ja henki. Hyvä kohtelu vaikuttaa hänen hyvinvointiinsa ja päinvastoin. Pakolaisen määrittely on joskus hyödyllinen, sillä silloin pakolaiset saavat tätä kautta oman paikkansa. Pakolaisten asema vaarantuu, kun ei tiedetä pakolaisesta riittävästi ja selkeästi. Yleensä pakolaiset sekoitetaan muihin yhteiskunnassa olevien ryhmien kanssa kuten työsiirtolaisiin.

Maailmassa on monia kirjoitettuja tai kirjoittamattomia sääntöjä, jotka eivät ota huomioon ihmisten tarpeita, vaikka ne on kirjoitettu ihmisille. Pakolaisetkin kohtaavat joskus sääntöjä, jotka haittaavat heidän elämäänsä. Näitä haitallisia sääntöjä on maailmassa paljon, kuten säännöt, jotka kohtelevat pakolaisia työvälineinä tai esineinä. Nämä säännöt pitävät pakolaisia työvoimana eivätkä palvele ihmisiä ja ne ovat vain omien etujen vuoksi. Nämä säännöt tarvitsevat inhimilliset kasvot, mutta kasvojen takana he ovat vain sen vuoksi, että pääoman omistajat saisivat enemmän hyötyä työvoimasta. Nämä säännöt ovat haitallisia silloin, kun työmarkkinat eivät tarvitse työvoimaa. Silloin pakolaisten turvapaikkojen saaminen vaikenee.

Tässä voidaan todeta, että pakolaisten asiat ovat kansainvälisiä. Maailmassa tapahtuu monia asioita, jotka uhkaavat ihmisten elämää. Sodat ja kansalaisten joukkomurhat ovat hyvin näkyviä

---

⁵⁴ Kippola 1989, 4.

⁵⁵ Rätty 2002, 16.

esimerkkejä kansainvälisiä konflikteja. Monet sodat ovat suoraa ihmisiä vastaan. Toisessa maailmansodassa miljoonia ihmisiä joutui kaasukammioihin uskonnon vuoksi Euroopassa. Nämä ihmiset olivat mm. lapsia ja vanhuksia. Nykypäivänäkään ei voi sanoa, että kansanmurhat ja tuhoaminen eri puolella maailmaa ovat loppuneet.

Ihminen ei ole aina niin vahva, että puolustaa itseään ja omaisiaan yksin. Ihmisyyden vastaisia operaatioita tekevät valtiot ja voimakkaat ryhmät kuten viralliset ja epäviralliset armeijat tai muut sotilaalliset joukot. Tämän takia ei tavallisilla ihmisillä tai kansalaisilla ole tarpeellista voimaa puolustaa omaa kotiaan tai henkeään. Ihmiset tarvitsevat suojaa ja järjestöjä, jotka antavat ihmisille suojaa tai estävät heitä kohtaan tulevia hyökkäyksiä ja vahingoittamista. Maailmassa on myös järjestettyjä organisaatioita, joiden tehtävänä on suojella ihmisiä. Ilman näitä kansainvälisiä järjestöjä ihmisten henget ovat hyvin uhattuna.

YK on yksi kansainvälinen suuri järjestö, joka antaa suojaa pakolaisille ja auttaa heitä turvapaikan saamisessa. Myös monet muut järjestöt kuten Punainen Risti auttavat pakolaisia. Samoin kansainväliset ihmisoikeusjärjestöt kuten riippumaton Amnesty International ottaa huomioon pakolaisten ihmisoikeusasiat. Suomessa on Työministeriön määrittelyssä kirjoitettu näin:

”Jos sisäasiainministeriö myöntää hakijalle turvapaikan, hän saa Suomessa pakolaisaseman. Pakolaisia ovat myös ne henkilöt, jotka Suomi on ottanut vastaan ns. kiintiöpakolaisena YK:n pakolaisasian päävaltuutetun kautta.”⁵⁶

Tässä tulee ilmi, että pakolaiset ovat riippuvaisia kansainvälisistä järjestöistä. Ilman näitä järjestöjä pakolaiset eivät saa helposti turvapaikkoja. Ne myös näyttävät, että pakolaisuus on kansainvälinen asia ja koko maailma ottaa vastuuta ihmisten turvallisuudesta ja heidän asioita hoidetaan kansainvälisen tasoilla. Monet pakolaiset lähtevät pakoon omasta maastaan, koska heidän maahansa ei ole helppoa ja turvallista jäädä. Tämän vuoksi heidän on pakko etsiä turvapaikka muualta maailmasta, eikä heillä ole mahdollista jäädä omaan kotimaahansa eikä piiloutua väliaikaisesti. Heille tulee tilanne, joka pakottaa heidät menemään toisiin maihin ja etsimään sieltä turvapaikkaa.

---

⁵⁶ Työministeriö 1991, 74.

4.1. Vanha ilmiö

Pakolaisuus ei ole uusi ilmiö. Niin kauan, kun on ollut sotia, konflikteja ja yhteiskunnallisia ongelmia, on ollut myös pakolaisia. Pakolaisia on ollut jo historiassa ja aikaisemminkin ihmiset ovat joutuneet sotien ja konfliktin takia jättämään oman kotinsa ja lähtemään muualle.⁵⁷ Ihmiset ja heidän sotansa ovat olleet jopa kovempia kuin tänä päivänä, sillä sodat ja niiden välineet ovat tänä päivänä modernimpia. Monin paikoin siviilit edelleen kärsivät kuten esimerkiksi Balkanilla, vaikka kansainväliset lait ja säännöt eivät salli tavallisten siviilien vahingoittamista. Maailmassa on luotu sääntöjä, jotka suojelevat ihmisiä.

YK:n pakolaisjärjestön UNCHR tilaston mukaan vuonna 2001 maailmassa oli noin 22 miljoonia pakolaista.⁵⁸ Monia yhteiskuntia hallitsee hirmuvalta, eikä tavallisten kansalaisten ja vallanpitäjien välillä ole toimivaa demokratiaa. Sen sijaan vallanpitäjät alistavat kansalaisia kovan kurin avulla ja syntyy erimielisyyksiä vallanpitäjien ja kansalaisten välillä. Monet kansat ovat nousseet näitä systeemejä vastaan ja sisäiset konfliktit syntyvät vallanpitäjien kovan käytännön vuoksi. Diktatuurit ovat rakentaneet vankiloita suojellakseen omaa valtaansa. Läheinen esimerkki on Saddam Husseinin valta Irakissa. Tällaiset sodat ja kovat vallanpitäjät saavat aikaan paljon pakolaisia, jotka joutuvat jättämään oman maansa ja kulttuurinsa. Heidän päämääränensä on löytää turvallinen paikka elämää varten.

Joka vuosi tuhansia ihmisiä jättää oman kotinsa ja lähtee pakoon. Heidän matkansa antaa heille uuden identiteetin. Tämä uusi identiteetti on olla pakolainen. Ihmistä, joka lähtee pakoon kotimaastaan, nimitetään pakolaiseksi. Pakolainen voi olla kuka tahansa, köyhä tai rikas, nuori tai vanha, miehet tai naiset yksin tai perheineen lähtevät pakoon. Maailma tuntee heidät heidän uuden identiteettinsä mukaan. Pakolainen -sana ei ole helppo kaikille, koska se tuo mieleen paon ja tuskan. Heikko asema on todellisuutta niille ihmisille, jotka asettuvat uuteen ja jopa tuntemattomaan paikkaan.⁵⁹

---

⁵⁷ Veijola 1994, 8.

⁵⁸ Helander & Mikkonen 2002, 25.

Pakolaisuus on monisuuntainen ilmiö. Se on henkilön ja hänen oman identiteettinsä sekä henkilön ja hänen ympäristönsä välinen muutos. Ihmisten kesken tapahtuu aina erilaisia ilmiöitä. Ihmiset jakautuvat eri ryhmiin mm. taloudellisten ominaisuuksien suhteen, kuten köyhät ja rikkaat.⁶⁰ Ihmisten välillä on myös mentaalisia jakaumia, kuten eri kieliä, ihonvärejä, kulttuureja, uskontoja jne. Nämä ovat osa vahvoista erilaisista piirteistä ihmisten välillä. Pakolaisuus synnyttää diskurssia erilaisiin kulttuurien välillä ja osa niistä törmää, toiset osat sulautuvat toisiin ja jotkut osat häviävät.

Pakolaisia on kaikkialla, missä on turvallisempaa kuin heidän kotimaissaan. Kun on tarkoitus saada turvaa, mikä tahansa turvallinen paikka kelpaa pakolaisille. Turvapaikka voi olla maaseutu tai vuoristo, suuri kaupunki tai pieni kylä. Tarkoitus on, että turvaton ihminen saa turvan ja rauhallisen elämän.

Oman ja läheisten elämän pelastuminen on hyvin tärkeää. Ihminen on kollektiivinen, hän ei ole vain yksin. Hänellä on itsensä lisäksi perhe ja sukulaiset. Nämä kaikki ovat ihmisille tärkeitä, sillä hän asuu heidän kanssaan ja saa rauhan ja turvan. Tämä tekee ihmiset riippuvaisiksi toisistaan. Ihminen ei halua jättää omaa perhettään tai rakkaita omaisiaan turvattomaan tilaan. Tämän vuoksi ihmisen paetessa sotaa hänen on pakko pelastaa myös omat läheiset perheenjäsenet. Tämä toimintatapa ei ole tärkeää vain yhdelle, muutkin ajattelevat vaistomaisesti näin. Afganistanista kotoisin oleva 21-vuotias Suomessa asuva nainen kirjoittaa näin:

”Me kolme pakenimme välittäjän kanssa Kabulista rahan voimalla, ilman passia, ilman viisumia. Sen ainoastaan tiesimme, että matka alkaa kohti Pohjoismaita. En ollut koskaan kuulut maasta nimeltä Suomi. Kabuliin jäi äiti ja muut sisarukseni. Pakomatkamme aikana isoveljeni katosi Venäjällä. Meillä ei ollut tarpeeksi ruokaa, vaikka äitini oli jo maksanut matkamme salakuljettajalle Kabulissa. Matka kesti 29 päivää ja koko ajan olin huolissani perheestäni ja isoveljestäni, joka hävisi pakomatkamme aikana Venäjällä. Koko perhe ensin lähti yhdessä, sitten salakuljettaja sanoi, että koko perhettä on vaikea viedä, jolloin me kolme lähdimme pakomatkalta.”⁶¹

---

⁵⁹ Emma A. 2003, 82.

⁶⁰ Liebkind 1988, 5.

⁶¹ Razai 2003, 56–57.

Vaikka kaikki ovat huolissaan toisista perheenjäsenistä, aina koko perhe ei pääse turvaan. Monet perheenjäsenet uhrautuvat toisen jäsenten takia. Yleensä vanhemmat, kuten äidit ja isät uhraavat omat mahdollisuutensa lastensa vuoksi. Vanhemmat ajattelevat omien lastensa parasta ja heidän turvallista elämää. Osa vanhemmista ajattelee, että he ovat eläneet tarpeeksi ja jos he joutuvat vaaraan, on parempi, että heidän lapsensa olisivat turvassa. Näin he tulkitsevat vanhempien velvollisuutta lapsia kohtaan. Yleensä, kun matka on hyvin vaarallinen ja myös kallis, ei koko perhe voi matkustaa yhtä aikaa, vaan heidän on pakko jakautua moneen ryhmään. Tämä jaottelu ei ole helppo perheille, jotka ovat eläneet yhdessä ja rakastavat toisiaan.

Moni perhe voi olla suuri ja laajempi kuin ydinperhe. Monilla alueilla ihmiset asuvat klassisissa perhemalleissa, jotka koostuvat monien ydinperheiden jäsenistä. Myös ydinperhe voi olla suuri. Esimerkiksi Marja Tiilikainen kirjoittaa somalialaisesta perheestä näin:

”Perhe ja sukulaisuus ovat Somaliassa sosiaalisen, taloudellisen ja poliittisen elämän keskeiset elementit. Somaliperhe on suurperhe, johon lasketaan vanhempien ja lasten lisäksi isovanhemmat, vanhempien sisarukset, serkut ja myös ystävät, joka saavat elää perheessä pysyvästi tai väliaikaisesti.”⁶²

Monet ihmiset katsovat laajemmalle. Hän on vastuullinen myös muille ihmisille, jotka eivät kuulu hänen perheeseensä. Hän voi ottaa vastuuta myös muiden ihmisten pelastamisesta. Monet ovat vaarantaneet oman henkeensä pelastaakseen hänelle tuntumattomia lapsia tai vanhuksia. Nämä ihmiset hyväksyvät monet vaarat ja vaarantavat oman henkensä muiden takia ja heillä on sankarillisia tekoja.

4.2. Pakolaiset uusi aihe

---

⁶² Tiilikainen 2003, 29.

Jossain maissa pakolaisuus on uusi asia, koska niissä maissa ennen ei ollut pakolaisia. Näissä maissa pakolaisten asiat olemassaolo on ollut nolla tai pakolaiset on määritelty eri termein kuin pakolainen. Jossain paikoissa pakolaiset ja siirtolaiset on sekoitettu ja kaikki pakolaiset on määritelty siirtolaisiksi ja vieraiksi. Toinen voidaan nähdä, että tietyssä maassa pakolaisten määrä on ollut niin pieni ja koko yhteiskunta ei ottanut siitä suuri huomion.

Joissain yhteiskunnissa kuten länsimaissa media huomioi yleensä vain suuria tapahtumia. Jos asia ei ole niin suuri, sen merkitys on medialle vähäinen. Muutaman pakolaisen tulo tiettyyn maahan ehkä ei ole niin tärkeä uutinen kuin monien tuhansien pakolaisten saapuminen. Media voi huomioda pakolaisten tulon show-ohjelman kautta. Jos pakolaisten matka on ollut hyvin jännittävä, mediakin yrittää näyttää sen kaikille niin jännittävänä kuin mahdollista. Harto Hakovirta kirjoittaa tästä huomiosta seuraavasti:

”Suomen pakolaispolitiikkaa hoitavat viranomaiset ja suomalaiset pakolaisavun järjestön luonnollisesti joutuvat jatkuvasti tekemisiin maailman pakolaiskysymyksen kanssa. Myös kansalaisten tietoisuuteen tämä ongelma nousi vahvasti kymmenkunta vuotta sitten, jolloin erityisesti Vietnamin venepakolaisten kohtaloita seurattiin tiiviisti tiedotusvälineissä. Sitten aihe on pitänyt esillä kotimainen keskustelu valtiovallan asettamin pakolaiskiintiöistä ja tänne saapuvista Vietnamin pakolaisista.”⁶³

Tässä esimerkissä näkyy hyvin monta asiaa. Tiedotusvälineet levittivät tätä uutista venepakolaisten asioista, kansa huomioi sen myös ja valtio perehtyi siihen. Jos Suomeen ei olisi saapunut venepakolaisia, tätä aiheetta ei olisi olemassa. Koko asia tapahtui paljolti median huomion vuoksi ja siksi myös valtio reagoi siihen.

Uudet asiat ovat aina herättäneet ihmisille kysymyksiä ja pakottaneet heitä etsimään vastauksia. Pakolaisuuskin on yksi näistä kysymyksistä. Tavallisessa yhteiskunnassa pakolaisia on kohdeltu sekä positiivisesti että negatiivisesti, mikä riippuu monesta seikasta yhteiskuntarakenteesta ja yhteiskunnan tilanteesta. Myös tutkijoiden parissa pakolaisuus on herättänyt paljon kysymyksiä ja aihe on hyvin tärkeä.

---

⁶³ Hakovirta 1989, 1.

Samat asiat voivat tapahtua monta kertaa uudestaan eri kasvoin. Kerran vietnamilaiset venepakolaiset saapuivat ja myöhemmin tuli somalialaisia pakolaisia. Sama asia tapahtuu uudelleen eri muodossa. Vain kansalaisuudet ja ihonväri muuttuvat, mutta sama asia tapahtuu, pakolaisia saapuu Suomeen. Tällä kertaa pakolaisuus on tuttu asia, mutta uutta on pakolaisten kansallisuus ja tausta. Marja Tiilikainen kirjoittaa somalipakolaisten saapumisesta näin:

”Somalien tulo Suomeen merkitsi käännekohtaa suomalaisen mahanmuuton historiassa. Muutamia somaliturvapaikanhakijoita saapui Suomeen jo 1980-luvun viimeisinä vuosina. Heidän määrässään tapahtui kuitenkin ratkaiseva muutos vuonna 1990, jolloin Suomen rajoille saapui 1441 somalia.”⁶⁴

Tässä tapauksessa pakolaiset eivät saapuneet veneillä vaan junilla. Aihe uudistui yhteiskunnalle ja medialle vietnamilaisista venepakolaisista somalipakolaisiin. Mutta vaikka asia oli uusi pakolaisten kansalaisuuden suhteen, asia ei ollut uusi koko pakolaisasian kannalta. Täällä kerta pakolaisasia oli suomalaisille tuttu aihe, vaikka pakolaisten kasvot ja kulttuuri olivat uusi. Pakolaiset olivat Afrikasta, heillä oli muslimiuskonto ja ihon väri oli tumma. Nämä kaikki olivat erilaisia kuin vietnamilaisilla, jotka tulivat Aasiasta.

Monet tutkijat ovat tutkineet pakolaisia aiheenaan. Heidän päämääränään on ollut tieteen kehittäminen, mutta osa heidän menetelmistään ja kielenkäytöstään ei palvele pakolaisten ongelmien ratkaisuja. Päinvastoin se aiheuttaa monia ongelmia inhimillisissä suhteissa. Tämän tutkimuksen pääkysymykset ovat, miten pakolaiset määritellään. Miten tutkitaan pakolaisia? Onko tutkimus aina tutkimuksen moraalin mukaista? Ovatko pakolaiset vain tutkimusväline vai onko pakolainen jotain enemmän? Mikä rooli on tutkijan ja tutkimusaiheen välillä? Nämä ovat tutkimuksen pääkysymyksiä, mutta näiden kysymyksen kasvot voivat muuttua tutkimuksen kuluessa. Tutkimuksen päämääränä on löytää niitä puutteita, jotka aiheutuvat liian radikaaleista määrittelytavoista. Perehdyn löytämään niitä kohtia, jotka aiheuttavat ongelmia tutkijan ja tutkittavan välillä tässä aihepiirissä.

---

⁶⁴ Tiilikainen 2003, 51.

4.3. Pakolaisen eri kasvot

Kaikki ulkomaalaiset eivät ole siirtolaisia, vaan he voivat olla pakolaisia. Pakolaiset ovat ihmisiä, jotka ovat siirtyneet omista kotipaikoistaan pakon edessä. Pakollinen lähtö omasta kotimaasta on pääpiirre pakolaisten elämässä. Nämä ihmiset eivät ole vapaaehtoisesti jättäneet omaa maataan. Pakolaiset ovat paenneet erilaisia ongelmia, jotka ovat uhanneet heidän elämänsä.

Pakolaisryhmissä on kaikenikäisiä, lapsia, vanhuksia, aikuisia naisia ja miehiä. Monet heistä kuten lapset lähetetään usein matkaan yksin. Päämäärä on pelastaa lapsen henki. Euroopassakin lapsia on sodan takia lähetetty naapurinmaihin. Suomen ja Neuvostoliiton välisten sotien aikana 1930–40-luvulla lähetettiin sotalapsia Suomesta Ruotsiin.⁶⁵

Sota-aikana monet ihmiset ovat kärsineet sotapolitiikan vuoksi. Monet ihmiset ovat lähteneet pakolaiseksi Suomesta ja myös Suomeen naapurimaista kuten Virosta. Monet olivat paenneet Suomeen sodan seurauksien vuoksi. Suomen viranomaiset vaihtoivat sodan takia myös ihmisiä vihollisensa kanssa. Esa Aallas kirjoittaa seuraavaksi näin:

” Sotavuosina 1943–44 Suomeen siirrettiin inkeriläisiä arvoilta 63 000 henkeä. Sodan jälkeen Suomi luovutti Neuvostoliitolle noin 55 000 inkeriläistä, virolaista ja itäkarjalaista, joista valtaosa halusi palata takaisin. Loput jäivät joko Suomeen tai pakenivat Ruotsiin viranomaistemme avustuksella.”⁶⁶

Lapsipakolaiset ovat yksi kipeä osa pakolaisten ryhmistä. He ovat lapsia, jotka tarvitsevat turvallista elämää. Yksi turvallisen elämän osa ovat vanhemmat, sillä ilman vanhempia lapset eivät voi olla rauhassa. Äidin ja isän syli ovat turvallisimpia paikkoja lapsille. Sodat ja erilaiset

---

⁶⁵ Helander & Mikkonen 2002, 30.

⁶⁶ Aallas 1989, 13.

yhteiskunnan epävakaat olot vievät osalta lapsilta tämän mahdollisuuden. Reeta Helander ja Anna Mikkonen kirjoittavat näin:

”Ilman huoltajaa uuteen maahan tulevat pakolaislapset ovat erityisen haavoittuvainen ryhmä pakolaisten joukossa. Nämä lapset on usein lähetetty turvan sodan ja vainon keskeltä tai he ovat joutuneet eroon vanhemmistaan tai huoltajistaan jo kotimaassaan tai pakomatkan aikana. Lisäksi lapsilla saattaa olla takanaan monia sotaan, väkivaltaan ja menestyksiin liittyviä kokemuksia.”⁶⁷

Lapset ovat myös sotien ja heidän vanhempiensa toiminnan vuoksi diktatuurin uhreja. Heidän on pakko poistua sota-alueilta tai vanhempien ajatusten tai aatemaailman vuoksi heidän on lähdettävä kotimaasta toiseen maahan. Lapset, jotka ovat viaton kansan osa, joutuvat pakolaisiksi jopa ilman vanhempiaan. Heille on rankkaa ja epämiellyttävää olla ilman vanhempiaan.

Vaikka sanotaan, että vanhemmilla on kaikki lasten huolet, on tosinpäinkin eli lapset huolehtivat omista vanhemmistaan. Tästä asiasta on enemmän haittaa lapsille, sillä he eivät täysin ymmärrä kaikkia aikuisen maailman asioita. Aikuiset voivat ymmärtää, miksi asiat ovat juuri niin ja näin, mutta lapset eivät pysty ymmärtämään kaikkia ongelmia. Lapset tietävät hyvin tarvitsevansa vanhempia. He automaattisesti ajattelevat vanhempienkin terveyttä.

Pakolaiset, jotka lähtevät omasta maastaan politiikan takia, ovat yksi pakolaisten ryhmistä. Näitä pakolaisia ovat yleensä ne ihmiset, jotka jostain syistä ovat eri mieltä kuin maan hallinto. Heidän ajattelutapansa on erilainen kuin maan virallisilla vallanpitäjillä tai johtajilla. Poliitikko on yksi asia, jonka muutoksen takia taistellaan. Monet ihmiset, jotka eivät ole tyytyväisiä oman maansa olemassa olevaan hallintoon, ryhtyvät toimimaan tätä hallintoa vastaan erilaisin toimin. Toiminta voi olla hyvin erilaista ja ihmiset voivat toimia omaa valtiotaan tai sen valtaa vastaan aktiivisesti tai passiivisesti. Monet valtiot eivät hyväksy kumpaakaan vastustusta ja konflikteja tapahtuu. Jotkut näistä konflikteista ovat rauhallisia ja osa hyvin kovia ja jopa sisällissotia. Ihmiset, jotka ajautuvat ahtaalle, yrittävät järjestäytyä erilaisiin ryhmiin torjumaan valtaa. Se puolestaan yrittää kukistaa vastustajan toiminnan ja nämä taistelut tapahtuvat epädemokraattisten järjestelmien omaavissa

---

⁶⁷ Helander & Mikkonen 2002, 11.

maissa. Demokraattisissa maissa poliittiset konfliktit ja ongelmat ratkaistaan demokraattisin keinoin. Tämä ratkaisumalli ei synnytä kovia konflikteja. Pakolaisiakaan ei juuri lähde demokraattisista maista poliittisista syistä.

Maan poliittinen systeemi ja säännöt vaikuttavat laajasti ihmisten elämään. Kathleen Valtosen mukaan pakolaisten omasta maastaan lähdön syy on politiikka. Hän kirjoittaa näin:

”Enimmäkseen pakolaiset ovat lähteneet omasta maastaan poliittisen vainon vuoksi. Uudessa kotimaassa poliittinen osallistuminen mm. paikallisella tasolla on yksi keino, jolla pakolaiset voivat pyrkiä vaikuttamaan olosuhteisiinsa.”⁶⁸

Maailmassa tapahtuu monia sotia. Köyhien maiden yksi ongelma on sota. Niitä tapahtuu maiden sekä sisällä ja ulkona. Maiden sisällä tapahtuvia sotia sanotaan sisällissodiksi ja ulkoiset sodat tapahtuvat toisten maiden kanssa. Naapurimaat tai kauempana sijaitsevat maat sotivat keskenään.

Sodissa lapset, naiset ja vanhukset kärsivät eniten. Suomalaisia sotapakolaisia lähetettiin Ruotsiin. Reetta Helander ja Anna Mikkonen tuovat esiin tätä asiaa seuraavasti näin:

”Suomalaisia lapsia lähetettiin sotaa pakoon vuosina 1939–1945. Sotalapsia oli yhteensä noin 80 000. Sotalapsioperaatio on maailmanhistorian suurin lasten joukkosiirto. [...]. Sotalapsien lähettäminen oli ennen kaikkea hätäratkaisu pahimmassa vaarassa oleville erityisryhmille. Vanhempien taloudellinen tilanne, isien joutuminen asepalvelukseen, nälänhätä, Karjalan jälleenrakentaminen ja evakossa asuminen maalla vaikuttivat lähtöpäätöksiin eikä niinkään sodan suoranainen uhka siviilejä kohtaan.”⁶⁹

Erilaiset yhteiskunnassa tapahtuneet ongelmat kuten luonnonkatastrofit voivat luoda pakolaisia. Köyhissä yhteiskunnissa ihmiset kärsivät eniten luonnon ja talouden katastrofeista. Maanjäristykset,

---

⁶⁸ Valtonen 1999, 7.

⁶⁹ Helander & Mikkonen 2002, 30.

kuivuus, tulvat ja tulipalot tuhoavat ihmisten elämään liittyviä elementtejä ja infrastruktuuria kuten rakennuksia, teitä, metsiä ja maanviljelysalueita. Ilman asuntoa ja ruokaa ihmiset eivät tule toimeen. Vedellä on yksi keskeinen rooli ihmisten hengissä pysymisessä. Ilman vettä ihmiset eivät säily hengissä, eivät voi viljellä maata ja tuottaa itselleen ruokaa.

5. Erilaiset kokemukset

Ihmiset joutuvat elämässään kokemaan monenlaisia tapahtumia, eivätkä nämä tapahtumat ole aina miellyttäviä, vaan joskus ne ovat tuskallisia. Eri tapahtumien vaikutukset vaihtelevat ihmisten keskuudessa. Nämä hyvät ja huonot kokemukset kuuluvat ihmisten elämään ja yhteiskuntaan. Pakolaisetkin ovat yhteiskunnan jäseniä ja heille tapahtuu sekä hyviä että huonoja kokemuksia omassa ja vieraassa yhteiskunnassa.

Pakolaisten elämässä on sekä negatiivisia että positiivisia kohtia. Pakolainen, joka pääsee turvaan ja saa turvallisemman asuinpaikan, on onnellisempi. Pelastuminen sodasta ja kurjasta elämästä on voitto. Kun pakolainen kokee kaikkia vaikeuksia, hänelle on hyvin iloinen asia päästä pois niistä ja joskus hän kokee saaneensa uuden elämän. Turvapaikan saaminen on kuin vesi kaloille.

Kun pakolainen saa turvapaikan, hän kokee suuren voiton. Varsinkin kun jotkut pakolaiset ovat kärsineet hyvin paljon, silloin turvapaikan saaminen on kuin voitto. Jos tarkastellaan nälkää näkevää ihmistä, ruokaa saatuaan hänen psyykkinen tilanteensakin muuttuu paremmaksi. Kun ihmisellä on nälkä, hän voi olla sekainen, väsynyt ja vihainen, mutta saatuaan ravintoa hänen psyykkinen tilanteensakin rauhoittuu. Pakolainen on kuin nälkäinen ihminen. Kun hän saa turvapaikan, hänen psyykkinen tilannekin paranee ja hänen ensimmäinen reaktio on ilo. Koettuaan tuskaa ja odotettuaan niin kauan turvapaikan saaminen on hänelle suuri ilo.

Pakolaisen jouduttua vaikeuksiin esimerkiksi pitkän ja vaarallisen matkan jälkeen uudessa paikassa, hänen tuskansa lisääntyy. Ihminen lähtee omalta kriisissä olevalta alueelta ja sitten kun hän saapuu toiseen paikkaan ja kokee siellä ongelmia, hänen vaikea tilanteensa kaksinkertaistuu. Ihmiset joutuvat pakenemaan sotaan toisiin sotaan käyviin maihin. Esimerkiksi Iranin ja Irakin sodan aikana 1980-luvulla monet pakolaiset lähtivät Iranista Irakiin, jossa sielläkin oli sota. Ihmiset lähtevät sodasta ja joutuvat toiseen sotaan. Tämä ei ole mitenkään positiivinen tilanne niille ihmisille, jotka etsivät turvapaikkaa.⁷⁰

---

⁷⁰ Huttunen 2002, 158.

Ensiksikin lähteminen omasta maasta ei ole helppoa ja pakolaisen saavuttua toiseen maahan, jossa tilanne on samanlainen kuin omassa maassa, katastrofi kaksinkertaistuu. Hän on pakolainen, jolla ei ole muuta suojaa ja lisäksi hänellä on sama tilanne kuin samasta ongelmasta kärsivillä maan asukkailla. Tällä kertaa ongelma on uusi ja se on vielä pahempi vieraassa maassa oleville ja turvapaikkaa etsiville pakolaisille. Vieraassa maassa olevan on hyväksyttävä monet uudet ongelmat, kuten uuden elämän rytmin ja muiden kulttuurien kohtaamisen. Pitkästä matkasta väsyneillä ihmisillä ei ole helppoa ottaa vastuuta monista uusista haasteista. Pakolaisille se on lähes pakko, sillä hän tarvitsee turvapaikkaa. Uusien asuinmaiden ihmisillä on myös oma kulttuuri. Pakolaiset saapuvat usein paikkoihin, joiden kulttuuri poikkeaa hänen kotipaikkansa kulttuurista.

Matkat voivat aiheuttaa pakolaisille sekä fyysisiä että psyykkisiä paineita ja ihminen kärsii sekä fyysisesti että psyykkisesti. Nämä kaksi osaa ovat ihmisille tärkeitä rakenteita ja ominaisuuksia ja ne kaksi osaa tekevät ihmisen, sillä ilman psyykkisiä ja fyysisiä osia ihmistä ei ole olemassa. Ilman jompaakumpaa niistä ihmisten olemassaolo on pelkkä haave. Jos toinen näistä kärsii, toinenkaan osa ei voi olla täysin terve.

Fyysisen osan pitäisi olla terve ja hyvin toimiva, jotta psyykkinenkin olisi terve ja päinvastoin. Iranissa on yksi sananlasku, joka sanoo ”terve järki on terveessä ruumissa”. Ehkä tämä sananlasku on liian iso väite, mutta sitä voi tulkita pehmeämmin. Sananlaskun mukaan jos ruumis ei ole terve, ei järkikään ole. Voidaan sanoa myös päinvastoin; jos psyykkinen tilanne ei ole kunnossa, fyysisetkään osat eivät toimi hyvin. Niin kuin sanotaan:

”Kun ihmisen toimintaa kuvataan kokonaisuutena, korostuvat samalla psykologian yhteydet muihin ihmistä tutkiviin tieteesiin. Psyykkiset ilmiöt pohjautuvat elimistön rakenteeseen ja toimintoihin. Hermoston toiminnan ja psyykkisten ilmiöiden välisten yhteyksien selittäminen edellyttää erityisesti fysiologian, neurologian, biokemian ja psykologian yhteistyöstä.”⁷¹

Ihminen koostuu näistä kahdesta osasta ja toisen osan vaurioituessa toinenkin osa lakkaa toimimasta. Pakolaisten kovat matkat aiheuttavat psyykkisiä ja fyysisiä ongelmia. Pelko on yksi pakolaisten

---

⁷¹ Himberg & Laakso & Peltola & Niemi & Näätänen 1991, 14.

suuri vaara ja se on yksi syy, joka pakottaa ihmiset pakenemaan. Pelko aiheuttaa myös psyykkisiä seurauksia. Kun ihmisiä tai elämiä uhkaa jokin vaara, jota hän ei voi voittaa, alkavat psyykkiset paineet ja pelot. Psyykkinen paine aiheuttaa ihmisille raskaiden ongelmien hyökkäyksen.

5.1. Eräs paon syy

Ihmisen lähtiessä pakoon on luonnollista pelätä. Hän pelkää itsensä tai muiden lähiomaisten vahingoittumista. Pelko onkin yksi pakolaisten ominaisuus ja heidän matkansa alkaa pelosta. Pakolainen pelkää sotaa, diktatuuria tai luonnonkatastrofien seurauksia. Hän pelkää, että hänen matkansa ei onnistu, että uusi asuinpaikka ei ota häntä lämpimästi vastaan tai ei ole sopiva hänelle.⁷² Pelko ei ole aina negatiivinen ilmiö, sillä se on joskus pelastanut ihmisten henkiä. Pelko on auttanut ihmisiä välttämään vaaroja. Vaikka ihmisten keskuudessa pelko on negatiivinen sana, se voi muuttua positiiviseksi niin, että se palvelee ihmisiä kuten pelko sodasta ja sen aiheuttamista katastrofaalisista seurauksista. Kun pelkää sotaa, ihminen ei helposti lähde sotimaan. Hän voi paeta sotaa ja etsiä turvallisempaa paikkaa. Tämän vuoksi hän on pelastunut oman hengen tai muiden henkiä. Afganistanilainen Ahmad Razai on tehnyt niin ja paennut sotaa. Hän pakeni muiden perheenjäsentensä kanssa ja hänen matkansa päättyi Suomeen siskon kanssa.⁷³

Pelko voi olla negatiivista ja se aiheuttaa paljon ongelmia pakolaisille. Ensin pelätään, että pakolaiset hyökkäävät mahaan ja toiseksi miten he käyttäytyvät. Tästä voidaan tuoda esimerkki pakolaisiin kohdistuvista ennakkoluuloista. Kun pakolaisia pelätään, yleensä ajatellaan, että he ovat uhkaavia ja aiheuttavat vahinkoa. Esimerkiksi Suomessa pelättiin entisestä Neuvostoliitosta tulevaan pakolaisten tulvan Itä-Euroopan romahduksen aikana 1990-luvun alussa. Tästä aiheesta kirjoitetaan näin:

---

⁷² Dersim 2003, 18.

⁷³ Razai 2003, 75.

”Saman aikaan kasvaa pelko siitä, mihin hätä entisessä Neuvostoliitossa voi jo tänä talvena johtaa laajamittaisten pakolaisaaltojen muodossa. Syvät suomalaismetsät ovat helpommin läpäistäviä kuin Berliinin muuri.”⁷⁴

Ennen kuin mitään oli tapahtunut, osa ihmisistä oli jo alkanut pelätä, että neuvostoliittolaiset tulvivat Suomeen, vaikka niin ei voinutkaan tapahtua. Ihmisten pelko pakotti heidät uskomaan neuvostoliittolaisten pakolaisten kohta tulevan metsien läpi ja Suomen olevan pian kuin Saksa. Osa ennakkoluuloisista ei ajatellut, että Itä- ja Länsi-Saksa ovat yksi maa, joka toisen maailmansodan päätyttyä jaettiin poliittisista syistä. Oikeastaan itäsaksalaiset eivät olleet pakolaisia, vaan saman maan kansalaisia, jotka halusivat molemmat Saksat yhteen ja tämän takia he rikkoivat Berliinin muurin ja yhdistivät molemmat Saksat.

Monet sekoittavat maiden tilanneet, koska heidän päämääränään on oma etu. He, ketkä evät jostain syystä pidä ulkomaalaisista eikä varsinkaan pakolaisista, yrittävät selittää ja etsiä syitä, jotka estäisivät pakolaisten tai ulkomaalaisten vastaanottamisen. He haluavat pelottaa ihmisiä niin, että estettäisiin pakolaisten saapuminen heidän maahan. Negatiiviset asiat ovat tässä hyviä apuvälineitä. On helppoa tuoda ihmisten eteen kuvia sodista ja konflikteista ja pelotella niillä ihmisiä, jotka asuvat rauhassa. Nämä voivat antaa ihmisille väärää kuvaa siitä, että Suomen rajallakin tapahtuu sama kuin Saksassa. Suomi ja Neuvostoliitto ovat kuitenkin erilaisia maita, joiden kieli ja kulttuuri poikkeavat toisistaan. Miten oli voinut tapahtua samoin kuin Saksassa? Todellisuudessa ei niin tapahtunutkaan ja Neuvostoliiton romahduksen jälkeen Suomeen muutti paluumuuttajia ja inkerinsuomalaisia sekä heidän jälkeläisiään.

Ihmisillä on tärkeitä syitä jäädä omaan kotimaahansa, eikä lähteä toisiin vieraisiin maihin ilman syytä. Ihmisillä pitää olla syy, jotta hän jättäisi oman maansa ja muuttaa toiseen maahan. Hans Magnus Enzensberger kirjoittaa tästä aiheesta seuraavasti:

”Kukaan ei jätä kotimaataan ilman lupaus paremmasta. Varhaisempina aikoina tarut ja huhut olivat toivon välikappaleita. Luvattu maa, Arabia Felix, tarujen Atlantis, El Dorado, Uusi Maailma: nämä maagiset tarinat saivat monet lähtemään liikkeelle.

---

⁷⁴ Salminen 1994, 71.

Nykyään toivoa luovat suurtaajuuskuvat, jotka maailmanlaajuinen mediajärjestelmä välittää köyhän maailman viimeiseenkin kylän.”⁷⁵

Tässä tulee esiin se, että ihmiset ovat lähteneet aina liikkeelle toisista paikoista toisiin. Ihmisillä on ollut erilaisia syitä lähteä liikkeelle. Kuitenkaan ilman todellisia syitä ei kukaan lähtisi omasta kotipaikastaan. Historian aikana tähän aikaan asti ihmiset ovat olleet liikkeellä. Pakolaiset ovat osa niistä ihmisryhmistä, jotka lähtevät liikkeelle, koska heidän elämänsä on uhattuna ja vaarassa. Ilman mitään vaaraa eivät pakolaiset jätä oma maansa niin helposti. Monet pakolaiset lähtevät pakoon viime tipassa. He odottavat ensin tilanteen rauhoittamista. Jos niin ei tapahdu, heidän on pakko jättää oma maansa. Pakolaiset ovat yrittäneet ensisijaisesti olla omassa kotimaassaan. He tietävät kotimaansa olevan heille parempi paikka, jos vain heidän elämänsä ei olisi uhattuna.

5.2. Pakoon uhan pelosta

Ihmiset eivät lähde kotimaastaan vain huvin vuoksi, vaan lähdön takana ovat todelliset syyt. Ne todella tuskalliset syyt ovat pakottaneet ihmiset lähtemään omasta maastaan, sillä heidän ruumiinsa ja henkensä on uhattuna. Erilaiset sodat ja diktatuurit uhkaavat ihmisten henkeä. Uhka luo ihmisten vastareaktioita joskus hyvinkin nopeasti. Ihmiset niin kuin eläimet vaaran uhatessa lähtevät pakoon. Paolla ihmiset pelastavat oman elämänsä, sillä se ihmisille tärkeä. Monet sotivat pelastaakseen oman elämänsä. Monet lähtevät pakoon, koska valtio uhkaa heidän elämäänsä. Tämä lähtö voi olla yksilöllinen tai kollektiivinen. Monet ongelmat ovat yhteisiä suurelle ryhmälle, jolloin he lähtevät pakoon ryhmänä. Tutkijat ottavat tämän huomion, mutta heidän suhtautuminensa voi synnyttää välillä ongelmia. Esimerkiksi Laura Huttunen kirjoittaa Vietnamin suhteesta:

”Vietnam on siis paikka, jossa hyvä elämä käy mahdottomaksi, ennen kaikkea ”poliittisen järjestelmän” vuoksi. Painoarvoa väitteelle lisä se, ettei Nuongin

---

⁷⁵ Enzensberger 2003, 28.

[pakolainen Vietnamista, joka asuu Suomessa] perhe suinkaan ollut ainoa, joka lähti maasta, vaan he ovat osa ”pakolaisaaltoa”.⁷⁶

Tässä mainitaan yksi, syy miksi pakolainen lähtee omasta maastaan. Poliittinen tilanne on ollut niin huono, että heidän on ollut pakko lähteä. Toinen esiin tuleva asia on, että hyvin monet ihmiset ovat lähteneet. Valtio ja sen politiikka ovat uhanneet monien ihmisten elämää ja sen vuoksi he ovat hyväksyneet paon vaarat ja lähteneet pois.

Mainittu sitaatti tuo myös esiin tutkijan ja tutkittavan välillä sen suhteen, että tutkija kutsuu ihmisten lähtöä pakolaisaaloksi. Tämä termi tuo esiin ongelman, että pakolaisia on niin paljon samanaikaisesti, että he luovat aaltoja. Se tuo mieleen meren aallot, joka voivat olla voimakkaita ja pelottavia, niin että ne voivat tuhota kalastajaveneet tai rannikolla olevat asunnot. Pakolaisaalto tuo mieleen suuren massan ihmisiä, jotka lähtevät pakoon ja voivat osua mihin tahansa. Sen seuraukset voivat olla hyvin tuhoisat kuten merenaaltojen. Tässä on kysymys, mikä on vaikutus tutkijan ja tutkittavan välillä. Tuoko se positiivisia vaikutuksia vai ei?

Maailmassa ei ole aina tahtomatta tai tahtoen kohdeltu pakolaisia hyvin. Heidän elämänsä on usein tuskallista, varsinkin mikäli uudessa paikassa heitä ei oteta vastaan positiivisesti. Kun he ovat lähteneet pakoon, päämääränä on ollut löytää turvallinen paikka. Jos uudessakaan asuinmaassa ei ole turvaa, elämästä tulee pakolaisille entistä kovempi.

5.3. Tuskallinen elämä

Elämä ei ole helppoa niille ihmisille, jotka ovat sodan tai diktatuurin uhreja ja tämän vuoksi joutuvat jättämään oman maansa. Heidän elämässään on paljon tuskaa ja oman henkensä pelastamisen vuoksi heille syntyy muita ongelmia. Osa näistä ihmisistä on pakolaisia, joiden elämä on täynnä vaikeuksia. Heidän yhteiskunnallinen identiteettinsä muuttuu uuden paikan ja ryhmän mukana.

---

⁷⁶ Huttunen 2002, 55.

Pakolaiset lasketaan muukalaisiksi. Muodostuu kaksi ryhmää eli asukkaat, jotka ovat asuneet kyseisessä maassa syntymän ja muukalaiset, joka tulevat maahan. Nämä kaksi ryhmää ovat erilaisia ja heidän välille rakennetaan korkea muuri. Nämä muurit hallitsevat alkuasukkaiden ja uusien tulijoiden välillä ja heidän maailmansa ovat hyvin kaukana toisistaan. Esimerkiksi länsimaissa asuvat pakolaiset kokevat erottelua varsinkin kun he eivät ole tulleet länsimaisista kulttuureista. Tämä tapahtuu aikana, jolloin länsimaissakin kamppaillaan oman kulttuurin sisällä.⁷⁷

Pakolaisten matka ei ole aina helppoa. On harvinaista nähdä pakolaisia, joilla on takanaan helppo matkareitti. Pakolaisia hukkuu meriin, astuu miinaan maiden rajoilla, joutuu poliisin tai viranomaisien käsiin jne. Matka on vaikea ja tuskallinen ja se vaatii sekä aineellisia että henkisiä kustannuksia. Matka on usein vaarallinen varsinkin lapsille, naisille ja vanhuksille. Yksi tarina naisen pakomatkasta on Iranin kurdin Shahla Negahdarin tarina. Hän pakeni kahden lapsensa, tyttären ja pojan kanssa Irakin puolelle. Hänen tarinansa on kerrottu *MeNaiset* lehdessä. Pakomatkasta lehti kirjoittaa näin:

”Shahlan pakomatka Iranista on kuin jännityskertomus. Vanhemmat huomasivat tyttären kadonneen ja ottivat yhteyttä lasten isään. Tämä lähti taksilla entisen vaimonsa perään. Samaan aikaan salakuljettaja jätti Shahlan lapsineen rajalle Mariwanin kaupunkiin, josta kolmikön matka jatkui vuoristopolkua aasilla.

– Aasin selässä Shaho [poika] lopetti itkemisen. Se oli helpottavaa. Matka kesti päiviä, ja Shahla lapsineen vaihtoi monta kertaa kulkuneuvoa.”⁷⁸

Matka Iranin ja Irakin Kurdistanin alueella tapahtuu sotilasalueella. Siellä on Iranin ja Irakin 1980-luvulla käymän kahdeksanvuotisen sodan vuoksi paljon vaaroja ja miinoja. Naisen matka kahden alaikäisen lapsen kanssa on hyvin vaarallinen, mutta kova elämä pakottaa nämä ihmiset hyväksymään vaarallisen matkan ja ottamaan kovan riskin, jotta he saavuttaisivat turvallisen elämän. Samalla raja-alueella kuolee vuosittain monia ihmisiä astuttuaan miinan päälle tai jouduttuaan sotilaiden väijytykseen. Vaikka ihmiset tietävät nämä vaarat, he ottavat riskit pakon

---

⁷⁷ Hall 2002, 83.

⁷⁸ *MeNaiset* 30.9.2004, 24–25.

edessä ja ylittävät rajan. Maailmassa on monia vaarallisia maiden rajoja, jotka pakolaisten on pakko ylittää päästäkseen turvaan.

Saavuttuaan uuteen maahan pakolaisten ongelmat jatkuvat. Heidän pitäisi olla niin vahvoja, että he pystyisivät sopeutumaan uuteen yhteiskuntaan, mikäli ovat saaneet jostain maasta turvapaikan. Heidän uusien kotimaidensa yhteiskunnan rakenne poikkeaa hyvin paljon lähtömaiden yhteiskunnasta. Heidän on muututtava niin paljon, että paikalliset kansalaiset hyväksyisivät heidät. Tämä ei aina onnistu ja syntyy erilaisia ongelmia pakolaisten ja uuden yhteiskunnan välillä.

Pakolaiset lähtevät yleensä köyhistä maista ja suurimmat syyt pakolaisuuteen ovat näiden köyhien maiden taloudellinen ja poliittinen tilanne. Luonnonkatastrofit kuten nälänhätä, taudit, tulvat ja maanjäristykset pakottavat myös ihmisiä lähtemään pakoon. Ihmisille syntyy tilanne, että he eivät voi jäädä kotipaikkaansa, vaan joutuvat lähtemään. Tätä tapahtuu lisääntyvässä määrin niin kauan kun maailmassa ei ole turvaa kaikille ihmisille.

Ihmisten välillä on eroja heidän taustojensa ominaisuuksien takia. Näitä eroja ei ole aina tulkittu positiivisiksi tai puolueettomiksi, vaan negatiivisiksi. Negatiivisiin erilaisuuksiin kuuluu esimerkiksi tyttöjen ympärileikkaus, joka on inhimillisen käytännön vastainen, eikä sitä voi unohtaa tai laittaa sivuun, sillä se loukkaa ihmisoikeuksia. On hyvin paljon muitakin erilaisuuksia kuten ihonväri, eikä toisen värisiä ihmisiä ole aina kohdeltu hyvin. Nöyryytys, syrjäytyminen, aliarvostus ovat seurauksia negatiivisista johtopäätöksistä.⁷⁹

---

⁷⁹ A. Emma 2003, 81.

6. Rasismi

Rasismi on ilmiö, jolla on negatiiviset kasvot ihmisten keskuudessa. Se on aiheuttanut ihmisille paljon negatiivisia seurauksia kuten eriarvoisuutta ja syrjintää. Rasismin seurauksena on lukusia tapahtumia, jotka ovat aiheuttaneet ihmisille vahinkoja ja jopa katastrofeja eri puolilla maailmaa. Monet ihmiset ovat olleet orjina ja hyväksikäytön uhreina. Ihmisiä on pahoinpidelty, kidutettu, surmattu, huijattu, raiskattu, syrjäytetty, pakotettu mielisairaaksi ja itsemurhiin ihonvärin, kansalaisuuden tai ulkonäön takia.

Maailmassa on niin paljon ihmisiä, jotka ovat tehneet toisille tämäläpaisia tekoja, että mitkään anteeksipyyntöt eivät voi korvata vahinkoja. Vaikka ennen nykyhistoriaa ihmiset olivat tietämättömiä tästä asiasta, tänä päivänäkin nämä negatiiviset asiat ovat näkyvissä monin tavoin. Rasismia ilmenee eri tavoin.

Kirjallisuudessa, työpaikoilla ja asuinpaikoilla rasismi on kirjava ilmiö. Rasismi on yhteiskunnallinen negatiivinen ilmiö ja sitä on joka paikassa ja se myös toimii erilaisin tavoin. Nämä kasvot voivat olla näkyvissä tai piiloissa. Ihmiset voivat suoraan lukea niistä tai havaita niiden seurauksia. Myös rasismi on hyvin vanha ilmiö. Sitä on ilmennyt historiassakin ja ihmiset tuntevat sen historian kirjoista. Marjo Kaartinen kirjoittaa:

” Nykypäivänä merkittävä osa rasisisesta tekstistä löytyy populaarikulttuurista ja erityisesti viihteestä. Siellä lymyää Stuart Hallin kuvaama rotukielioppi. Hallin rotukieliopissa on kyse joukosta suorastaan arkityyppisiä populaarikulttuurin hahmoja. Näistä ensimmäinen on orjahahmo, isäntäväkeään palvova palvelija, joka on vähän lapsenomainen, mutta uskollinen.”⁸⁰

Tiedemaailmassa asiat eivät ole yksiselitteisiä. Monilla ihmisillä on erilaiset käsitykset yhteiskunnallisista asioista ja sama asia voidaan nähdä eri tavalla. Heidän keskuudessaan

---

⁸⁰ Kaartinen 2004, 40.

erimielisyys ei ole mikään uusi asia. Rasismien käsityksestäkin asia on näin. Toiset tulkitsevat rasismia vain rotuun liittyväksi asian ja taas toiset katselevat sitä laajemmin. Laura Huttunen määrittelee rasismia rodun ja ihoväriin perustella näin:

”Rasismista, ”rodusta” ja ihonväristä kirjoittaessa astuu väistämättä kiistojen ja kiihkeiden kamppailujen kentälle. Jo näiden sanojen määrittelystä ja merkityksestä on käyty sekä poliittisia että teoreettisia väittelyitä [...]. Yhtäältä varsin yleisesti hyväksytyin käsityksen mukaan ihmisrotuja ei tieteellisessä mielessä ole olemassakaan, eivätkä ihmiset siis jakaannu geneettisesti määräytyviin selvärajaisiin ryhmiin [...]. Toisaalta kuitenkin sosiaalisia järjestyksiä ja hierarkioita tarkasteltaessa on vaikea kovin pitkään pitää kiinni väitteestä, että ”värillä ei ole väliä”, tai että eri ”rotuihin” luokittelulla ei olisi seurauksia ihmisten arjessa [...]. Sosiaalitieteilijät ovat omaksuneet erilaisia strategioita tämän jännitteen käsittelyyn. Toiset ovat tahtoneet hylätä rotukäsitteen analyttisenä välineenä kokonaan, koska jo sen käyttämisen katsotaan uusittavan ja ylläpitävän ”rotua” sosiaalisia jakoja tuottavana kategoriana. Toiset taas lisäävät lainausmerkit rotu-sanan ympärille kertomaan, ettei kirjoittajan mielestä rotuja ”oikeasti” ole olemassakaan, mutta koska ihmiset merkityskellistävät ihonväriä ja muita ulkoisia ominaisuuksia eri tavoin sosiaalisissa käytännöissään, on ulkoisiin ominaisuuksiin perustuvasta erottelusta voitava puhua jollakin tavalla. Tämän kirjoituskäytännön tietyistä ongelmista huolimatta olen omaksunut jälkimmäisen tavan: kirjoitan ”rodun” lainausmerkkeihin kertoakseni, että ymmärrän termin viittaavan sosiaalisissa käytännöissä muodostuviin kategorioihin eikä biologisesti määräytyviin ryhmiin.”⁸¹

Yhteiskunnallisia termejä ei voida aina käyttää. Niiden käyttö riippuu tutkijan tai tieteilijän aatemaailmojen taustasta tai tieteellisestä etiikasta. Tieteen kokonaisuuden kannalta on rajoitettu niin, että monen termit ja ajatukset eivät sovi tieteen piiriin, jonka päämääränä on palvella ihmisiä ja ympäristöä. Tieteen pitäisi ottaa kiinni omat rajansa, muuten sen palvelemisen päämäärä ei toteudu. Yhteiskunnallisissa asioissa ja tieteessä on aina jonkinlainen tulkinta ja tulkinnanvara. Tiede ei voi

---

⁸¹ Huttunen 2002, 104.

olla kannalla, joka vastustaa ihmisiä tai vahingoittaa heidän etuaan. Rodusta ja sen käytöstä Vesa Puuronen kirjoittaa seuraavaksi näin:

”Toisen maailmansodan jälkeen todettiin, että rotua ei ole perusteltua käyttää tieteellisenä käsitteenä. Tutkimukset, joilla rotukäsitettä pyrittiin empiirisesti todentamaan, epäonnistuivat. Perinnöllisyystiede osoitti, että rodun käsitteellä ei ole tieteellisesti todennettavaa, perinnöllisyyteen liittyvää merkitystä. Huolimatta siitä, että rotu on käsitteenä todettu luonnontieteellisesti kestävämmäksi, sitä käytetään edelleenkin yleisesti niin arkikeskusteluissa kuin julkisuudessaakin viittaamaan ihmisryhmien välisiin, havaittaviin eroihin. Yhteiskuntatieteen kannalta rotuajattelua, rotusyrjintää ja rodun sosiaalista konstruointia on perusteltua tutkia, sillä rotu on käsitteen epätieteellisyydestä huolimatta sosiaalinen tosiasia.”⁸²

Toinen maailmansodan aikana monet ihmiset saivat surmansa, koska heidät oli jaettu rodullisesti. Varsinkin juutalaisia surmattiin barbaarimaisesti, heitä tapettiin joukkoina ja laitettiin keskitysleirille. Nämä murhat ja ihmisyydenvastaisen toiminta tapahtuivat rodun ja paremman eli valkoisen rodun nimellä. Tämän takia ihmiset ovat hyvin varovainen tämän sanan tai käsitteen käytössä. Stuart Hall kirjoittaa rodun käsitteestä:

”Käsitteellisesti ajateltuna ”rotu” ei ole tieteellinen kategoria. ”Rotuun” tietyn väestön keskuudessa liittyvät erot ovat yhä isoja kuin rodullisesti määriteltyjen väestöjen väliset erot. ”Rotu” on poliittinen ja sosiaalinen konstruktio. Se on tietty järjestävä diskursiivinen kategoria, jonka vaiheille on konstruoitu sosioekonomisen vallan, riiston ja poissulkemisen järjestelmä, joka tunnetaan nimellä rasismi.”⁸³

Rasismi-sana voidaan määritellä eri tavalla. Rasismi liittyy suoraan rotuun ja rotukilpailuun, siihen kumpi on parempi tai puhtaampi tai oikea. Nämä ovat rasismin perusteita, koska he itse haluavat

---

⁸² Puuronen 2001, 34.

⁸³ Hall 2003, 253.

antaa itselle paremman paikan ja sen kautta hallita voimallisesti maailmaa. Rasistit, jotka tuovat rodun käsitteen esiin, haluavat saada valtaa ja sen kautta hallita maailmaa. Tämä ajatus ja käsite antavat mahdollisuuden tuhota monia kansoja tai pakottaa heidät toisten ihmisten orjiksi, ilmaisiksi työntekijöiksi ja palvelijaksi.

Rasismia ei voi tänä päivänä vain vangita rodun käsitteen sisälle. Myös monet kansalaiset ja saman uskonnon ja kulttuurin omaavat ihmiset joutuvat rasismin uhriksi. Vaikka monet ulkomaalaiset ovat saman värisiä iholtaan, he joutuvat rasismin uhriksi. Monia pakolaisia syrjäytetään tai nöyryytetään heidän kansalaisuuden vuoksi, vaikka heillä voi olla samanlainen ihonväri tai uskonto. Vaikka rasismi on ensinnäkin rotuun liittyvä negatiivinen käsite, tänä päivänä rasismin alue on laajentunut ja sen uhrin ovat laajempi joukko kuin vain erituiset tai ihonväriset ihmiset maailmassa.

6.1. Rasismin kasvot

Rasismilla on monenlaisia muotoja ja kasvoja. Rasismi voi olla suoranaista rotuvihaa tai muukalaisvihaa. Rasismia voidaan nähdä myös omassa maassa omien kansalaisten välillä. Erilaiset kansalaiset voivat joutua rasismin kohteeksi oman etnisen taustan, kielen, iän tai ulkonäön takia. Esimerkiksi suomalainen voi joutua rasismin uhriksi oman ihoväri tai kielen vuoksi. Rasistit vastustavat mitä tahansa, mikä heidän mielestään ei ihmisten keskuudessa ole luonnollista, kuten homoseksuaalisuus ja muut erilaisuudet ja poikkeamat sekä sairaudet.⁸⁴ Esimerkiksi romaniväestö on yksi rasismin kohde, vaikka he ovat asuneet Suomessa monen sadan vuoden ajan. Heidän kielensä on suomi, mutta heidän asemansa ei ole hyvä.

Rasismin uhreja eivät ole vain nuoret ja terveet ulkomaalaiset, vaan kohteena ovat kaiken ikäiset ulkomaalaiset. Näissä ryhmissä on lapsia, vanhuksia, naisia, miehiä, tyttöjä ja poikia. Kakki, jotka eivät ole samanlaisia kuin rasistiset ihmiset, voivat olla uhreja, koska heitä pidetään erilaisena ja painostetaan erilaisin keinoin.

---

⁸⁴ Puuronen 2001, 37.

”Kokemukset rasismista, taloudellinen syrjäytyminen ja sosiaalisen nousun vaikeus määrittävät diasporaa negatiivisesti jo aikaisemmin koettujen menetysten lisäksi. [...]. Huomion suuntaaminen maahanmuuttajien sosiaaliseen todellisuuteen voi johtaa siihen että asuinmaan rakenteet ja niihin ankkuroitunut epätasa-arvoisuus sekä voimasuhteet vähemmistöjen ja enemmistön välillä unohdetaan.”⁸⁵

Rasismia ja sitä kautta toisten ihmisten syrjäyttämistä harjoittavat monet ryhmät. Rasisti ei ole aina minkään rasistisen ryhmän jäsen, vaikkakin osa heistä on ryhmittynyt ja toimii saman aatteen omaavien kanssa yhdessä. Yksi usein Suomessa ja muissa länsimaissa esiin tuleva rasistinen ryhmä ovat skinheadit. Vesa Puuronen määrittelee heidät näin:

”Skinien ideologia koostuu rasistisista ja äärioikeistolaisista, fasistisista ja nationalistisista ajatuksista. Se ei ole täysin ristiriidaton tai perusteluiltaan aukoton, muuta kuitenkin riittävän johdonmukainen ja perusteltu, jotta skinit voivat aatteensa kautta tarkastella, ymmärtää, selittää ja tuntea hallitsevansa maailmaa.”⁸⁶

Toisin sanoen skineillä on hyvin selkeä tausta ja yksi osa heidän toiminnastaan on rasistinen. Heidän lisäksi on muitakin rasistisia ryhmiä ja liikkeitä. Uusnatsit, jotkut äärioikeistolaiset ja äärinationaliset tai jopa ääriuskonnolliset ryhmät voivat olla rasistisia ryhmiä. Monet rasistisesti toimivat ryhmät eivät välttämättä katso oman toiminnan olevan rasistista, sillä jos he hyväksyisivät oman toimintansa suoranaisesti rasistiseksi, se kiellettäisiin. Rasistinen toiminta ja rasismiaate ovat hyvin negatiivisia ja ne ovat aiheuttaneet maailmassa laajoja katastrofeja, josta esimerkkeinä ovat toisen maailmansodan aikaiset kansanmurhat keskitysleireillä.

6.2. Piilorasismi

---

⁸⁵ Tiilikainen 2003, 61.

⁸⁶ Puuronen 2001, 38.

Piilorasismi ei ole niin tuttu asia kuin varsinainen rasismi. Rasismi on näkyvässä ja siitä puhutaan suoraan. Monet ilmoittavat, että he eivät pidä toiseen rotuun kuuluvista ihmisistä tai ylipäättänsä ulkomaalaisista. Rasistisia asenteita ei ole niin vaikea paljastaa kuin heidän takanaan olevia ideologioita ja ajatuksia toisinvärisen ihon omaavista tai muista kansallisuuksista. Vesa Puuronen kirjoittaa skinheadien motiiveista seuraavaksi:

”Puhtauden ja valkoisen rodun lisäksi luonnollisuus on keskeinen ideologian lähtökohta, josta on johdettu muun muassa seuraavia poliittisluonteisia: a) Käsitys kansallisvaltion luonnollisuudesta ja eri kansojen luonnollisesta elinpiiristä. [...]. b) Luonnollisuuteen liittyen skinien eräs keskeinen tavoite on kansallisen kulttuurin suojelu. Kansallisen kulttuurin suurimmaksi uhaksi he näkevät sen sekoittumisen muihin kulttuureihin. c) Kolmas skinien luonnollisuuden ideaan perustuva tavoite on kaikenlaisen epänormaaliuden torjuminen ja hävittäminen; homojen, lesbojen ja muiden ”poikkeavien” tai ”sairaiden” ihmisten ja ilmiöiden (mm. avioerojen) vastustaminen. d) myös skinien keskeinen yhteiskuntapoliittinen näkemys, jonka mukaan vahvemmillä on oikeus sanella tahonsa heikoimmille, nojaa darwinistiseen näkemykseen yhteiskunnasta organismin, jonka terve kehitys perustuu luonnolliseen valintaan.”⁸⁷

Tummaihoiset afrikkalaiset ovat useimmin rasismin uhreja, mutta loppujen lopuksi kaikki pakolaiset voivat joutua kärsimään jollakin tavalla rasismista. Vaikka pakolainen ei olisi tummaihoisen, hän on silti muukalainen. Muukalaiset ovat yksi rasismin kohteista ja heidät syrjitään helposti. Ulkomaalaisuus on helppo syy rasisteille syrjiä tai vahingoittaa ihmistä. Pakolaiset eivät ole vain yksilöinä vaan ovat koko ryhmänä rasismin uhreina. Kakki pakolaisryhmät ja eri kansallisuudet ovat yhdessä rasismin ja syrjinnän kohteina. Tämä sen vuoksi, että he ovat erilaisia ja rasistit vastustavat erilaisuutta varsinkin kulttuurissa. Marja Tiilikainen tuo esiin yhden tapahtuneen esimerkin:

---

⁸⁷ Puuronen 2001, 35–37.

”Vuonna 2001 tehdyn tutkimuksen mukaan [...] somalit ja arabit ilmoittivat muita maahanmuuttajaryhmiä useammin saaneensa viranomaisilta, myös poliisilta, huonoa palvelua. Myös somalilaiset ovat usein todenneet, että poliisilta on turha odota apua. Eräs äiti kertoi suomalaisten ja somalinuorten välisestä kahakasta, minkä yhteydessä somalinuoria pidätettiin. Hänen mukaansa poliisit olivat haukkuneet somalinuoria neekereiksi.”⁸⁸

Monen ihmiset ja varsinkin tutkijat rajoittavat rasismiin vain rotuun liittyvään syrjintään. Vaikka alunperin rasismi on eri ihonvärin omaavien ja muutoin erilaisten ihmisten vastaista toimintaa, sen teot ovat toiminnaltaan laajempia. Rasistit voivat toimia pakolaisia ja kaikkia ulkomaalaisia vastaan. Rasismiin käsitys on laajentunut, kun rasistiset henkilöt vastustavat monia ulkomaalaisryhmän yhteiskunnassa. He vastustavat toisia ihmisiä ulkonäön, kulttuurin, maan kansalaisuuden tai kielen takia. Robert Milesin mukaan rasismiin käsite on laajempi ja hän kirjoittaa näin:

”Lyhyesti sanottuna rasismiin käsitteellä erityiseen (arvottavan) representaatioon, joka on rodullistamisen laajemman (kuvailevan) prosessin tietty muoto. Representaatioilmiönä se on analyttisesti erotettavissa syrjivistä käytännöistä. tällainen erottelu on välttämätön, sillä näin ei ennalta rajoiteta tutkimuksen kykyä selvittää niitä syistä, jotka ovat johtaneet rodullistettujen väestöryhmien eriarvoiseen asemaan nykyisessä tai menneissä yhteiskuntamuodostumissa. Sikäli kuin voidaan osoittaa, että rodullistettu väestöryhmä on suljettu tarkoituksellisesti tai tarkoittamatta esimerkiksi työmarkkinoilta, tässä ei kuitenkaan seuraa, että tämä olisi kokonaan tai osaksi rasismiin seurausta. Syrjivät käytännöt voivat joko osaksi tai kokonaan olla rasismiin motivoimia tai sen ilmaisua, mutta asia on aina osoitettava tyytymättä pelkkään oletukseen.”⁸⁹

Piilorasismiin termi on yksi ihmisten syrjintään liittyvä asia. Se ei ole sama kuin rasismi, mutta on sukua sille. Piilorasismi voidaan luokitella suoraan rasismiin ryhmään. Tämäkin toiminta vaikuttaa

---

⁸⁸ Tiilikainen 2003, 169.

⁸⁹ Miles 1989, 124.

paljon pakolaisten elämään joko suoranaisesti tai epäsuoraan. Piilorasisti on hiljaa, eikä herätä huomiota. Yhteiskunnassa ilmenevä piilorasismi haittaa pakolaisten elämää, koska se on piilossa, eikä tule suoraan näkyviin. Monet tutkijat, kuten Marja Tiilikainen, tulkitsevat viranomaisten harjoittamaa pakolaisten kohtelua:

”On myös ymmärrettävää, että monien pakolaisina maahan tulleiden on aikaisempien kokemustensa vuoksi vaikea luottaa nimenomaan poliisiin. Toisaalta, koska tutkimusten [...] mukaan monet muutkaan maahanmuuttajaryhmät Suomessa eivät luota poliisiin ja muihin virkamiehiin, on nähdäkseni syytä vakavasti pohtia myös suomalaisen hallintokulttuurin perusteita ja siinä ilmeneviä piiloasenteita.”⁹⁰

Ihmisten välillä on eroja kaikkialla. Erilaisuus ei aina anna ihmisille mahdollisuutta olla turvassa, sillä ihmiset eivät ole aina suvaitsevaisia. Rasismia ja piilorasismia on ilmennyt joka paikassa kuten kouluissa. Myös kulttuurin alueella on paikoin esimerkiksi teattereissa ja elokuvissa käytetty negatiivisia keinoja, joita ovat mm. toisen ihonvärin, kielen, tapojen ja kansalaisten halventaminen.

Monen muut kansat ovat kärsineet, kuin heidän mainettaan on mustamaalattu alistavilla vitseillä tai mainoksilla. Monien vuosien ajan esimerkiksi neekerin pusu -niminen makeistuote on ollut kauppojen hyllyillä Suomessa. Monen suomalaiset makeisen ystävät ovat nauttineet tästä tuotteesta, mutta toisaalta tummaihoisten ihmisten mieliä on loukattu tällä. Toisten kustannuksella on makeutettu toisten suita. Marja Kaartinen tuo esiin yhden tapauksen tästä aiheesta:

”Kymmenisen vuotta sitten olin lähdössä Keniaan ja luin intohimoisesti kaiken käsiini saamani maata käsittelevän aineiston. Huhtikuussa 1993 selasin Helsingin Sanomien kuukausiliitettä, josta silmiini osui kuva koululuokasta ilmeisesti vuodelta 1978. Lasten vaatteet olivat tuttuja tiukkoja 1970-luvun raitapaitoja, hiukset sopivasti ylikasvaneita. Luokan liitutaululle oli kiinnitetty kirjainmallit: K niin kuin kana, M niin kuin mökki, N niin kuin juoksuasuinen mies? N niin kuin nuorukainen? Ei, vaan niin kuin ”neekeri” – tietysti! Kuvan juokseva mies oli voimakkaasti tyylytelty, huulet ja urheilulliset lihakset

---

⁹⁰ Tiilikainen 2003, 169–170.

korostuivat. Vaikken *N niin kuin neekeri* –taulua koulupäiviltä muistanutkaan, kuvat näyttivät niin tutuilta, että tiesin samojen kuvien koristaneen omaakin luokkaani.”⁹¹

Tässä tulee esiin kasvatuksessa, opetuksessa ja mainoksissa käytetty toisten ihmisten negatiivinen kohtelu. Siinä ei ole yhtään positiivista opetusta toisista ihmisistä. Lapsi ja kansalainen, jota opetetaan näillä sanoilla, ei helposti pääse yli ennakkoluuloista. Sanoilla ja nimityksillä voi olla hyvin negatiivinen ja alistava merkitys tiettyjä kansalaisia kohtaan. Nimitykset ja sanat kertovat niiden sisällöstä ja tarkoituksesta. Jos sanoilla on negatiivinen tarkoitus, niitä ei voi käyttää normaalissa käytössä. Monilla sanoilla on historiallinen tausta ja ne liittyvät ihmisten ja heihin liittyvään huonoon kohteluun. Monet ihmiset on alistettu orjaksi heidän ihonvärinsä, kansallisuuden tai etnisen taustansa takia.

---

⁹¹ Kaartinen 2004, 11.

7. Etiikka

Tutkijalla ei ole mahdollisuutta tehdä mitä tahansa tutkimuksessaan. Hänellä on rajoja, jotka ovat erilaisia kuin pelkät tekniset rajat. Ne liittyvät toisten ihmisen etuihin ja kohtaloihin. Tutkimukseen ei ole tässä suhteessa vapaat pääsyä. On alueita, joille tutkija ei voi astua. Nämä alueet ovat ihmisiin liittyvä suljettuja alueita. Vaikka tutkijan tehtävä onkin avata suljettuja ovia, on kuitenkin henkilökohtaisia paikkoja, joihin ei voi tunkeutua ilman tutkittavan lupaa. Tutkija ei voi myöskään käyttää peitettä tai huijata paljastaakseen tutkittavan henkilökohtaisia ja kipeitä asioita. Martti Grönfors kirjoittaa tutkimuksen etiikasta seuraavaksi:

”Tutkimuksen etiikalla tarkoitetaan tässä lähinnä sitä, mitä tutkija voi tehdä ja mitä ei, eli tutkimusmoraalia. Kuten muistakin moraalikysymyksistä tutkimuksen etiikasta on varsin monia mielipiteitä, ja mitään täydellistä yhteisymmärrystä tässä asiassa tuskin koskaan voidaan saavuttaa. Moraalikysymykset – ja siten tutkimuksen eettiset kysymykset – ovat varsi pitkälle tutkijakohtaisia, ja ne voidaan ratkaista ainakin osittain henkilökohtaisella tasolla.”⁹²

Tutkimuksessa etiikalla on hyvin suuri rooli. Yhteiskuntatieteen tutkija ei voi välttää etiikkaa, joka suojaaa tutkittavaa väärin- tai hyväksikäytöltä. Tutkimus on ehjä ja kokonainen, kun siinä on mukana kaikki tutkimuksessa tarvittavat asiat. Esimerkiksi rikosten selvittämisessä tarvitaan monia asioita ja välineitä, joita ilman poliisi tai viranomaiset eivät voi paljastaa rikoksia.⁹³ Etiikan merkitys on tärkeä ja se rajoittaa tutkijan mahdollisuutta vahingoittaa tutkittavaa ja ohjaa tutkimusta. On olennaista, että tutkija ei tietoisesti tai tietämättään loukkaa tai riko tutkimuksen rajoja esimerkiksi tutkittaessa muita kansoja ja etnisiä ryhmiä. On monia tapoja ja kulttuurin osia, joita tutkimuksessa voidaan tulkita tietämättään väärin. Sanoilla ja asioilla voi olla erilaiset tulkinnat ja merkitykset eri kielillä tai eri etnisillä ryhmillä.⁹⁴

---

⁹² Grönfors 1982, 188.

⁹³ Ks. Alasuutari 2001, 10.

Tutkimus on osa tiedettä. Tiedolla ja tutkimuksella on läheinen yhteys ja monet tiedot on saatu tutkimalla ja kaivamalla niitä esiin. Tutkimus ja tiedot ovat käsi kädessä ja kulkevat yhdessä. Kun puhutaan tieteen eettisyydestä puhutaan myös tutkimuksen eettisyydestä. Tiede ja tutkimus saavat vaikutuksia ympäröivästä yhteiskunnasta ja toisaalta ne myös vaikuttavat yhteiskunnan asioihin. Tieteen ja yhteiskunnan välillä on vuorovaikutusta. Max Weber kirjoittaa tästä asiasta näin:

”Merkitysrakenteita tuottavana sosiaalisena järjestelmänä tiedeyhteisöä ohjaavat säännöt, joita kutsutaan tieteen etiikaksi. Tieteen eettiset säännöt toimivat siten tiedeyhteisön institutionaalisten yhteiskunnallisten suhteiden ideologisena.”⁹⁵

Monet yhteiskunnan asiat ja tapahtumat eivät näy kaikille yhteiskunnan jäsenille. Tutkimuksen tehtävänä on tuoda ne esiin piilopaikoista. Nämä asiat ovat yhteiskunnassa ja tämän takia yhteiskunnallinen tutkimus on sidoksissa yhteiskunnan tapahtumiin. Nämä tapahtumat vaikuttavat tutkimukseen. Tutkimus voi olla myös rakenteellinen tutkimus, jonka tehtävänä on näyttää tie, miten asiat ratkaistaan tai miten niitä viedään eteenpäin. Monet tutkimukset ovat paljastavia tutkimuksia, mutta on myös toisella tavalla toimivia tutkimuksia. Arja Jokinen ja Kirsi Juhlia kirjoittavat:

”Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa ei suinkaan aina ole kyse julkilausutusti tai tietoisesti tapahtuvasta oikean todellisuuden paljastamispyrkimyksistä. Monesti tällaisesta lähestymistavasta halutaan nimenomaisesti päästä eroon, mutta arkiajatteluun syvään juurtunut, sinänsä toimiva ja välttämätönkin näkemys todellisuuden referenttialisesta rakentumisesta tuottaa siitä huolimatta ei-toivotun muotoista tutkimusta.”⁹⁶

Pakolaiset ovat julkinen asia ja heidän elämänsä ja heihin liittyviä asioita on helppo haavoittaa. Kaikki pakolaisten asiat ovat mielenkiintoisia uteliaille ihmisille ja viranomaisille. Mutta miltä itse

---

⁹⁴ Smith & Harris Bond 1993, 180.

⁹⁵ Weber 1987, 51.

⁹⁶ Jokinen & Juhila 1991, 43–44.

pakolaisista tuntuu, kun heitä aina seurataan? Ihmisellä ei ole turvallinen olo, kun häntä aina tarkastellaan. Hän ei voi hyvin, kun näkee, että kaikki hänen asiat otetaan huomioon ja laitetaan suurennuslasin alle. Marja Tiilikainen, joka on tutkinut somalialaisia Suomessa, kirjoittaa näin:

”Tutkimukseni on herättänyt monia kiperiä eettisiä kysymyksiä. Suomessa vähemmistöjä ei ole erityisesti suojattu tutkimukselta. He ovat villiä riistaa lähes kaikille, jotka aikovat tehdä tutkimusta. Omassa tutkimuksessani tarvitsin luvan terveydenhuollon eettiseltä toimikunnalta, koska haluaisin olla läsnä terveydenhoitoon liittyvissä tilanteissa terveyskeskuksessa. Sen lisäksi tarvitsin vain suostumuksen kultakin yksittäiseltä tutkimukseen osallistuvalla henkilöllä. Tässä tilanteessa yksittäisen tutkijan vastuu korostuu.”⁹⁷

Vaikka tutkijan vaikutus tutkimukseen ja tutkittavaan pitäisi olla puolueeton, aina ei niin tapahdu. Yhteiskunnan tarve saada tietoja pakolaisista antaa tutkijalle tehtävän ja oikeutuksen tutkia tätä asiaa. Asian tarpeettomuus voi estää tutkimuksen toteutumisen. Tämän kautta tutkimus on sidoksissa yhteiskunnan tarpeiden kanssa. Tutkija ei voi olla riippumaton yhteiskunnasta, kun hän ja yhteiskunta ovat tekemisessä toisensa kanssa. Tutkimuskaan ei aina ole riippumatonta ja rajallista, koska tutkija on vuorovaikutuksessa yhteiskunnan kanssa. Katarinan Eskola kirjoittaa yhteiskunnan ja tutkijan työn suhteesta:

”Tieteellisen tiedon välittäminen tiedeyhteisön ulkopuoliselle yleisölle merkitsee suoraa yhteyttä ja yhteiskunnan välillä. Ei ole yhdentekevää, kuka tämän sillan rakentaa, mihin kohtaan ja miten. Tutkimustiedotuksen uudet muodot voivat sekä lisätä että kaventaa tieteellisen tutkimuksen autonomiaa sen moraalisisessa mielessä. Parhaimmillaan uudet aktiviteetit helpottavat tutkijoiden ja kansalaisten toimintarationaalisuuksien kohtaamista niin että he ovat toimissaan aiempi järkevempiä ja vapaampia [...]”⁹⁸

---

⁹⁷ Tiilikainen 2003, 109.

⁹⁸ Eskola 1987, 156.

Monet tutkijat kohtaavat pakolaisia, koska he haluavat toteuttaa omaa tehtäväänsä eli tutkimuksen tekemistä. Tässä tutkimuksen tekeminen on ensimmäisellä sijalla verrattuna pakolaisten kanssa olemiseen. Jos ei olisi mitään tutkimuskysymystä, ei tutkijalla olisi syytä lähestyä pakolaisia. Vaikka tässä asiassa ei ole mitään väärää, se ei todellisuudessa miellytä kaikkia pakolaisia. Ihmiset suhtautuvat yleensä positiivisesti tutkimukseen havaitessaan, että tutkija on heidän kanssaan todellinen ystävä ja kiinnostunut heistä tasa-arvoisesti. Ihmiset ja pakolaiset eivät ilahdu, jos saavat huomiota vain tutkimuksen objektina ja välineenä. Marja Tiilikaiselle tutkimus on ollut vain oman tehtävän suorittaminen.

”Mutta etäännyttämisen vaikeus liittyi myös omaan emotionaaliseen sitoutumiseen ja siteeseen, joka muodostui minun ja somalinaisten välille. Kenttätyön aikana aluksi vierailta tuntuneet asiat muuttuivat vähitellen tutuiksi, ja aloin nauttia esimerkiksi naisten keskinäisestä läheisyydestä ja solidaarisuudesta – olin siis kotona. [...]. Vaikka kentältä etäännyttämisen vaiheessa yhteydenottoni somalikoteihin vähenivät, ne eivät lakanneet kokonaan. [...]. Tämä kontaktien pitkäaikainen ylläpitäminen on ollut antoisaa, mutta myös aika vievää.”⁹⁹

Kuten aiemmin tuli esiin, on tutkijan ja tutkittavan suhde diskurssien kannalta erilainen kuin lääkärin ja potilaan välinen suhde. Lääkärillä voi olla jossain suhteessa valta potilaaseen nähden. Mutta tutkimuksessa tutkijalla ei ole pakolaisiin mitään pakkovaltaa. Hänen ja tutkimuskohteena olevien pakolaisten suhde on vapaaehtoinen. Pakolainen on vapaaehtoisesti vastannut tutkijan kysymyksiin. Tutkijalla ei ole mitään näkyvää tai näkymätöntä valtaa tutkittavaa kohtaan. Klaus Mäkelä kirjoittaa tutkijan ja tutkittavan välisistä suhteista esimerkiksi seuraavaksi:

”Kun yhteiskuntatieteilijä kartoittaa vallankäyttöä, tutkijan ja tutkittavien suhde muistuta enemmän lehtimiehen suhdetta tietolähteisiinsä kuin lääkärin suhdetta potilaisiinsa. Tämän vuoksi asiaan perehtyneesti annetun suostumuksen periaatetta ei aina voi sellaisenaan soveltaa yhteiskunnalliseen tutkimukseen. Kielto, että tutkittavia ei

---

⁹⁹ Tiilikainen 2003, 103.

saa vahingoittaa, on voimassa heidän suostumuksestaan riippumatta. Tutkija kantaa vastuun kaikista niistä seurauksista, joita tutkimus saattaa aiheuttaa tutkittaville.”¹⁰⁰

Pakolaiset on yhteiskunnassa se kohderyhmä, joka on hyvin haavoittuva. Heitä voi helposti vahingoittaa yhteiskunnassa, sillä heidän tilanteensa ei ole sama kuin muilla asukkailla. Tavalliset ihmiset ja asukkaat ovat niitä, jotka eivät ole jättäneet omaa maatansa. He asuvat niillä alueilla, joilla heidän esi-isänsä ovat asuneet. Pakolaiset ovat pakon edessä joutuneet jättämään oman kotimaansa ja ryhtyneet asumaan vieraassa maassa ja kulttuurissa. Tämä toiminta ja paikan vaihtaminen heikentävät ihmisten tilannetta ja tekee heidät havaittavaisummaksi kuin tavalliset asukkaat. Tämän takia jokainen tutkijan virhe voi vaarantaa yksittäisen pakolaisen tai pakolaisyhteisöjen elämää. Tätä voi verrata kirurgin ja potilaan tilanteeseen, jossa kirurgin vahinko voi vahingoittaa potilasta. Tutkijalla ei ole tutkijan moraalien ja tutkimuksen etikan takia mahdollisuutta vaarantaa tai tulkita väärin pakolaisten tutkimuksessa antamia vastauksia.

---

¹⁰⁰ Mäkelä 1987, 195.

8. Pakolaiset tutkimuksessa

Pakolaisilla on tutkimuksissa objektiivinen rooli. Hän on kuin välineitä, joiden avulla selvitetään tiettyjä asioita yhteiskunnassa. Yleensä pakolaisten elämää vertaillaan sen maan kulttuurin kanssa, jossa hän asuu. Paikallisen maan kulttuuri on mittapuu, jolla tutkimuksessa mitataan pakolaisia ja hänen käyttäytymistään. Monet tutkijat eivät tunne niitä olosuhteita, joista pakolaiset ovat lähteneet. Tutkimuksessa tutkijat kohtaavat ihmisiä, jotka ovat erilaisia kuin maan valtaväestö. Heidän oma kulttuurinsa ja kasvatustapansa ovat mittareita, joihin pakolaisten elämää ja toimintaa vertaillaan. Heidän mukaansa pakolaisten ja muiden ulkomaalaisten pitäisi olla niin kuin valtaväestö, koska tämän maan säännöt ja tavat vaativat sitä. Esimerkiksi jos pakolainen rakastuu, hänen rakkautensa pitäisi olla samanlaista kuin maassa on tapana.¹⁰¹ Tämä on hyvin yleinen ja helppo tapa pakottaa pakolaiset noudattamaan maan hallitsevan kulttuurin tapoja tai sulautumaan niihin. Tällainen pyyntö, käsky tai vihje määrää pakolaiset unohtamaan omat ominaisuutensa ja nopeasti omaksumaan tai vaihtamaan oman kulttuurinsa uuteen, asuinmaan kulttuuriin.

Toisaalta tällaisen tutkimuksen viesti on se, että pakolaisten kulttuurit ovat hyvin erilaisia kuin kulttuuri siinä maassa, johon pakolainen on saapunut. Tämä ei ole mitään yllätys ja se on totta, mutta sen korostaminen luo konflikteja pakolaisten ja asuinmaan kulttuurin välille. Tällaisessa menetelmässä on se vaara, että rakennetaan kaksi kenttää, pakolaisten kulttuuri ja asuinmaan kulttuuri.

Tutkimuksissa pakolaiset ovat ihmisiä, joita vihataan ja jotka ovat uhkaavia tulijoita. Heistä ei pidetä eivätkä he ole tervetulleita maahan. Heidät lasketaan heikoksi ryhmäksi, josta tietyt yhteiskunnan jäsenet kuten eläkeläisnaiset ja maalaispojat eivät pidä. Heidät lasketaan työpaikkojen miehittäjiksi ja vieraisiksi. Tutkimuksessa voidaan nähdä esimerkiksi seuraavasti:

”Suhtautumista pakolaisten ja ulkomaalaisten työnhakijoiden vastaanottamiseen selittivät osittain erilaiset taustatekijät. Pakolaisasenteisiin vaikuttivat ideologiset tekijät, kuten puoluekanta ja uskonnollisuus sekä sukupuoli. Suurimmista puolueista

---

¹⁰¹ Huttunen 2002, 117.

vihreiden kannattajat, naiset uskonnolliset edustuivat pehmeitä arvoja ja helläluontoisuutta suhteessaan poliittisesti, uskonnon tai rodun vuoksi vainottuihin pakolaisiin. Tämä ei koskenut kuitenkaan kaikkia naisia. Erityisen kielteisesti pakolaisiin suhtautuivat eläkeikäiset naiset – ja nuoret maalaispojat. Eläkeläisten ja miesten kielteisempiä pakolaisasenteita selitti muun muassa se, että he uskoivat maahanmuuttajien uhkaavan suomalaisten työllisyyttä ja sosiaalieläisten saamista useammin kuin muut.”¹⁰²

Tässä on sekoitettu pakolaisen ja kaikki maahanmuuttajat toisiinsa. Voidaan sanoa, että pakolaisia on toistettu kaksi kertaa, ensin pakolaisilmiönä ja toiseksi maahanmuuttajina. Pakolainen on maahanmuuttaja, mutta pakolaisella on ongelma, että hän ei ole vapaaehtoisesti muuttanut mihinkään maahan. Hän voi olla hyvin köyhä ja kouluttamaton ihminen tai toisaalta hyvin varakas ja korkeasti koulutettu. Maahanmuuttaja on kuitenkin tavallisesti henkilö, jolla on mahdollisuus palata omaan lähtömaahansa vaivattomasti. Tässä on tarvetta selventää pakolaisten ja muiden maahanmuuttajien välistä eroa. Pakolainen, joka lähtee kotimaastaan pakoon, on ensinnäkin UNHCR:n¹⁰³ turvan alla. Pakolaiselle on annettu oikeus turvallisen paikan saamiseen. Kansainvälisen sopimuksen allekirjoittajamaiden on noudatettava sopimusta, joka takaa turvan antamisen pakolaisille.¹⁰⁴ Sen sijaan siirtolainen tai muu maahanmuuttaja ei tarvitse erityistä kansainvälistä turvaa.

8.1. Tutkijan asenne

Martti Grönfors kirjoittaa tutkijan asemasta ja eettisistä kysymyksistä¹⁰⁵, mutta tässä puhutaan tutkijan asenteista. Tässä tutkimuksessa ei puhuta tutkijan asemasta, koska kysymys ei ole varsinaisesti osallistumisesta tutkimukseen. Tässä on kysymys tutkijan ajatuksista ja ideologiasta sekä niiden vaikutuksesta tutkimukseen. Osassa tutkimuksissa tutkijan osallistuessa pakolaisten

---

¹⁰² Jaakkola 1999, 189.

¹⁰³ United Nations High Commission for Refugees.

¹⁰⁴ Niemi-Kiesiläinen 1989, 7.

¹⁰⁵ Ks. Grönfors 1982, 194–198.

elämään suoraan havainnoimalla voidaan puhua tutkijan asemasta. Tässä määrittelyssä ovat sosiaaliantropologit, jotka ovat suoraan havainnoineet pakolaisten elämää. Tästä esimerkkinä on tutkimus somaliperheistä. Somaliperheiden tutkimuksessa tutkija toimi sosiaaliantropologian alalla ja hän on osallistunut Suomessa asuvien somalialaisten elämään. Tämän tutkimuksen nimeltään ”Arjen islam” on tehnyt Marja Tiilikainen ja se julkaistiin Suomessa vuonna 2003.

Tutkijakin on ihminen ja hän asuu yhteiskunnassa. Hänellä on myös omat ajatuksensa, ajattelutapansa ja aatemaailmansa. Hänellä on tunteet ja järki, jotka ohjaavat häntä elämässä niin kuin muitakin ihmisiä. Hän tutkii asioita, koska hänellä on niistä tutkimuskysymyksiä. Nämä liittyvät ihmisiin ja heidän hyvinvointinsa palvelemiseksi. Tutkijallakin voi olla myönteisiä tai negatiivisia mielipiteitä tai käsityksiä yhteiskunnallisista asioista. Monen tutkijat ovat tutkineet tai antaneet vastauksia, jotka eivät sovi tiettyihin yhteiskunnan jäseniin. Esimerkiksi rotututkimuksessa monet tutkijat historian aikana eivät ole antaneet kaikista ihmisistä positiivista mallia.

Tutkijan osaaminen on hyvin tärkeää. Hänen tehtävänsä on selvittää ja etsiä ratkaisu tutkimusongelmaan. Osaamisella on se tarkoitus, että tutkimuskohteesta saadaan muodostettua kuva. Tutkimuksen aihe ei voi olla hänelle liian vieras.¹⁰⁶ Tutkimuksen tekeminen on itsessään tärkeää ja se selvittää tiettyjä asioita. Karmela Liebkind kirjoittaa tutkimuksen tekemisestä:

”Tutkimuksen tekeminen on aina monen eri henkilön ja tahdon yhteistyötä. silti tutkimustyö on usein yksinäistä, varsinkin jos tutkimusala on tutkija omassa maassa melko uusi ja tuntematon. vaikka kansainvälinen tutkimus toimiikin tutkijan peruspilarina, tiedon soveltaminen toisessa maassa tehtävään empiiriseen tutkimukseen vaatii aina sovittamista.”¹⁰⁷

Pakolaisia tutkittaessa tutkijan työ liittyy paljon siihen, miten hän osaa asiasta ja kuinka tasa-arvoisesti hän haluaa suhtautua tutkimuksen kohteeseen. On monia tutkijoita, jotka haluvavat tutkia pakolaisia, mutta heidän motivaationsa ei riitä tähän herkän inhimilliseen asiaan. He ovat hyvin kaukana pakolaisten elämästä ja tuntevat vain tietyt asiat pakolaisista. Näistä tiedoista ei voida

---

¹⁰⁶ Ks. Alasuutari 2001, 87.

¹⁰⁷ Liebkind 1994, 7.

riittävästi rakentaa hyvää tutkimusta, joka palvelee pakolaisia ja yhteiskuntaa tasa-arvoisesti. Vaikka heidän päämääränsä on hyvä ja oikein, se ei loppujen lopuksi tule palvelemaan tätä. Siitä huolimatta että monet tutkijat ovat kiinnostuneet pakolaisten asioita, heidän asenteensa on hyvin kaukana pakolaisten asioiden ajamisesta. Antti Eskola kirjoittaa esimerkiksi havaitsemisesta seuraavalla tavalla:

”Havaintopsykologiaan perehtymätön henkilö saattaa kuvitella, että havaitseminen on automaattinen ja helppo asia, joka ei vaadi erityistä oppimista vaan jonka yksilö osaa heti syntyessään. Tämä käsitys ei kuitenkaan pidä paikkaansa. Esimerkiksi näköhavainto on paljon enemmän kuin mitä varsinaisesti näemme: sen aineksina ovat myös tieto, aikaisemmat kokemukset jne.”¹⁰⁸

Osa pakolaisia tutkivista tutkijoista on sitä mieltä, että pakolaisten pitäisi toimia halutulla tavalla ja antaa ne vastaukset ja tutkimustulokset, jotka tutkijat haluavat. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Vaikka tutkimus on tutkijalle välttämätöntä, tutkittavalla ei ole pakkoa osallistua tutkimukseen.

Tutkijalla pitäisi olla ne tiedot ja taidot, joilla tutkittava saadaan vastaamaan niihin kysymyksiin, joihin tutkija haluaa. Tutkijan tehtävä on lähestyä sitä maailmaa, joka tutkittavalla on ja sitä kautta saada hänet vastamaan tutkijan kysymyksiin. Jos tutkija haluaa väkisin saada vastauksia, pakolaistutkimuksessa ei voida onnistua hyvin. Pakolaisilla on oma kulttuurinsa ja tutkijan tehtävä on tuntea tämä tutkittavan maailma ja saada vastaus häneltä.¹⁰⁹ Laura Huttusen kirjoituksista voidaan lukea näin:

”Tuloksena oli 73 elämäkertaa. kirjoittajat ovat noin 25 eri kansallisuutta [...]. Suurimman lähtömaan määrittävän ryhmän muodostuvat entisestä Neuvostoliitosta tulevat kirjoittajat. [...]. Länsi-Euroopasta tai USA:sta tulleita maahanmuuttajia aineistosta on vain viisi, näistäkin kaksi Ranskasta muuttanutta mutta sikäläisestä

---

¹⁰⁸ Eskola 1990, 45.

¹⁰⁹ Esim. ks. Alasuutari 2001, 74.

maahanmuuttajaperheestä lähtenyttä kirjoittajaa. Sen sijaan Itä-Euroopasta ja ns. kolmannen maailman maista tulleet kirjoittajat ovat tarttuneet paljon useammin kilpailukutsuun. [...]. Mukana on kuitenkin vain yksi somalikirjoittaja, vaikka somalit muodostavat yhden suurimmista maahanmuuttajaryhmistä (noin 6000 henkeä). Hiljaisuuksia ja aukkoja on vaikea yksiselitteisesti tulkita, ja somalien vähäinen osallistuminenkin jää lopullista vastausta vaille. [...]. Puolet kilpailuun osallistuneista kirjoittajista on miehiä, puolet naisia (36/37). Kansalaisuuksittain katsottuna sukupuolijakauma on kuitenkin varsin epätasainen [...], niin että venäläisnaisia on mukana paljon, kun taas Iranista ja Irakista tulevat kirjoittajat ovat kaikki miehiä. Kansalaisuuden ja sukupuolen risteymät herättävät myös monia auki jääviä kysymyksiä siitä, kenen ääni tällaisella areenalla kuuluu ja kenen ei, kuka saa äänensä kuuluviin ja kuka jää mykäksi”¹¹⁰

Hänen tutkimuksen tulkinnasta tulee mieleen, että suurin osa iranilaisista ja irakilaisista pakolaisista on maskuliineja, jotka eivät anna naisten äänen kuulua. Kuitenkin Laura Huttusen tutkimuksen liitteenä olevan taulukon mukaan Iranista on vain yksi henkilö ja Iranin kurdeja on kaksi eli yhteensä kolme henkilöä, johon ei juuri mahdu sukupuolijakaumaa. Hänen tutkimuksessa on muitakin kansalaisuuksia kuten yksi espanjalainen mies. Tutkija ei kuitenkaan kirjoittanut, että kaikki espanjalaiset vastaajat olivat miehiä. Sen sijaan yksi iranilainen miesvastaaja lasketaan kuvaavan vain yhtä sukupuolta. Tutkija on laskenut yhden miehen kaikiksi miehiksi.¹¹¹

Tutkija ei ota huomioon, että monet Iranista ja Irakista tulleet pakolaiset ovat aktivisteja, joiden päämääränä on tasa-arvo naisten ja miesten välillä. Monet pakolaiset ovat juuri sen vuoksi pakolaisia. Heidän elämänsä on ollut taistelua mm. naisten ja miesten välisen tasa-arvon luomiseksi. He ovat taistelleet kovia diktatuureja vastaan kuten Saddam Husseinin ja Iranin Islamilaista tasavaltaa vastaan. Tutkija luokittelee Suomessa pakolaisena olevan somalikansan hiljaiseksi ja toisaalta Iranin ja Irakin pakolaisyhteisön sellaiseksi, että vain miehet voivat kertoa heihin liittyvistä asioista ja vastata kyselyihin ja kilpailuihin.

---

¹¹⁰ Huttunen 2002, 19–20.

¹¹¹ Ks. Huttunen 2002, 20 & 369.

Mutta todellisuus on toinen, sillä ei somalikansa ole hiljaa eivätkä kaikki iranilaiset ja irakilaiset ajattele maskuliinisesti. Somalipakolaiset eivät olleet hiljaa ja lähteneet pakoon. Iranilaiset ja irakilaiset ovat myös taistelleet yhteiskunnan epätasa-arvoa vastaan ja heidän on ollut pakko lähteä maasta. Somalinalaisia tutkinut Marja Tiilikainen on tuonut esiin, että Suomessa asuvat somalialaiset eivät ole hiljaisia. Hän on ottanut mukaan tutkimukseensa 22 somalinaista. Hän kirjoittaa näin tutkimukseen osallistumisesta:

”Osallistuvasta havainnoinnista ja arjen keskusteluista muodostui tärkein tapa kerätä aineistoa – keskeinen aineisto koostuu kenttämuistiinpanoista, jotka olen kirjannut matkalla kotiin ja myöhemmin kotona. [...]. Aloitin aineistokeruun tekemällä osallistuvaa havainnointia terveyskeskuksessa ja somalinaisten ryhmissä. Löysin lähion alueelta kolme naista, jotka suostuivat siihen, että vierailisin heidän luonaan säännöllisesti noin puolen vuoden ajan ja seuraisin heidän elämänsä. Kaksi naisista oli naimisissa olevia kotiäitejä ja yksi naimaton opiskelija. [...]. Tässä tutkimuksessa mukaan olevat somalinalaiset ovat ensimmäisen polven maahanmuuttajia. Tutkimuksen ydinjoukon muodostaa 22 somalinaista, joita olen joko haastatellut, joiden luona olen vierailut tai joita olen tavannut kenttätöiden yhteydessä muuten useita kertoja. [...]. Näiden naisten lisäksi somalinaisten ryhmän kautta ja muissa sosiaalisissa tilanteissa kuten häissä olen tavannut satunnaisesti monia muita naisia, joiden kanssa olen keskustellut tapaamisten aikana.”¹¹²

Somalit ja muut kansalaiset osallistuvat tutkimukseen, mutta se riippuu tutkimuksesta ja tutkijan asenteista. Tutkijan suhtautuminen pakolaisiin on hyvin tärkeä seikka. Jos tutkija on ylimielinen ja ennakkoluuloinen, hänen ei pitäisikään odottaa, että pakolaiset ottavat hänen tutkimuskysymykset vastaan lämpimästi. Tutkijan ja tutkittavan suhteiden pitäisi pakolaistutkimuksessa olla pakolaisten silmissä rehellisiä. Pakolaisten luottamuksen saavuttaminen ei kaikille tutkijoille ole helppoa. Tämän takia monet tutkijat eivät ole tyytyväisiä pakolaisten osallistumisesta tutkimukseen. Osa tutkijoista näyttää omaa tyytymättömyyttään sivulauseiden ja kirjoitusten avulla. He eivät voi suoraan kritisoida pakolaisia, koska tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Kathleen Valtonen on tutkinut pakolaisia Suomessa 1990-luvulla. Hänen tutkimuksessaan on mukana myös

---

¹¹² Tiilikainen 2003, 100–101.

somalialaisia, joita mukana oli 8 yksittäistä henkilöä, 1 perhe sekä 3 ryhmää. Heitä oli yhteensä 24 somalialaista. Heitä oli siis monta ryhmää ja he osallistuivat Valtosen tutkimukseen. Hän kirjoittaa haastattelujen painotuksista näin:

”Haastattelun painotuksia muutettiin haastateltavan ryhmän mukaan. Nuorten aikuisten työttömyys nousi esimerkiksi voimakkaasti esille somalien haastatteluissa, kun taas sukupuolikysymykset saivat enemmän huomiota muslimimaista tulleiden ryhmien keskuudessa.”¹¹³

Eivät kaikki miehetkään ole patriarkaalisia. Monet miehet voivat olla feministejä, vaikka heidän kotimaansa ovatkin maskuliinisia kulttuuriltaan. Näistä maista, kuten Iranista ja Irakista, tulee miehiä, jotka tuovat esiin naisten aseman puutteita. Esimerkiksi monet taustaltaan iranilaiset ovat kirjoittaneet tästä. Hooshang Issabeigloo kirjoittaa naisten oikeuksista Iranissa:

”Poliittiset naisvangit joutuvat yhtä raa’an kohtelun alaisiksi kuin miehetkin. Alaikäisiä tyttöjä on teloitettu ja silminnäkijät sekä Amnesty ovat raportoineet tapauksista, joissa on teloitettu raskaana olevia naisia.”¹¹⁴

Nämä kirjoitukset osoittavat, että monet miehetkin ovat aktiivisia naisten oikeuksien parantamisessa. He auttavat itseään ja naisia taisteluissaan ja yrityksissään saada oikeutta. Monet miehet, jotka tulevat maista, joissa naisten asema ei ole kovin hyvä, yrittävät tuoda esiin naisten asioita eri tavoin artikkelien tai tutkimusten kautta. Tämän tutkielman kirjoittaja on laatinut aikaisemmin pro gradu -työn Tampereen yliopiston politiikan tutkimuksen laitoksella aiheenaan Iranin naisten asema:

---

¹¹³ Valtonen 1999, 8.

¹¹⁴ Issabeigloo & Rauha 1991, 41.

”Nyky-Iranissa naisten asemaan ja tasa-arvoon vaikuttaa monta tekijää. Keskeisimpiä vaikuttajia ovat tiukat uskonnolliset säännöt ja traditiot. Islam on vaikuttanut iranilaiseen kulttuuriin. Joistakin kulttuuripiirteistä on muodostunut yhteiskunnassa tabuja. [...]. Tytöllä ei yleensä ole mitään oikeutta valita itse omaa aviomiestään, vaan aviomiehen valitsee lähes poikkeuksetta isä.”¹¹⁵

Myös monet muut miehet ovat kirjoittaneet naisten oikeuksista Iranissa. Vaikka suuri osa pakolaisista tulee patriarkaalista kulttuureista, osa heistä on taistellut patriarkaalista valtaa vastaan kuten Iranissa tapahtuu. Monien pakolaisten poliittinen toiminta on ollut tasa-arvon ja vapauden puolesta. He ovat vaatineet vapautta ja tasa-arvon politiikkaa koko yhteiskuntaan. Tämän taistelun takia he ovat joutuneet jättämään oman kotimaansa ja lähtemään maanpakoon.

Tutkijan suhtautumistapa pakolaisiin ja heidän kertomuksiinsa on hyvin tärkeää, koska tulokset riippuvat siitä, mitä tutkija haluaa tuoda esiin ja millä keinoin hän analysoi tutkimusaihetta. Esimerkiksi tutkija Laura Huttusen menetelmä on epäillä sillä perusteella, miten hän on kommentoinut afrikkalaisen Dhyzen kertomusta:

”Dhyze kirjoittaa yksityiskohtaisen selvityksen henkilökohtaisista ongelmistaan oleskeluluvan uusimisessa, karkoituksella pelottelusta ja virkailijoiden työkeestä ja mielivaltaiselta tuntuvasta käytöksestä. Vaikka hänen omat oleskelulupaongelmansa loppuvat avioitumiseen ja ensimmäisen lapsen syntymään, kiukku ulkomaalaisviraston toimintaa kohtaan herää henkiin taaksepäin katsoessa ja tulee osaksi tarinaa. Se luo solidaarisuutta muita maahanmuuttajia kohtaan. Ulkomaalaisviraston toiminnan kritisointi ei nosta ihonväriä selvästi näkyviin, mutta Dhyzen siirtyessä kommentoimaan kohtaamisia arjessa hänen ihonväriinsä on epäilyksettä näkyvillä: [...]. Ravintolakohtauksen tarkka paikantaminen tunnistavin maamerkein viittaa todistajanlausunto – lajityyppiin: kertoja haluaa vakuuttaa lukijansa että kerrottu on totta. [...]. Kertomuksensa lopussa Dhyze on siis avioliitossa suomalaisen kanssa, ja hänellä on Suomessa syntyneitä lapsia. Perheessä, yksityisen piirissä Suomeen

---

¹¹⁵ Almaspour 2000, 109–110.

kiinnittyminen ei kuitenkaan tee Suomesta ongelmattomasti kotia, ennen kaikkea siksi, että julkisilla areenoilla hän törmää kaiken aikaa poissulkeviin käytäntöihin.”¹¹⁶

Tässä tapauksessa voidaan tulkita, että kyseessä oleva turvapaikanhakija vain keksi tarinoita ja liioitteli. Tutkija ei halua uskoa, että viranomaiset voivat käyttäytyä hyvin raa’asti tummaihoista vastaan. Tutkija haluaa, että tutkittava kirjoittaisi perheessään olevan huonon olon ja jos hän nauttii perhe-elämästä, hänen ei pitäisi kirjoittaa ja välittää julkisesta syrjinnästä.

Vaikka monet tutkijat eivät ole pakolaisia ja maahanmuuttajia kohtaan negatiivisia, he joskus alistuvat populistiseen kulttuuriin. Heidän tutkimuksensa sisälle tulee tekstejä, jotka saavat vahvistuksensa tavallisten kansalaisten ja populistien kulttuureista. Termit kuten ”oikein” ja ”väärin”, ovat hyvin lähellä piinallisia käsityksiä kansalaisten toisten kulttuurien arvostelusta. Monet kulttuuriosat, jotka ovat oikeita yhdelle kansalle, voivat olla väärin toisille. Tutkija, joka ajattelee tieteellisesti, ei voi helposti alistua jokaiseen toisiin kansoihin kohdistuvaan arvosteluun. Hänellä on velvollisuus kohdella toisia kulttuureja ja ihmisten tapoja kunniallisesti. Laura Huttunen kirjoittaa ja rakentaa tutkimuksessaan kuvaa ulkomaalaisten avioitumisista ja laittaa lainausmerkit ”oikeaan” avioliittoon. Hän kommentoi avioliittoja heti tekstin alussa näin:

” Suomalaisen kanssa avioituminen on hyväksyttävä syy muuttaa Suomeen niin juridisesti kuin julkisen moraalinkin mukaan. [...]. Kysymys ”oikeasta” avioliitosta liittyy myös siihen tosiasiaan, että monissa yhteisössä maailmassa nykyisinkään avioliittoa ei mielletä ensisijaisesti rakkaudesta solmittavana, kahden ihmisen välisenä suhteena. [...]. Antropologiset teoriat ovat usein selittäneet naisten toimintaa avioliittoja solmittaessa sidoksissa paikallisiin kulttuurisiin normeihin ja käytäntöihin. [...]. Maria on vuonna 1967 Filippiineillä syntynyt nainen. [...]. Avioliitto ”rikkaan miehen” kanssa näyttäytyy keinona, jonka avulla Marian äiti voi parantaa elämäänsä. [...]. Avioliitto ulkomaalaisen kanssa näyttäytyy mahdollisuutena päästä ”kulkemasta ryysyissä”, siis pois Marian elämää määrittäneistä jatkuvasta puutteesta ja raatamisesta.”¹¹⁷

---

¹¹⁶ Huttunen 2002, 117–118.

¹¹⁷ Huttunen 2002, 254–258 & 261.

Tässä tulee esiin se, kuinka tutkijan asenne toimii tutkimuksessa. Hän asettaa kysymyksiä ja otsikoita saadakseen tuloksen, jota yhteiskunnallinen kritiikki haluaa. Eli hänen mukaansa kaikki avioliitot eivät ole oikeutettuja ja monet avioituvat suomalaisten kanssa vain saadakseen paremman elämän. Hän epäilee, että joku ihminenkin lähtee ilman rakkautta ”oikeaan” avioliittoon. Hänen määrittelynsä mukaan avioliitto pitäisi solmia paikallisen määrittelyn, rakkauden perusteella ja sen ulkopuolella olevat ovat vääriä avioliittoja. Mutta mitä on oikea rakkaus, sitä tuskin tutkija voi määritellä muiden puolesta.

Kaikki asioilla on jonkin historia. Miesten ja naisten välisillä suhteilla on oma historia ja nämä suhteet ja tavat muuttuvat ajan mukana. Perhemuodot ovat muuttuneet historian kuluessa muodosta toiseen niin, että koko perheen kasvot ovat hyvin erilaisia. Marjo Kaartinen sen sijaan kirjoittaa länsimaisista tavoista näin:

”Länsimainen kulttuuri on loputtomiin asti seksuaalinen, mutta seksuaalisuus, seksi ja ihmisruumis ovat myös valtavia tabuja. Juutalais-kristillinen yksiaviolinen kulttuurimme on tuhansia vuosia säätänyt ihmisten lisääntymisen vain yhden miehen ja yhden naisen keskinäiseksi asiaksi. Perheyhteyden varmistamiseksi erityisesti naisten seksuaalisuutta on rajoitettu ja varjeltu ankarasti. Sama tausta on myös kristillisen kulttuurin neitsyyden ihannoinnilla erityisesti varhaiskeskiajalta sydänkeskiajalla. Myöhäiskeskiajalta on nähtävissä yhtä voimakkaampi muutos äidin ja perheenemännän roolien nousussa neitsyyttä tärkeämmäksi. Väistämättä tällainen korostus oli näkyvillä myös 1800- ja 1900-luvuilla.”¹¹⁸

Monet tärkeät tavat yhteiskunnassa ovat ajan kuluessa hävinneet tai muuttuneet. Yhteiskunnalliset asiat muuttuvat yhteiskunnan muutoksen mukana. Kun yhteiskunta muuttuu ja kehittyy, myös monet vanhat tavat muuttuvat ja antavat paikkansa uusille tavoille.

---

¹¹⁸ Kaartinen 2004, 103–104.

8.2. Pakolaisten ominaisuuksien tärkeys

Yleensä pakolaisten käyttäytyminen on hyvin merkityksellistä. Ero valtaväestön kanssa on otettava huomioon ja tuotava esiin. Suurin asia, joka pakolaisista otetaan huomioon, on heidän uskontonsa. Tämä on tärkeää, koska heidän uskontonsa on usein eri kuin maan kantaväestön uskonto. Naispuoliset muslimipakolaiset käyttävät huiivia tai muuta hijabia. Uskonto on osa kulttuuria ja ne poikkeavat kantaväestön kulttuurista ja ovat hyvin suosittuja aiheita tutkimuksessa. Länsimaissa naiset ovat se ryhmä, johon kiinnitetään huomiota. Tämä johtuu siitä, että jossain kulttuureissa naisten asema ei ole hyvä ja naisia kohdellaan huonommin kuin maissa, joihin he ovat saapuneet. Marja Tiilikainen kirjoittaa somalialaisista naisista näin:

”Hunnuttautuminen on yksi näkyvimpiä merkkejä islamilaisesta tilasta. Kuten monet tutkijat ovat todenneet, musliminaisten hunnun käyttö on hyvin monisyinen ilmiö [...]. Monet somalinaiset ovat alkaneet hunnuttautua vasta Suomeen tulonsa jälkeen – perinteisesti somalinaiset eivät ole hunnuttautuneet.”¹¹⁹

Tutkimukset eivät aina ole riippumattomia. Joskus yhteiskunnan voimakkaat reaktiot ja mielipiteet vaikuttavat tutkimukseen. Yhteiskunnan voimat ovat valtavia ja joskus ne vievät tutkimusta mukanaan niin, että tutkijat menevät yhteiskunnan virran mukana. Esimerkiksi länsimaissa asukkaat ja heidän tavat eivät ole samanlaisia kuin maiden, joista pakolaiset saapuvat. Tämän takia osa yhteiskunnasta ja varsinkin mediat kiinnittävät huomiota näihin eroihin. Tämän prosessin kautta yhteiskunnat ja mediat tarvitsevat vain tiettyjä asioita ja niiden kiinnostus keskittyy tiettyihin asioihin. Voi tapahtua niin, että osa tutkijoistakin saa vaikutteita muun yhteiskunnan ja median vaatimuksista ja heidän tutkimuksensa suunta kääntyy samaan suuntaan. Pakolaistutkimus on yhteiskunnallista tutkimusta. Yhteiskunnallinen tutkimus saa vaikutteita ulkopuolelta. Yrjö Haila kirjoittaa:

---

¹¹⁹ Tiilikainen 2003, 140.

”Tieto on sidoksissa yhteiskunnallisiin subjekteihin. Tämä on vanha asia, johan siitä puhui Francis Bacon. Baconin lauselma ”tieto on valtaa” liitetään useimmiten tuntijan valtaan tuntemansa kohteen yli. Luontoa voidaan käyttää hyväksi kuin siitä on oikeata tietoa. Tiedon ja vallan suhteiden tärkeimmät ulottuvuudet ovat kuitenkin muualla: niissä yhteiskunnallisissa suhteissa, joissa tietoa hankitaan, ylläpidetään ja saatetaan käytäntöön.”¹²⁰

Pakolaiset ja maahanmuuttajat eivät voi olla aina niin kuin ne ihmiset, jotka ovat asuneet maassa koko elämänsä sukulaisten kanssa ja jotka asuvat esi-isiensä maassa. Pakolaiset ja maahanmuuttajat ovat käytännössä erilaisia kuin kantaväestöön kuuluvat asukkaat. Joskus he ovat kuin toisessa maailmassa, vaikka asuvatkin samassa maassa. Pakolaisten elämä on monenlaista ja kirjavaa. Heidän elämänsä on aina mentaalisesti ja kulttuurillisesti kahdessa maailmassa. Vaikka pakolaiset elävät uudessa, vieraassa maassa, he ”asuvat” myös kotimaassaan. Tämä maailma on osa pakolaisten elämää. Monet pakolaiset ja heidän perheensä elävät oman kulttuurinsa mukaan. Kulttuurilla on pysyvä paikka ihmisten elämässä myös vieraassa maassa. Osa pakolaisten kulttuurista ja heidän vanhat tapansa ovat hyvin näkyvissä, kuten Marja Tiilikainen huomioi omassa kirjoituksessaan:

”Kuten naisten arjen rutiinit, myös islam voi suojata hallitsemattomuuden tunteelta, ja luoda jatkuvuutta ”kodin” ja toisaalta diasporassa elämisen välillä. Esimerkiksi rukousajat tuovat päivään järjestystä ja kontrollin tunteen muuttuvissa sosiaalisissa tilanteissa ja olosuhteissa [...]”¹²¹

Tässä tutkija on ottanut huomion kansan uskonnon. Vaikka pakolaisten elämään ei kuulu vain kulttuuri, vaan kaikki muutkin elämän alueet, monet tutkijat suurentavat ja tuovat esiin vain osan pakolaisten elämästä. Tämä yleensä peittää pakolaisten todellisia tarpeita. Vaikka kulttuuri on hyvin tärkeä ihmisten elämässä, elämän kokonaisuus on tärkeämpi. Islam ja uskonto ovat osa ihmisten

---

¹²⁰ Haila 1987, 118.

¹²¹ Tiilikainen 2003, 135.

elämää ja hänen kulttuuriaan. Joskus monet tutkija hyvästä tahdosta perehtyvät vain osaan pakolaisten asioista ja sitä kautta muut osat jäävät peittoon.

Tietyissä yhteiskunnissa pakolaisten uskonnosta on muodostunut heille este päästä täysivaltaisesti osalliseksi uuden maan yhteiskuntaan elämään. Esimerkiksi naisten pukeutuminen on islamin uskonnossa hyvin monimutkainen asia. Länsimaissa tämä pukeutuminen ja kovan kulttuurin ilmaiseminen synnyttää ongelmia ja konflikteja kulttuurien välillä.¹²² Kun naiset pääsevät pakolaisiksi länsimaihin, heidän on päästävä pois syrjinnästä, mutta osa tavoista ja käytännöistä estävät tätä toimintaa. Jos uskonto vie suuren osan naisten elämästä, se estää heitä pääsemästä kiinni elämään uudessa kotimaassa. Nainen ei pääse työelämään käyttäen pelkästään uskontoa oman elämänsä karttana länsimaassa. Näissä maissa yhteiskunnat on rakennettu niin, että naisten pitäisi olla vapaana ja tasa-arvoisena elämässä. Naisten vapaus ja tasa-arvo ovat tuoneet heille laajat osallistumisen mahdollisuudet yhteiskunnalliseen toimintaan ja työelämään.

---

¹²² Ks. esim. Smith & Harris Bond 1993, 5-7.

9. Pakolaisten todellinen elämä

Pakolaiset eivät ole tutkimuksen liikkumattomia ja kuolleita kappaleita. He ovat eläviä ihmisiä, jotka tuntevat ja näkevät elämän erilaiset osa-alueet, kärsimyksiä, surua, iloa jne. Ihmiset eivät ole vain osia, joita yhdistellään ja joista rakennetaan kokonaisuuksia ja joita puretaan. Ihmiset ovat kokonaisuuksia, jotka ilman joitain osia kuolevat pois. Mikäli yksi tai useampi osa puuttuu tai niillä ei mene hyvin, muutkin osat kärsivät.

Pakolaiset ovat todellisessa elämässä hyvin erilaisia kuin tutkimuksessa. Tutkimukset ovat kuvia ja pätkiä heidän elämästään. Missään tutkimuksessa ei voida tuoda esiin kaikkia osia pakolaisten elämästä.

Pakolaisten todellista elämää on se, että hän asuu lähes toisessa maailmassa. Kaikki asia ovat hänelle lähes uusia. Suomessa oleva Ruth-niminen turvapaikanhakija kirjoittaa:

”Uusi maa, uusi kulttuuri, uusi kieli, uudet olosuhteet, monikulttuurinen ympäristö vain yhden huoneen asunto (siinä oi hyvin vaikea elää, kun olimme tottuneet asumaan omassa suuressa kodissamme), yhteinen wc, kylpyhuone ja keittiö, yhteinen televisiohuone, ei omaa rauhaa.”¹²³

Ehkä kaikkien pakolaisten ongelmat ja elämät eivät vastaavankaltaisia, mutta suurin osa pakolaisten elämästä liittyy selviytymiseen uudessa elämässään. Tämä uusi elämä on kuin raskas kamppailu. Vanhat tavat, uusi elämä, uudet tavat ja kulttuuri puristavat voimakkaasti pakolaisten mieltä. Hänellä on oma, vanha kulttuurinsa ja hän törmää uuteen kulttuuriin astuessaan uuteen maahan. Hänellä on vaikeaa näiden kahden kamppailun keskellä.

Pakolainen ei voi olla kulttuurin kannalta puolueeton, koska hänellä on oma kulttuurinsa. Vanha kulttuuri on ollut pakolaisilla koko heidän elämänsä aikana. Hänen on jälleen opittava uusi kulttuuri, jonka hän on kohdannut. Tämä on uutta ja haasteellista, eikä se tapahdu helposti ja

---

¹²³ Ruth 2003, 51–52.

vaivattomasti. Mitä pakolaiset tämän keskellä voi tehdä? Hän ei voi hylätä kokonaan omaa vanhaa kulttuuriaan.

Uuden kulttuurin omaksuminen ei kaikille tavallisille pakolaisille ole mitenkään helppoa. Monet pakolaiset Suomessa ja muissa pakolaisia hyväksyvissä maissa asuvat edelleen vanhan kulttuurinsa mukaisesti. Monille lapsille ja nuorille on sen sijaan helppoa oppia ja omaksua uusi kulttuuri, sen kieli ja tavat nopeasti, mutta vanhemmille ihmisille se on hankalaa, jos ei mahdotonta.¹²⁴

Pakolaisilla on uudessa asuinpaikassaan yksi todellinen elämä. Esimerkiksi ilman vanhempia saapuvat pakolaislapset. Heitä säilytetään erilaisissa laitoksissa. Reetta Helander ja Anna Mikkonen kirjoittavat Suomessa asuvista pakolaislapsista seuraavasti:

”Ilman huoltajaa tulleet lapset sijoitetaan asumaan joko vastaanottokeskusten yhteydessä oleviin laitoksiin eli ryhmäkoteihin tai sukulaisperheeseen. Heille määrätään edustaja mahdollisimman pian Suomeen saapumisen jälkeen. Edustajan päätehtävä on käyttää huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lasta koskevissa asioissa ja huolehtia lapsen edun toteutumisesta. Turvapaikkapäätöksen saatuaan lapsi muuttaa perheryhmäkotiin kunnes perhe tulee Suomeen tai nuori täyttää 18 vuotta.”¹²⁵

Lapset, joilla ei ole Suomessa vanhempia eikä sukulaisia, joutuvat laitoksiin. Vaikka perheryhmäkoti on turvallinen paikka lapsille, se ei korvaa vanhempia ja kotia. Erilaisissa laitoksissa on omat sääntönsä, jotka tehdään kollektiivisille joukolle. Erilaiset ja eri kulttuureista saapuvat lapset on kasvatettu eri tavoin ja se on osa lasten identiteettiä. Lapset haluavat itselleen huomiota, mutta laitoksessa he eivät saa sitä huomiota kuin omassa kotonaan ja vanhempiensa sylissä.

Pakolaisia ei oteta helposti mukaan yhteiskunnan aktiiviseen toimintaan. Heitä suljetaan paljon yhteiskunnan ulkopuolelle. Pakolaiset tulevat yhteiskunnan ulkopuolelta, mutta heidät on otettava sisään yhteiskuntaan ja yhteiskunnan ovet pitäisi avata heillekin. Sulkeminen yhteiskunnan

---

¹²⁴ Ks. esim. Turtiainen 1998, 31.

¹²⁵ Helander & Mikkonen 2002, 11.

ulkopuolelle on yksi pakolaisten vakavammista ongelmista. Heitä ei oteta huomioon ulkonäön, kielitaidon tai muiden ominaisuuksien takia. Somalialaisten kohdalla voidaan kuulla näin:

”Suomalaisten puhumattomuus herätti kummeksuntaa jo somalialaisten ensimmäisinä päivinä Suomessa. Suomalaisiin on edelleen vaikea solmia kontaktia: Suomalaiset ovat joko hiljaisia, ujoja ja sulkeutuneita tai siten he ovat humalassa ja väkivaltaisia. Varsinkin talvella suomalaisilla on aina kiire.”¹²⁶

Pakolaiset tuntevat itsensä syrjäytetyiksi, kun heidän kanssaan ei puhuta tai heistä ei välitetä. Suomalaisille on tavallista olla omissa oloissaan ja kulkea elämässä hiljaa. Monelle pakolaisille ja myös siirtolaisille tämä hiljaisuus on hyvin vaikeaa, sillä pakolaisten pitää yhteiskunnassa olla tekemissä kantaväestön kanssa oppiakseen asuinmaan kulttuuria, kieltä ja tapoja.

---

¹²⁶ Tiilikainen 2003, 163.

10. Johtopäätöksiä

Tämän tutkimuksen päämääränä ei ole ollut käsitellä kaikkia pakolaisten ongelmia, eikä päämääränä ole myöskään löytää ratkaisuja pakolaisuuteen. Se on mahdotonta, eikä se ole yhden tutkimuksen tehtävä. Tämä tutkimus on tuonut esiin joitakin ongelmia. Sen päämääränä on ollut tuottaa tietoa, joka voi auttaa tutkimusta ja osaltaan helpottaa tutustumista pakolaisten elämään. Se on tuonut esiin pakolaisiin liittyviä asioita, jotka pakolaistutkimuksessa voidaan ottaa huomioon. Tutkimus on tuonut esiin asioita, joita on esimerkiksi pakolaisten määrittely, pakolaisten kokemukset ja heitä käsittelevät tutkimukset ja menetelmät.

Tämä tutkimus on käsitellyt monien pakolaisia käsittelevien tutkijoiden työtä. Kriittisellä menetelmällä ei tarkoitettu sitä, että heidän tutkimukset eivät kelpaisi pakolaisten asioiden tutkimiseen, ne päinvastoin tuovat tutkijoiden huomiota pakolaisiin ja heidän asioihinsa ja ne ovat tuoneet esiin monia pakolaisten ongelmia. Tämän tutkimuksen päämääränä ei ollut myöskään vähätellä niitä yrityksiä, jotka ovat perehtyneet tähän aiheeseen, sillä suurin osa niistä hyödyttää pakolaisten asioita. Jokaisessa tutkimuksessa on kuitenkin jotakin kritisoitavia ja huomioitavia asioita ja nämä puutteet voidaan korjata ja paikata sopivilla tiedoilla.

Pakolaistutkimus on diskurssinen tapahtuma, joka on kahdenvälistä vuorovaikutusta. Pakolainen on yksi tärkeä osa ja monet asiat tutkimuksessa riippuvat pakolaisten omasta aktiivisuudesta ja heidän antamista vastuksistaan tutkijan kysymyksiin. Tutkijalla on toinen tärkeä puoli tutkimuksessa ja tutkijan rooli antaa hänelle valtaa. Se on valtaa, joka määrää pakolaisten vastauksia ja tutkimuksen johtopäätöksiä.

Pakolaisuus ja pakolainen ovat laajoja asioita, eikä niitä voi tyhjentävästi tutkia yhdessä tutkimuksessa, vaan asia pitäisi jakaa moniin alueisiin. Asia on hyvin herkkä ja se liittyy tietynlaiseen ihmisryhmään, johon kuuluvat ovat kärsineet monella tavalla. Jokaisella tieteen alueella on oma kulttuurinsa ja menetelmänsä. Pakolaisten tutkiminen vaati paljon perehtymistä heidän kulttuureihinsa ja erilaisiin lähtökohtiin.

Pakolaisten asiat ja tapahtumat eivät ole uusia asioita. Historian kuluessa ihmiset ovat joutuneet pakolaisiksi monista syistä. Sodat, diktatuurit, luonnonkatastrofit jne. ovat suuria syitä pakolaisuuteen. Esimerkiksi kovat yhteiskunnalliset konfliktit ja luonnon katastrofit ovat pakottaneet ihmisiä jättämään kotipaikkansa. He ovat joutuneet lähtemään pakomatalle toisiin paikkoihin pakolaiseksi. Pakolainen voi lähteä omasta kotimaastaan omasta tahdostaan tai kovan painostuksen alla. Pakolaisten matkareitit voivat kulkea kotimaassa ja sen lisäksi kauas toiselle puolelle maapalloa.

Pakolaistutkimus on Suomessa melko uusi asia. Pakolaisten tutkiminen ja kiinnostus aiheeseen riippuu siitä, kuinka kauan maassa on asunut pakolaisia ja kuinka tuttu ilmiö se on. Pakolaisten tutkiminen ja heihin liittyvät asiat kiinnostavat suurta osaa yhteiskunnasta ja myös maiden viranomaisia. Ihmisten uteliaisuus on yksi syy pakolaisten tutkimukseen. Monet ihmiset ovat tosin myös oman suorituksen ja työn takia tutkineet pakolaisia. Nämä tutkimustulokset riippuvat siitä, kuinka hyvin tutkija tuntee pakolaisten asioita ja mikä on hänen motivaationsa. Pakolaistutkimus tarvitsee myös kiinnostusta pakolaisia kohtaan ja motivaatiota perehtyä heidän asioihinsa.

Tutkijan positiivinen tai negatiivinen asenne pakolaisiin vaikuttaa tutkimukseen. Kun tutkijalla on positiivinen asenne pakolaisten kohtaan, hänen tutkimuksensakin voi tuoda esiin helpommin positiivisia asioita pakolaisista. Mutta jos tutkijaan on vaikuttanut yhteiskunnan negatiiviset asenteet pakolaisia kohtaan, hänen tutkimuksensakin voi tuoda esiin erilaisia tuloksia. Tutkimuksen tuloksilla on vaikutusta pakolaisten elämään. Pakolaiset ovat yleensä hyvin haavoittuvaisia ihmisiä ja jotkut tutkimukset voivat haitata pakolaisia ja heidän asemaansa yhteiskunnassa. Vaikka tutkijan rooli tutkimuksessa on puolueeton ja objektiivinen, kukaan tutkija ei voi olla täysin puolueeton yhteiskunnan asioissa. Tutkimuksessa monet asiat kuten tutkijan kiinnostus ja hänen aatemaailmansa voivat vaikuttaa tutkimuksen syntymiseen ja kulkuun. Ilman vahvaa motivaatiota ei tutkimuksia voi syntyä.

Pakolaisten ongelmat ovat monivaiheisia. Ensimmäinen vaihe on se, jossa sota tai katastrofi tapahtuu ja ihminen jättää oman kotimaansa tullen pakolaiseksi. Toinen vaihe on vaikea ja usein vaarallinen matka kohti turvallista paikkaa. Kolmas vaihe on saapuminen ja asettuminen uuteen paikkaan, missä voi kohdata ongelmia vanhan ja uuden kulttuurin välillä. Kaikki nämä vaiheet vievät pakolaisilta paljon energiaa ja aiheuttavat hänelle fyysisiä ja/tai psyykkisiä pysyviä tai väliaikaisia vammoja.

Pakolaiset ja siirtolaiset voivat kohdata joskus uudessa asuinmaassaan monenlaisia ongelmia kuten rasismia ja syrjintää. Pakolaisten ja siirtolaisten lähtösyyt omasta kotimaastaan ovat erilaisia. Pakolaiset lähtevät yleensä pakoon äkillistä tai pidempiaikaista ongelmaa. Heidän päämääränään on selvittää ongelmista, jotka uhkaavat hänen elämänsä. Hän voi jättää koko elämänsä, rakkaat asiat ja perheen omassa kotimaassaan ilman mahdollisuutta saada niitä koskaan takaisin. Sen sijaan siirtolaisen matka voi tapahtua elämänmuutoksen vuoksi, joita ovat esimerkiksi avioliitto tai uusi työ. Vaikka pakolaiset ja siirtolaiset ovat hyvin erilaisia, rasismi, syrjintä ja kulttuuriset seikat ovat heille yhteisiä ongelmia.

Pakolaisia kohtaan voi tapahtua laajaa painostusta, koska he ovat erilaisia. Heillä voi olla erilainen ulkonäkö, ihonväri tai vartalon rakenne. Pakolaisilla on erilaisia elämäntapoja ja kulttuurisia tapoja. Paikallisten asukkaiden ja pakolaisten välillä on paljon eroja varsinkin silloin, kun pakolaiset astuvat maahan. Heillä on yksi tärkeä samanlainen piirre ja se on inhimillisyys. Molemmilla on inhimilliset tarpeet ja tavat. Tämä on hyvin tärkeä asia, joka asettaa eroavaisuudet toiselle sijalle. Monet ajattelevat, että turvan antaminen pakolaisille uhka jotenkin heidän työpaikkojaan ja kulttuuriaan. Pakolaiset eivät kuitenkaan ole millään muotoa uhka millekään kulttuurille ja työmarkkinoille, koska he tuovat uusia työpaikkoja ja muiden kulttuurien osia, jotka rikastuvat kulttuuria.

Pakolaisten elämä on usein hyvin aktiivista ja joskus on yliaktiivistakin. Pakolaisille on automaattisesti tullut monia elämään liittyviä uusia aktiviteetteja, joita ei heillä aiemmin ollut ja jotka ovat tärkeitä. Pakolaiset opiskelevat ja oppivat kieltä sekä maan kulttuuria ja tapoja. Heille voi olla vaikeaa oppia uusia kulttuurisia tapoja ja kieltä, mutta se on pakko oman selviytymisen vuoksi. Pakolaiset eivät voi uhatta uuden asuinmaan työelämää, sillä ennen kun he astuvat työelämään, heidän on opittava maan käytännöt ja muut elämään liittyvät asiat. Niiden oppiminen pakolaisille on vaikeaa.

Pakolaiset ovat aktiivisia monissa heihin liittyvissä tutkimuksissa ja kulttuuriharrastuksissa. Heidän aktivoituminen riippuu käytetyistä keinoista. Osa pakolaisista ja muista maahanmuuttajista on kokenut vaikeuksia jo oman kotimaansa viranomaisten kanssa. Tämän vuoksi he ovat hyvin varovaisia osallistumaan erilaisiin tutkimuksiin, jotka tulevat julkisuuteen ja jotka koskevat heitä itseään. Heidän muistiinsa ja kokemuksiinsa ovat tallentuneet monien poliisien ja muiden

viranomaisten painostukset ja negatiiviset teot. Tämän takia he eivät helposti osallistu kaikkiin tutkimuksiin ja haastatteluihin. Monet pakolaiset kiinnittävät huomiota omaan kohtaloonsa uudessa maassa. Elämä on opettanut heidät olemaan varovaisia uusissa paikoissa. Heille on hyvin tärkeää tuntee turvallisuutta ja pysytä luottamaan viranomaisiin ja myös tutkijoihin. Jos tutkija suhtautuu positiivisesti pakolaisia kohtaan ja ymmärtää heidän asioitaan, hän voi myös olla heidän kanssaan helpommin yhteistyössä.

Tutkijalle tutkimuksen etiikka määrää hänet noudattamaan tiettyjä ehtoja. Yksi on tutkittavan ja hänen maineensa sekä muiden asioiden suojeleminen. Pakolaistutkimuksessa tutkimuksen etiikka on erittäin keskeistä. Se suojaa pakolaisia ja heidän kertomuksiaan eikä heidän vastauksiaan käytetä heitä vastaan. He ovat jo monet kerran kokeneet vaikeaa elämää ja sen vuoksi he ovat heikossa asemassa. Mikäli tutkija ei ota tätä ja tutkimuksen yleistä etiikkaa huomioon, pakolaisten luottamus tutkimuksia kohtaan vähenee. Se voi aiheuttaa pakolaisten passiivisuutta osallistumisessa heitä itseään kohdistuviin tutkimukseen.

Tutkijan roolissa on myös omat ongelmansa, koska hän on eri asemassa kuin pakolaiset, jotka kokevat olevansa objekteina. Tutkijan pitäisi muuttaa omaa rooliaan niin, että hän lähestyy pakolaisten elämää todellisuudessa ymmärtäen heitä. Tämän teon ei pitäisi olla keinotekoista eikä ikään kuin harhauttaa pakolaisia tutkimusta varten. Sen pitäisi olla aitoa, jotta pakolaiset huomaavat, että tutkija ei harhauta heitä vaan yrittää auttaa heitä ja että hänellä on positiivinen asenne heitä kohtaan.

Pakolainen voi olla kuka tahansa. Riikat tai köyhät ihmiset, eri-ikäiset, naiset, miehet, tytöt tai pojat voivat olla pakolaisia. Pakolaisten ryhmät ovat hyvin kirjavia etnisesti ja heitä tulee eri maista ja kulttuureista. Pakolaisilla on monia eri uskontoja ja kulttuuritapoja ja kieliä. He käyttävät eri tavoin riippuen omasta kansalaisuudestaan. Maailmassa on monia erilaisia maita erilaisine ongelmineen. Tämän takia pakolaisuus ovat kansainvälinen asia. Eri puolilla maailmaa on konflikteja maiden välillä ja myös maan rajojen sisällä. Nämä luovat pakolaisia ja pakolaisuutta. Ne myös tuovat erilaisia kulttuureja pakolaisia vastaanottaviin maihin. Vaikka pakolaisuus on yksi käsite ja ilmiö, mutta sen sisällä on monenlaisia kulttuureja ja erilaisuutta. Tutkijalla on tässä keskeinen rooli ottaa huomioon tämä erilaisuus.

Loppujen lopuksi pakolaistutkimukset ovat hyödyllisiä yhteiskunnalle ja myös pakolaisille. Hyvä ja tieteellinen tutkimus antaa yhteiskunnalle mahdollisuuden tutustua ja saada syvällisempää tietoa pakolaisten elämästä ja ongelmista. Se antaa parempaa tietoa siitä, miten pakolaisiin voidaan suhtautua ja heitä ymmärtää. Tutkimukset voivat löytää ratkaisuja ja ratkaisun avaimia ongelmiin ja ne antavat eri viranomaisille ja koko yhteiskunnalle mahdollisuuksia ratkaista pakolaisten ongelmia ja pakolaiskysymyksiä. Pakolaiset hyötyvät siinä, että heitä tunnetaan paremmin ja heidät otetaan huomioon yhteiskunnan tasavertaisena jäsenenä. Tutkimukset tuottavat parempaa imagoa koko yhteiskunnalle ja niille, jotka ottavat vastuuta pakolaisten asioista kuten maan viromaiset. Nämä helpottavat pakolaisten elämää niin, että heitä ja heidän ongelmiaan tunnetaan paremmin kuin ennen tutkimusta. Tutkimukset pakolaisten asioista ovat askel eteenpäin heihin tutustumisessa ja heidän tilanteensa parantamisessa.

Kirjallisuus

A. Emma (2003), Kokemukseni turvapaikanhakijana. Teoksessa Anu Harju (toim.), *Palasina maailmalla, turvapaikanhalkioiden kirjoituksia*. ss. 81–87. Helsinki: Like.

Aarnio, Pentti – Riitta Vuorinen (1991), *Vuorovaikutus ja yhteistyö, Ryhmätyön opas*. SKSK-Kustannus Oy.

Ahmed, Sara (2003), Pelon politiikka. Suom. Laura Huttunen. Teoksessa Mikko Lehtonen – Olli Löytty (toim.), *Erilaisuus*. ss. 189–211. Tampere: Vastapaino.

Alasuutari, Pertti (2001), *Johdatus yhteiskuntatutkimukseen*. Helsinki: Gaudeamus.

Aallas, Esa (1989), Mietteitä suomalaisesta identiteetistä. Teoksessa Anna-Kaarina Kippola (toim.), *Tuntematon pakolainen*. ss. 12–30. Helsinki: Gaudeamus.

Almaspour, Aliakbar (2000), *Iranin naisten asema eri aikoina – vasemmiston vaikutus iranilaisten naisten taisteluihin*. Pro gradu – tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto, politiikan tutkimuksen laitos.

Dersim (2003), Sota. Teoksessa Anu Harju (toim.), *Palasina maailmalla, turvapaikanhalkioiden kirjoituksia*. ss. 17–19. Helsinki: Like.

Enzensberger, Hans Magnus (2003), Suuri muutto – 33 merkintää. Suom. Riitta Virkkunen. Teoksessa Mikko Lehtonen – Olli Löytty (toim.), *Erilaisuus*. ss. 21–49. Tampere: Vastapaino.

Eskola, Antti (1982), *Vuorovaikutus, muutos, merkitys*. 2 painos. Helsinki: Tammi.

Eskola, Antti (1990), *Sosiaalipsykologia*. 10 muuttamaton painos. Helsinki: Tammi.

Eskola, Katarina (1987), Tiede ja kansalaiskeskustelu. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.), *Tieteen vapaus ja tutkimuksen etiikka*. ss. 152- 164. Helsinki: Tammi.

Grönfors, Martti (1982), *Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät*. Porvoo – Helsinki – Juva: WSOY.

Hakovirta, Harto (1989), *Pakolaisuus, maailman ongelma, meidän ongelmamme*. Tampere: Kustannus 54.

Haila, Yrjö (1987), Tieto, valta, kritiikki: luonnontutkija yhteiskunnassa. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.), *Tieteen vapaus ja tutkimuksen etiikka*. ss. 114-132. Helsinki: Tammi.

Hall, Stuart (2002), *Identiteetti*. Suom. ja toim. Mikko Lehtonen ja Juha Herkman. 4. painos. Tampere: Vastapaino.

Hall, Stuart (2003), Kulttuuri, paikka, identiteetti. Suom. Juha Koivisto. Teoksessa Mikko Lehtonen – Olli Löytty (toim.), *Erilaisuus*. ss. 85–128. Tampere: Vastapaino.

Hall, Stuart (2003), Monikulttuurisuus. Suom. Juha Koivisto. Teoksessa Mikko Lehtonen – Olli Löytty (toim.), *Erilaisuus*. ss. 233–281. Tampere: Vastapaino.

Heikkala, Tommi (1990), Teun A. van Dijkin diskurssianalyysi. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.), *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus.

Helander, Reetta – Anna Mikkonen (2002), *Ikävä äitiä..., ilman huoltajaa tulleet pakolaislapset Suomessa*. Katsauksia E 13/2002. Helsinki: Väestöliitto väestötutkimuslaitos.

Himberg, Lea – Juhani Laakso – Ritva Peltola – Pekka Niemi – Risto Näätänen (1991), *Psykologia 1, kurssi 1, toimiva ihminen*. Porvoo: WSOY.

Huttunen, Laura (2002), *Kotona, maanpaossa, matkalla, kodin merkitykset maahanmuuttajien omaelämäkerroissa*. Helsinki: SKS.

Issabeigloo, Hooshang - Heli Rauha (1991), *Iran eilen ja tänään, tuhannen ja yhden yön maa*. Helsinki: Sosiaalhallitus, VAPK- kustannus.

Jaakkola, Magdalena (1999), *Maahanmuutto ja etniset asenteet, suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin 1987–1999*. Työpoliittinen tutkimus 231. Helsinki: Työministeriö.

Jokinen, Arja – Kirsi Juhila (1991), *Diskursseja rakentamassa, näkökulma sosiaalisten käytäntöjen tutkimiseen*. Tutkimuksia sarja A, Nro 2. Tampere: Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikan laitos.

Kaartinen, Marjo (2004), *Neekerikammo, Kirjoituksia vieraan pelosta*. Turku: k&h, Turun yliopisto, kulttuurihistoria.

Kaldor, Mary (2001), *Uudet ja vanhat sodat, järjestäytynyt globalisaation aikakaudelle*. Suomentanut Riikka Taipale. s.l. : Taifuuni.

Keijukainen (2003), Hohto. Teoksessa Anu Harju (toim.), *Palasina maailmalla, turvapaikanhalkioiden kirjoituksia*. ss. 67–73. Helsinki: Like.

Kiljunen, Kimmo (1991), *Sinä ja maailman köyhät, ei vesikivi tiedä miten mäkipivi paahtuu auringossa*. Porvoo – Helsinki – Juva: WSOY.

Kippola, Anna-Kaarina (1989), Lukijalle. Teoksessa Anna-Kaarina (toim.), *Tuntematon pakolainen*. ss. 3-9. Helsinki: Gaudeamus.

Laurila, Anja – Olavi Sija (1986), *Lukion yhteiskuntaoppi. Kurssi 7*. Porvoo: WSOY.

Liebkind, Karmela (1988), *Me ja Muukalaiset – ryhmärajat ihmisten suhteissa*. Helsinki: Gaudeamus.

Liebkind, Karmela (1994), Esipuhe. Teoksessa Karmela Liebkind (toim.) *Maahanmuuttajat, kulttuuri kohtaaminen Suomessa*. ss. 7-8. Helsinki: Gaudeamus.

Manaster, Guy J. – Havighurst, Robert J. (1972), *Cross-national research: Social-psychological methods and problems*. Boston: Houghton Mifflin Company.

Marttinen, Ann-Christine (1992), *Matkalaukkulapset*. Helsinki: Kirjaneliö.

Miles, Robert (1989), *Rasismi*. Suom. Antero Tiusanen – Juha Koivisto. Tampere: Vastapaino.

Mäkelä, Klaus (1987), Yhteiskuntatieteellisen tiedonhankinnan eettiset säännöt ja tietosuoja. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.), *Tieteen vapaus ja tutkimuksen etiikka*. ss. 180- 195. Helsinki: Tammi.

Niemi-Kiesiläinen, Johanna (1989), *Oikeuden rajat, Pakolaisoikeus*. Suomen akatemian tutkimushanke oikeuden rajat. Helsinki: Helsingin yliopiston julkisoikeuden laitoksen julkaisuja D7.

Nerweyi, Faik (1991), *Kurdit*. Helsinki: Sosiaali- ja terveyshallitus, VAPK- kustannus.

Noponen, Matti (2002), *Politiikka tutkimuskohteena*. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY.

Pulkkinen, Risto (1997), Tekstistä elämään, psykodynaamisesta tekstitutkimuksesta. Teoksessa Tom Sjöblom (toim.), *Tutkija, tekstit ja uskonto*. ss. 186–201. Helsinki: Helsingin yliopisto, uskontotieteen laitos.

Puuronen, Vesa (2001), ”Puhdas valkoinen rotu” Skinien ideologia ja symbolit. Teoksessa Vesa Puuronen (toim.), *Valkoisen vallan lähettiläät, Rasismin arki ja arjen rasismi*. ss. 33–46. Tampere: Vastapaino.

Razai, Ahmad (2003), Siskon kanssa Suomeen. Teoksessa Anu Harju (toim.), *Palasina maailmalla, turvapaikanhalkioiden kirjoituksia*. ss. 75–79. Helsinki: Like.

Razai, Zarmina (2003), Minun nuoruuteni. Teoksessa Anu Harju (toim.), *Palasina maailmalla, turvapaikanhakijoiden kirjoituksia*. ss. 55–59. Helsinki: Like.

Ruth (2003), Pakolaisen elämä. Teoksessa Anu Harju (toim.), *Palasina maailmalla, turvapaikanhakijoiden kirjoituksia*. ss. 49–53. Helsinki: Like.

Räty, Minttu (2002), *Mahanmuuttaja asiakkaana*. Helsinki: Tammi.

Salminen, Johannes (1994), Pakolaiset ja kansallinen omatunto. Teoksessa Pentti Laukama – Tarja Summa (toim.) *Naapurina lähimmäinen – näkökulmia muukalaisuuteen*. ss. 68-73. [Helsinki]: Suomen kristillinen rauhanliike – Finlands kristliga fredsrörelse r.y.

Smith, Peter B. – Michael Harris Bond (1993), *Social psychology across cultures, Analysis and perspectives*. New York: Harvester Wheatsheaf.

Stolte-Heiskanen, Veronica (1987), Tieteen etiikka ja tieteen legitimaatiokriisi. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.), *Tieteen vapaus ja tutkimuksen etiikka*. ss. 49- 62. Helsinki: Tammi.

Suhonen, Pertti (1991), *Kaksisuuntainen peili, mielipidetutkimukset julkisuudessa ja politiikassa*. Helsinki: Hanki ja jää.

Tanner, Kirsi (2002), *Ulkomaille muuttajan opas*. Helsinki: Ajatus Kirjat.

Tiilikainen, Marja (2003), *Arjen Islam, Somalinaisten elämää Suomessa*. Tampere: Vastapaino.

Turtiainen, Kati (1998), *Taistelusta taisteluun, Iranilaisten pakolaisnaisten matka islamilaisesta vallankumouksesta Suomeen*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.

Työministeriö (1991), *Suomi, opas ulkomaalaisille*. Helsinki: Työministeriö, VAPK-kustannus.

Valtonen, Kathleen (1999), *Pakolaisten kotoutuminen Suomeen 1990-luvulla*. Työhallinnon julkaisu Nro 228. Helsinki: Työministeriö.

Veijla, Timo (1994), Rakasta muukalaista niin kuin itseäsi. Teoksessa Pentti Laukama – Tarja Summa (toim.), *Naapurina lähimmäinen – näkökulmia muukalaisuuteen*. ss. 7-18. [Helsinki]: Suomen kristillinen rauhanliike – Finlands kristliga fredsrörelse r.y.

Weber, Max (1987), Tiede ammattina ja kutsumuksena. Suom. Risto Hannula. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.), *Tieteen vapaus ja tutkimuksen etiikka*. ss. 15-48. Helsinki: Tammi.

Muut

”Shahlan kaksi taistelua.” MeNaiset, 30.9.2004.

”Sota heikensi naisten asema Irakissa.” Joku raja! – Amnesty Internationalin kampanja naisiin kohdistuvaa väkivaltaa vastaan. 2004–2005.